Daniela Pascu

FRUMUSEȚEA ISTORIEI

ANTOLOGIE DE PROZĂ EST-EUROPEANĂ

TRADUCERI DIN LIMBA ENGLEZĂ

Editura Omega

Daniela Pascu

FRUMUSEȚEA ISTORIEI

ANTOLOGIE DE PROZĂ EST-EUROPEANĂ

TRADUCERI DIN LIMBA ENGLEZĂ

Daniela Pascu, Frumusețea istoriei: Antologie de proză est-europeană

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace sau sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau în conformitate cu legile în vigoare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PASCU, DANIELA
Frumusețea istoriei : antologie de proză est-europeană
/ Daniela Pascu – Buzău : Omega, 2016
ISBN 978-606-568-312-9

821.135.1-32

Editura Omega,
Buzău, Sat Focșănei, Str. Principală, Nr.39

Daniela Pascu

FRUMUSEȚEA ISTORIEI

ANTOLOGIE DE PROZĂ EST-EUROPEANĂ

TRADUCERI DIN LIMBA ENGLEZĂ

Coperta: Emilia Spânu
Coperta IV: Sigla evenimentului – 150 de ani de la înființarea Școlii de la Hasdeu
Tehnoredactare: Ștefan Constantin Stoica

Balkan Express
de Slavenka Drakulič

Duminică dis-de-dimineaţă, o ceaţă ca o spumă plutea peste străzile Vienei, dar lumina soarelui care străpungea norii de plumb promitea o zi frumoasă de toamnă, o zi numai bună să răsfoieşti o revistă la Muzeul Kaffe, să te plimbi liniştit prin parcul Prater şi să te bucuri de un prânz uşor alături de familie. Apoi, de ce nu, să vezi un film sau o piesă de teatru – multe filme erau în premieră.

Dar când am ajuns în Südbahnhof, Gara de Sud, lumea vieneză sfioasă şi rafinată, cu aromele ei de cafea cu lapte, chifle proaspete şi ştrudel de mere, rămăsese de mult în urmă. Imediat ce am păşit în clădire, m-am trezit într-o altă lume; un grup de bărbaţi care duhneau a alcool înjurau în sârbă, cuvinte soioase se rostogoleau pe podea și un miros familiar, uşor acru, amestecat cu cel de urină, bere și plastic de pe scaune se simțea în aerul stătut al gării. Aici, în inima Vienei, mă simţeam de parcă m-aş fi aflat pe un teritoriu ocupat deja de altfel de oameni, oameni de joasă speţă. Asta nu numai din cauză că veniseră dintr-o ţară socialistă săracă, cel puţin nu în cazul ăsta. Sunt aşa pentru că au migrat aici dintr-o ţară care se prăbuşeşte sub ororile provocate de război. Războiul i-a separat de vienezii apatici, acelaşi război i-a transformat pe aceşti oameni în fantome ale trecutului – fantome de care se străduiesc să scape. Mai bine le-ar da uitării, le vine greu să creadă că istoria se repetă, că aşa ceva este posibil: băi de sânge în Balcani, imagini la

televizor cu clădiri în flăcări şi cadavre decapitate, miros de frică adus aici de refugiaţi, un miros care se răspândește din sud și est pe toate străzile. Războiul este ca un stigmat atât pe frunţile sârbilor, care îi blestemă pe croaţi, cât şi pe feţele croaţilor care pleacă dintr-o ţară în care au pierdut totul. Cei dintâi sunt marcaţi de ură, ceilalţi de groaza că aici, în Viena, nimeni nu-i înţelege cu adevărat. În fiecare zi, sosesc din Croaţia din ce în ce mai mulţi refugiaţi. Viena începe să simtă presiunea din Südbahnhof şi se îngrijorează. Traumatizați de zilele petrecute în adăposturi anti-aeriene, de călătoriile lungi și obositoare, dar şi de distrugerile pe care le-au lăsat în urmă, refugiaţii debarcă - cei care au curajul şi banii să vină până aici – și intră în gară, mai întâi în sala imensă, ca un depozit. De acolo, ies afară, dar odată ajunși în stradă, se opresc şi se holbează la clădirile care aduc a fortărețe, la porţile zăvorâte şi la paznici. Stau și privesc uluiţi la această metropolă, acest avanpost al Europei de Vest, urmărind neputincioşi cum Europa le întoarce spatele cu indiferenţă, în timp ce se pune la adăpost în spatele uşilor închise. Refugiaţii se confruntă cu o nouă teamă: Europa este inamicul, acel inamic rece, raţional, politicos şi stabil care încă mai crede că războiul din Croaţia este departe, că poate fi trecut cu vederea, că furia şi moartea se vor opri la graniţă.

Dar este prea târziu. Furia se va strecura şi, împreună cu ea, moartea. Stând pe peronul din staţia de metrou Karlsplatz, acceptam cu greu să cred că era vorba de acelaşi oraş: aici, chiar în inima oraşului, în tramvaie, în magazine, în *Kneipen*[1], abia dacă se mai vorbește germana. În schimb, toţi par să vorbească croată sau sârbă (între timp, limba şi-a schimbat şi numele), limbile oamenilor care iau parte la război. O sută de mii de iugoslavi trăiesc acum în Viena, sau

[1] (în poloneză) Cârciumă.

aşa am auzit. Şi şaptezeci de mii dintre ei sunt sârbi. Într-un părculeț de lângă Margaretenstrasse am dat peste o inscripţie făcută într-o masă de lemn, „Asta e Serbia”. Ceva mai departe, pe o stradă principală, am văzut un graffiti cu „Cetnicii[2] roșii”, şi, mâzgălit peste el, „La naiba cu cetnicii roșii”. Războiul se strecoară afară din apartamentele sărăcăcioase de lângă Gürtel şi își revendică victimele.

Sunt unul dintre puţinii pasageri din tren, în jur de douăzeci, care se îndreaptă spre sud-est, către Zagreb. Tocmai am vizitat-o pe fiica mea, care, după ce-a stat ceva timp în Canada cu tatăl ei, s-a mutat în Viena. Suntem trei în compartiment. Mergem de ceva vreme, dar încă nu ne-am vorbit. Nu se aude decât huruitul roţilor de oțel, ritmul cadențat al unei călătorii lungi. Ne învăluie o liniște neobișnuită, tensionată. Toţi trei venim din aceeaşi ţară care se prăbușește (trădată de minciunile de tipul „Scuzaţi-mă, acest loc este liber?”, „Da, este”), dar nu ne leagă nimic, nici măcar tovărășia de drum, ca atunci când călătorii vorbesc între ei sau își împart gustări şi ziare, ca să mai treacă timpul. Într-adevăr, pare că ne e frică să schimbăm două vorbe, care ne-ar putea prinde în cursă în compartimentul ăsta mic în care stăm așa de înghesuiţi, că aproape ni se ating genunchii. Dacă vorbim, ne dăm de gol; care dintre noi e croatul sau sârbul, care dintre noi e inamicul. Şi chiar dacă am fi toţi croaţi (sau sârbi), ne-am putea contrazice în legătură cu războiul şi, astfel, nu ne-ar mai rămâne altceva despre care să vorbim. Nici măcar despre peisaj, pentru că până şi el şi-a pierdut inocenţa. În Slovenia s-au înființat adevărate puncte de control la graniţa cu Croaţia şi și-au schimbat moneda. Asta schimbă nuanța dealurilor slavone într-una tristă. Sau amară. Sau mânioasă. Dacă am începe o

[2] Grupare iugoslavă paramilitară, activă până în perioada Primului Război Mondial

conversaţie despre pădurile verzi pe lângă care trecem, unul dintre noi ar ofta şi ar spune: „Până ieri, asta era ţara mea”. Apoi, ceilalţi doi vor începe să vorbească despre independenţă şi despre cum slovenii sunt inteligenţi, iar croaţii nu, pe când sârbii, jigodiile alea...

Vorbele noastre, privirile cu subînțeles și chipurile pe care se citesc neliniștea și greața ar declanșa chiar atunci războiul. În acel moment, nebunia spre care ne îndreptăm ar deveni atât de reală printre noi, încât n-am mai reuși s-o controlăm. Dacă vreunul din noi e sârb? Dacă zice ceva, pur și simplu? Vom pretinde atunci că suntem civilizaţi sau vom sări pe el? Dacă așa-zisul sârb tace mâlc pentru că nu are, de fapt, nicio vină? E cineva în acest război partizan al neamului cotropitor, care să nu poarte nicio vină? Sau poate nu vrea să ne facă rău, gândindu-se că poate avem rude în Vukovar, Osijek, Sibenik, Dubrovnik, acele orașe în bătaia devastatoare a focului? Dacă e să ne luăm după tăcerea lăsată, care, în timp ce ne apropiem de graniţa croată, este din ce în ce mai adâncă, știu că suntem mai mult decât niște necunoscuți – ursuzi, nesociabili, tovarăşi de călătorie – la fel cum funcţionarul de la bancă e mai mult decât un simplu funcţionar. În război, nu mai ai niciun drept de a alege. Cu toate astea, am sentimentul că liniştea apăsătoare dintre noi, care e pe punctul de a se sparge, este un semn bun, un semn al ostilităţii noastre faţă de război și al dorinţei de a ne detașa şi de a ne menaja unii pe alții, dacă e cu putință.

Aşa că nu vorbim unul cu celălalt. Bărbatul din stânga mea se uită pe geam, femeia din fața mea doarme cu gura pe jumătate deschisă. Din când în când se mai trezește şi se uită în jur, confuză; apoi închide ochii din nou şi se preface că lumea din jurul ei nu există, gândindu-se că nu are nimic mai bun de făcut. Iau un ziar, riscând să fiu recunoscută – te poți da de gol după ziarul pe care îl citeşti – dar tovarăşii mei de călătorie se fac că nu-l văd. La chioşcul

din Südbahnhof nu aveau ziare din Croaţia, doar *Borba*, un jurnal care apărea zilnic în Serbia. În timp ce îl răsfoiesc, dau peste descrierea unui caz de cruzime din război, comis probabil de Ustași – armata croată – care-mi îngheaţă sângele în vine. Când eşti forţat să accepţi războiul ca pe un adevăr, moartea ajunge să fie ceva cu care trebuie să te obişnuieşti, o realitate dură care-ţi mutilează viaţa, chiar dacă fizic nu păţeşti nimic. Dar moartea descrisă pe pagina a doua din *Borba* nu era sub nicio formă una obişnuită sau de acceptat ca fatalitate: „...şi ne-am uitat în fântâna din spatele curţii. Am scos găleata – era plină de testicule, în jur de 300". O imagine scornită parcă să producă groază. Un şir lung de bărbaţi, cu sutele, nişte mâini, licărirea unei tăieturi rapide de cuţit, apoi sânge, un şuvoi de sânge negru şi dens năclăit pe mâini, pe haine, pe pământ. Oare acei oameni erau în viaţă când s-a întâmplat, m-am întrebat, fără să mă gândesc dacă informaţia era adevărată sau nu. În fața adevărului sau a oricărui alt aspect legat de acea situație, orice îndoială pălește. Vârtejul de imagini mă înfioară, mă absoarbe, mă sufocă... Oricare ar fi adevărul, în acest moment nu-mi iese din cap imaginea găleții pline de testicule, gâturi tăiate, corpuri pline de găuri din care încă mai curgea sânge, acolo de unde fusese smulsă inima, ochi scoşi – moarte, nebunie curată. În timp ce-mi odihnesc fruntea de pervazul rece, văd că încă mai e lumină afară şi îmi apar alte scene în minte, scene în care liniştea e deplină. Nu mai cred în liniște. E doar o pojghiță fină de gheaţă la suprafața unui râu care te poate păcăli în orice moment. Sunt conștientă că mă îndrept către întunericul care deține puterea doar într-o frază dintr-un ziar, întuneric ce îmi distruge capacitatea de a face diferenţa între real şi ireal, posibil şi imposibil. Acum, nimic nu-mi mai pare ciudat sau înspăimântător, nici corpurile dezmembrate, nici rapoartele

de autopsie ale medicilor croaţi care declară că victimele au fost forţate de sârbi să-şi mănânce ochii înainte de a fi uciși.

Doar în trenul care se-ndrepta către sud-est, în acel *Balkan Express* trist, am înţeles cu adevărat ce înseamnă să relatezi monstruozităţile ca pe nişte fapte obişnuite. Imaginile macabre dau naştere unei realităţi macabre; o persoană care, pe măsură ce citește ziarul, își imaginează acele testicule scoase din fântână, va fi pregătită să facă la fel și în ziua următoare, închizând cercul morţii.

Împăturesc ziarul. Nu mai am nevoie de el. Acum sunt pregătită pentru ceea ce mă aşteaptă la întoarcere. Am trecut graniţa lăuntrică a unei ţări în stare de război cu mult înainte să o trec pe cea fizică, iar călătoria mea cu ceilalţi doi pasageri, ziarul şi sămânţa nebuniei care crește în fiecare dintre noi se aproape de sfârşit. Târziu, în acea noapte, mă uit la ştiri la televizor acasă în Zagreb. Reporterul anunţă că şapte oameni au fost masacraţi într-un sat slavon. Îl privesc în timp ce rostește cuvântul „masacraţi” ca şi cum ar fi cel mai banal cuvânt din lume. Nu ezită, nu se opreşte, îl pronunță cu ușurință. Vorbele lui îmi dau o senzație de rece pe pielea gâtului, precum lama unui cuțit. Doar atunci ştiu că am ajuns acasă, că voiajul meu s-a încheiat aici, în faţa televizorului, unde stau cufundată într-un întuneric dens şi închegat, într-un întuneric ce-mi aduce aminte de sânge.

Big biznis
de Victor Paskov

Când m-a sunat Koleff, milionarul, eram în depresie. Romanul meu despre Germania înainta ca melcul. Nu mergea, ce mai? Nu că nu m-aș fi așteptat la asta; nu-mi păsa dacă va avea succes sau nu, dar...

Marie, cu burta la gură, mă privea cu ochi înțelegători și în fiecare dimineață îmi punea o sticlă de bere pe birou. Nu funcționa. Îmi smulgeam părul din cap, mototoleam foi de hârtie, copleșind-o cu un aer de geniu creator: Marie nu se lăsa dusă de nas. Este o foarte bună cunoscătoare a spiritului enigmatic slav. Expertă în tot ceea ce este de origine slavă. A citit Dostoievski, fir-ar să fie.

Ca reacție la depresia mea, Marie s-a așezat la calculator și, la scurt timp, din colțul unde stătea, se aude ticăitul ceasului... ora șase, ora șapte! Mă scotea din minți! – iar apoi, dintr-odată, sună milionarul Koleff.

Când la un capăt al firului e o persoană pentru care lucrurile nu merg tocmai bine iar la celălalt e unul care valorează o sută de milioane – cine știe cât pune deoparte un milionar? – discuția nu e pe picior de egalitate. „Bineînțeles", am spus, „Da, da!" și „Sunt flatat, domnule!" apoi iau metroul din Boissy până la Les Invalides, și tremur tot pentru că sunt claustrofob. Ce naiba vrea Koleff de la mine?

Marie a notat stațiile pe o bucată de hârtie, cum să cobor din nenorocitul ăla de metrou, cum să urc pe scări la dreapta, și să o iau pe o stradă pe care n-o știu, cum să traversez după aceea Podul Alexandru și, când văd cupola

aurie de la Les Invalides, să mă gândesc la Napoleon; din nou la dreapta, și iată-ne pe strada unde se află instituția lui Koleff.

În momentul în care m-am oprit în fața clădirii roz, o rază de soare, care străpungea o parte din nori, s-a așternut peste Les Invalides, și s-a lăsat ușor peste sistemul sofisticat de sonerie, ca un fel de computer; am rămas pe loc, holbându-mă prostește, eu care nici măcar nu știu să schimb o siguranță.

Am aruncat instrucțiunile pe care mi le dăduse Marie și le-am scos pe ale lui Koleff. „Apasă tasta 3, apoi pe X", am scris. „După aceea, introdu codul 249. Așteaptă puțin, apoi spune în aparat cine ești. Vorbește răspicat. Ușa se va deschide. Doamna de la poartă este spanioloaică. Arată-i actele. Ea tastează codul și se deschide ușa interioară. Intră prin stânga, acolo e liftul. Introduci codul cutare. Intri în lift și apeși ușor pe buton. Nu apăsa prea tare: este cu senzori. Al cincilea etaj. Este atât de simplu."

Într-o cabină de sticlă, cu o figură de sticlă, stătea jalnica portăreasă spaniolă. *Buenas dias, señora,* am spus. S-a aplecat și m-a privit încovoiată. A apăsat pe ceva. Mi-a împins o tăviță din metal. Mi-am pus legitimația de la Uniunea Scriitorilor. Acolo scrie în engleză că sunt membru. Mi-a sucit-o pe toate părțile, s-a uitat la fotografie, apoi la blugii mei și la geacă. Îi juca mustața de la atâta strâmbat din nas. După terminarea acestor manevre tipic spaniole, a tastat codul. Am intrat. M-am răsucit la stânga. Am văzut liftul și am introdus codul. Până aici era bine.

Iată-mă în fața apartamentului lui Koleff. Am apăsat un buton. O explozie de muzică. Soneria era programată să sune când ajunge la etajul cinci. După ce am stat vreo cinci minute bune la ușă, s-a deschis.

Koleff avea în jur de șaptezeci de ani. Unul dintre indivizii ăia de șaptezeci de ani foarte plini de viață, care

parcă s-au născut la șaptezeci de ani și acum se îndreaptă spre patruzeci. Avea o pereche de ochelari cu o ramă albastră ultimul răcnet, pe care îi ținea pe vârful nasului. Cămașa largă îi cădea în cute elegante peste pantalonii bej. „Appelle-moi" scria pe buzunarul de la cămașă. Era brodat de mână. În picioare avea pantofi care făceau pe puțin 500 de franci. Mustața subțire era răsucită deasupra buzei ușor vinețiii. Gâtul plin de riduri, puternic, de culoarea țiglei de pe acoperiș. Era scund, dar dădea impresia unui om înalt. Nu știu de ce.

„Bună ziua, domnule Paskov!", a spus. Vocea îi era aspră și horcăită, de parcă ar face gargară cu pioneze. „Mă bucur să te văd. Vorbești engleză?"

Am mormăit că și eu mă bucuram, dar că vorbesc germana mai bine, și, bineînțeles, bulgara.

„Bun", a spus. „În regulă. *Ich habe Deutschland studiert*."

A sunat interfonul. A ridicat receptorul. Era portăreasa, cu obsesiile ei de spanioloaică. Koleff mi-a făcut semn să-l urmez. Am mers de-a lungul unui coridor larg. Mă holbam la statuile de marmură și, totodată, la tapiseriile de pe pereți. Prezentau motive din mitologia Greciei antice.

„Bârlogul meu e puțin dezordonat, domnule Paskov", a șoptit. „La Paris, sunt burlac. La Paris orice bărbat trebuie să fie burlac. Nu e cazul la Madrid. Din cauza religiei. Sunteți o persoană credincioasă? Am un apartament în Madrid, în care... în fine, în Hawaii, am o prietenă care are grijă de *hacienda* mea. Casa din New York este o vizuină de huligani. L-am lăsat pe fii-miu acolo anul trecut, care - știi tu – hașiș, femei, scandal... tinerețe!

După ce am ocolit puțin, am ajuns în sufragerie. Filarmonica din Boston ar putea ține un concert acolo. O acustică splendidă. Am traversat-o fără să ne grăbim. Pașii

ni se afundau în covor, destul de des încât să ne încetinească mișcările. Am ieșit pe balcon.

„Uite, Paskov... nu e asta o priveliște nerușinat de frumoasă?”

Într-adevăr era. Din balconul mare se vedea dedesubt un parc îngrijit. Mai încolo – cupola aurită de la Les Invalides, în spate – Le Grand Palais, Petit Palais, podul, Sena, mașini și oameni alergând cu pași mărunți de-a lungul bulevardului larg și, deasupra noastră, cerul albastru. O priveliște de milioane.

Am oftat. Ne-am întors în sufragerie. Ne-am privit în ochi. Eu mi-am coborât privirea. El s-a dus la bibliotecă, a luat de pe raft un volum gros și mi l-a dat. Rabelais. Numai piele și aur. Un obiect antic rar. Koleff a scos cărțile, le-a șters coperțile, le-a lipit de obraz și a mormăit încet. Ronsard, Corneille, Voltaire... toate ediție princeps.

„Să stăm jos, Paskov!”

M-am așezat pe ceva moale. Fără să vreau, mi s-au crăcănat picioarele. Mi-am cerut scuze pentru gestul indecent. Pe pereți erau tablouri. Tablouri peste tablouri. Am recunoscut Vasarelli, Picasso, un mic Paschen, nu că m-aș pricepe, dar am recunoscut și un Gross! – după colajul și stilul său academic, dar, mai ales, pentru că în compania aceluiași Reiner Gross m-am îmbătat eu în Berlin, în Kreuzberg, iar soția lui urma să îmi publice cartea în New York, urma să publice tot ceea ce scrisesem. Dar nu a făcut-o. Chiar și așa, am fost foarte mulțumit de Gross.

Pe măsuța elegantă de cafea, cu picioare baroc, era un rând de sticle. Whisky, vermut, gin, pastis, grappa, Pernod, vodca, tequila, rom alb, rom roșu, Armagnac, chiar și șliboviță. Își făceau cu ochiul. O pleiadă jalnică.

„Servești un ceai, domnule?”, a întrebat. „Am ceai spaniol, din frunze de căpșuni.”

Nu m-ar fi deranjat un whisky, după tot stresul, dar am spus, „Da, ador ceaiul. Dar, mai ales, ceaiul din plante.”

Ne-am dus în bucătărie. Parcă era o stație spațială. Ne-am așezat pe niște taburete înalte. O chestie electronică ne-a făcut ceai.

„Ți-aș da niște zahăr, domnule Paskov, dar nu îți face bine. Nici sarea. Citești reviste naturiste? Nu? Ce păcat. Poftim...” Mi-a pus un fel de îndulcitor în ceașcă. Ssssst... a fâsâit și s-a dizolvat în ceai.

„Domnule!” a spus cu vioiciune când ne-am întors în sufragerie. „Ești un tânăr talentat. Am câteva informații. Mi s-a spus despre cartea dumitale. Felicitări.”

Am scos repede cartea – în bulgară și în franceză, cu o dedicație în ambele limbi, și i-am înmânat-o. A luat-o și a așezat-o pe măsuța de cafea lângă băutură. Nu că m-aș fi așteptat să o pună lângă Rabelais, dar ...

„De curând, am sponsorizat o carte, Paskov. *Momente din istoria Bulgariei.* Ai auzit de ea? Bine. A fost scrisă de o cunoștință de-a mea, un jurnalist, tot bulgar, hmm, acum e cetățean francez. Tu ești cetățean francez? Nu încă? Să te faci, Paskov, să te faci. Eu sunt american, dar mă simt spaniol... da. Toate acele călătorii, Berlin, Rio, hoteluri și negocieri, ca să nu mai zic de profituri – înțelegi? – big biznis, Paskov. Pentru asta, nu pentru mine. Un bărbat nu trebuie să uite că este bulgar – decât dacă este chinez, ha, ha. ”

„Ha, ha...”

„A venit vremea ca această carte să aparțină bulgarilor. Ei nu știu istorie, Paskov. Comuniștii au falsificat-o, iar oamenii sunt acum proști ca noaptea. Dumneata *nu* ești comunist?”

„Monarhist...”

„Oh... și ce crede franțuzoaica dumitale de asta? La drept vorbind, nu-mi pasă. Și nici ție n-ar trebui să-ți pese.

Comuniștii, regaliștii, extremiștii de dreapta și de stânga, importanți și neimportanți – sunt toți niște gunoaie.”

„*Mie* nu-mi pasă!” am mințit.

„Deci: o editură... – a pomenit numele unei mari edituri din Sofia – m-a contactat. Vor să-mi publice cartea. O să-mi obțin toate drepturile. Cu cât crezi că o să plătească? Spune-mi adevărul, domnule.”

Aceeași editură mi-a oferit trei mii de leva pentru cartea mea. Acum un an. Cu acești bani am trăit o lună sau două. Și chiar bine, al dracului de bine. Dar eu sunt eu și Koleff e Koleff.

„Câte exemplare?”

„Două sute de mii.”

„A mea a fost în douăzeci de mii. Asta înseamnă un bestseller.”

Auzisem că în anii de început ai totalitarismului unii scriitori primeau o sută de mii fiecare, o sumă enormă în meseria noastră.

„Uitați...” am spus. “Poate două sau trei sute de mii?”

Koleff s-a lăsat pe spate și a râs ușor.

„Paskov, ce tot spui? Două sute de mii? Trei sute de mii? Un milion, Paskov! Un milion!”

Să-l ia naiba. Eram în 1990. Țara suferea din cauza crizei economice, ca un epileptic. Diverse organizații din lume promovau ajutorul umanitar și ăsta vrea un milion.

„Mi se pare,” am replicat, foarte atent, “că depășește resursele editorilor bulgari.”

„Vor găsi mijloacele, Paskov, vor găsi. Să împrumute banii de la bunicile lor.”

„Dar ce veți face cu milionul?” am izbucnit. „Ăștia sunt leva - nu franci!”

Și-a dat jos ochelarii albaștri. Și i-a frecat de obraz.

„O să-ți spun, Paskov. Chiar dacă nu este treaba dumitale. O să-mi cumpăr un apartament în centrul Sofiei. O să-l mobilez. Aparate, computere. O să-mi fac o firmă. Biznisul o să meargă ca pe roate. Big biznis! Voi întemeia și o fundație. Pe numele meu. Tinerii bulgari vor studia agronomia la fundația mea. Vor cultiva pământul nostru bulgar distrus de comuniștii care l-au luat cu japca, pe care comuniștii l-au ruinat. Eu sunt patriot, Paskov! Voi smulge milionul ăsta din ghearele comuniștilor!"

Nu m-ar deranja dacă milionul ar fi smuls din ghearele comuniștilor de Koleff, doar că ei îl șterpeliseră dintr-un teanc de la prostul ăla de popor. Deja îl depozitaseră într-o bancă elvețiană. Comuniștii fac big biznis! E un cerc vicios.

„De ce crezi că au oamenii nevoie acum?"

„De bani", am răspuns fără a sta pe gânduri.

„Bani, bani!" Era nervos. „Deci ești exact ca ceilalți! Toți visați la bani! Ai idee de unde vin banii ăștia? Nu! Oamenii, Paskov, au cea mai mare nevoie de modele morale. Oamenii sunt disperați. Au nevoie de modele."

Les Invalides era scăldat în lumină. Umbre misterioase dănțuiau deasupra pereților. Peste tot erau tablouri ale căror nuanțe se refractau, ca într-un acvariu. Bolborosea ceva.

„Cândva, domnule, acum 45 de ani, înainte ca dumneata să te naști, am început de la zero..." a șoptit modelul dintr-un colț luminat pe jumătate. „Am rătăcit din țară în țară – ce crezi, Paskov? În final, am ajuns în America. Ai fost vreodată în America?"

Nu, n-am fost în America! Am trăit doisprezece ani în RDG – ce știi *tu*, Koleff? – la fel de departe de America cum e ugerul unei vaci de Calea Lactee. Știam ce urma. Eram pregătit să-l ascult pe acest tânăr întreprinzător bulgar care se lăuda cum a răzbit prin viață ca să ajungă cât mai

sus, mai sus chiar decât Empire State Building. Știu cum ajungi milionar, Koleff! Zi-mi versiunea scurtă!

Nu putea să-mi spună versiunea scurtă. *El* nu voia versiunea scurtă. Gândurile îi zburau de la politică la construcții (Koleff fusese antreprenor), la rege, de la rege la Hamburg și la târfele din Hamburg, de la târfele din Hamburg la cele din St. Denis, apoi înapoi la comuniști, un scurt popas în Bulgaria acum treizeci de ani, slujba de pomenire a tatălui său, și apoi – bum! - Insulele Canare! New York! Senatori, președinți! O nemțoaică, pe care a făcut-o doamnă, dar târâtura dracului l-a părăsit (ai grijă cu femeile, Paskov!), procese dubioase cu statul pentru un teanc de milioane... Dumnezeule! – m-a amețit.

„Viața mea, Paskov," a încheiat. „Asta e viața mea. Un model grăitor pentru un popor fără niciun rost. Spune-mi, ca om de cultură, ce se vinde cel mai bine acum?"

„Crimă, Stephen King, romane de groază, erotice așa și așa, ceva literatură disidentă din Est? – dar în curând va fi inflație." Fierbeam în suc propriu. „Beckett e scump, dar nu se citește, americanii scriu tone pe aceeași temă."

„Stai puțin, stai." Se plictisea. Bătea cu degetele pe măsuța de cafea și căsca. „Prostii, prostii... melodramă, disidențe, Stephen King, biografii, Paskov! Ăștia citesc biografie. Știai asta?"

Știam.

„De curiozitate – ce ți-a rămas în cap din tot ce ți-am spus?"

„Slujba de pomenire."

„Slujba de pomenire. Ok. De ce nu o pui pe hârtie? Dar nu ți-ai luat nicio notiță, Paskov! Nu știi stenografie? Ce? Dar poți să-ți amintești tot? Vom vedea, vom vedea. Mai vorbim. Biznis, Paskov. *Big biznis!*"

Am sunat-o pe Marie din stația de metrou Grand Palais. I-am zis pe un ton sfidător să meargă numaidecât la arabi și să cumpere o sticlă - știa ea ce să cumpere, da, și arahide, bineînțeles! Cine bea whisky fără arahide? - nu, nu sunt nebun. Nebunii nu au ce căuta în biznis! În drum spre Boissy, am scris despre slujba de pomenire.

„Big biznis!" i-am spus lui Marie care tremura toată. Am luat sticla și arahidele și m-am încuiat în camera mea.

Pe la trei dimineața terminasem de scris opt pagini de dialog jovial à la Raymond Chandler, combinat cu un pic de suferință proustiană, am împroșcat puțin cu noroi în stilul lui Bukowski, am preluat de la Hugo avântul revoluționar, și am pus toate vorbele astea în gura lui Koleff – un spectacol măreț. Care depresie? „Rio!" îmi răsuna în cap. „Hawaii! Un milion, hei, Paskov! Ori te pricepi să scrii biografii, ori nu!"

La zece în dimineața următoare m-a sunat Koleff.

„Știi, Paskov? - diseară am musafiri. Niște parlamentari bulgari din opoziția anticomunistă care vin în vizită. Da, îi cunoști. Și ei te cunosc. I-am invitat la cină. Am nevoie de câteva sfaturi. Întreab-o pe soția ta, că e franțuzoaică, ce e de făcut. Eu sunt burlac."

„De ce nu-i duceți la restaurant?"

„*Merde*! Ai habar cât costă o cină într-un restaurant parizian?"

Merde – aveam habar! Cândva Marie și cu mine trăisem bine; după aceea am avut arsuri la stomac. Nu de la mâncare, ci de la prețuri. Păi, fir-ar să fie! Sunt mai cunoscut ca gastronom decât ca scriitor și am hotărât să merg la el acasă și să le pregătesc eu cina. Dar mai întâi o să mă duc la supermarket și o să fac cumpărăturile, ca să economisesc timp. Milionarul Koleff insista să mâncăm fasole. După toate fripturile, somonul, caviarul, cârnații

prăjiți, între New York și Polul Nord, acum tânjește după fasolea pe care i-o gătea maică-sa.

„Și biografia? Te gândești la biografie, Paskov?”

„E gata,” am răspuns, pe tonul jovial de american plin de viață.

„Măi să fie! N-ai ars gazul degeaba! Abia aștept să-l văd”, a spus Koleff “foarte nerăbdător”.

Am plecat la supermarket. Am cumpărat fasole, ceapă, morcovi, roșii și ardei verde. De la chinezi am luat salvie și mărar, ardei iute – tot ce era necesar pentru ciorba de fasole, ca la mama acasă.

Koleff se învârtea neputincios prin bucătărie. Habar n-avea ce și cum. I-a luat ceva timp până să se prindă care-i treaba cu bucătăria, cu ustensilele și toate chițibușurile ei, dar pentru mine era floare la ureche.

El citea biografia și sorbea din ceaiul de căpșune, cu ochelarii albaștri așezați pe frunte. Eu tăiam ceapa, morcovii și ardeiul gras în bucățele mici. Era entuziasmat, ca și când mi-ar fi satisfăcut fanteziile deșănțate. Și eu eram entuziasmat. E greu să scrii, dar nici să faci supă de fasole nu e ușor. Mai ales dacă vrei să iasă neapărat ca la mama acasă.

„Bun, Paskov! *Sehr gut*,” a spus milionarul, ridicându-și privirea. „Îmi place, mai ales acum, când vrăbiile ciugulesc grâu de pe mormânt și îl duc în cioc până sus, în cer. Numai că tata a murit în ‘65, nu în ‘58, iar pe nemțoaică o chema Klara, nu Gretchen.”

Am luat stiloul și am făcut corecturile. Când fasolea a început să fiarbă, am apucat cratița și am vărsat apa în chiuvetă.

„Ce faci?” Era agitat.

I-am explicat că prima apă în care fierbe fasolea se aruncă, pentru că îți produce gaze. Și de-aia i se spune „apă de pârțuri”. Provoacă gaze.

„Ok, Paskov!” Mă privea cu uimire. “De unde știi lucrurile astea?” Milionarul îmi stătea în cale în bucătărie, fredona, zumzăia, mă complimenta, fluiera printre dinți, ținându-mă din treabă. Urăsc pe oricine îmi stă în cale când gătesc. Bine că a sunat telefonul. Îl sunau din Frisco. Apoi din New York, din Sofia, și de nu mai știu unde; și, mai târziu, și-a sunat prietena care avea grijă de *hacienda* din Hawaii, apoi s-a întors și a început să recitească biografia. Mă tot întreba când e gata fasolea. Murea de foame. Eu voiam o bere. Văzusem în frigider un Tuborg, dar cum să-i spun că voiam să beau, din moment ce ficatul transformă berea în zahăr, iar zahărul nu-mi face bine? Și când mi-am amintit de ceaiul spaniol, am decis să mă duc jos la bistro și să îmi iau o bere pe șest. Începusem să mă enervez. „Să-l ia naiba!” O să-i spun că mă duc jos să iau o bere.

„Bine, Paskov!” a spus Koleff prietenos. „Până te întorci, o să tai murăturile.”

„Care murături?”

„Murăturile. Pentru supă.”

„Koleff!”, eram revoltat. „Cum adică murături? Jos se vând ceapă, ridichi, salată verde! N-am zis că facem ca la mama acasă?”

„Paskov, ești ca toți bulgarii!”, zise el pe un ton sever. „Să zicem că mergem și cumpărăm salată, ridichi și ceapă. Dar mai vedem și niște portocale, pepene și kiwi. De ce să nu luăm și din astea? Și după atâtea cumpărături, de ce să nu ne oprim și la bistro să bem o bere? În timpul ăsta murăturile o să facă tărăboi în frigider, așteptând să le mănânce cineva. Ăsta nu-i biznis, Paskov. Uită de bere.”

„Chiar așa?”, am întrebat eu ca să-l enervez. „Dar parcă murăturile merg cu un aperitiv.”

„Ce aperitiv?”

„Pastis. Poate Pernod. Pui o măslină în fiecare pahar și apoi torni peste ea aperitiv franțuzesc. Presari mărar chinezesc peste murături, dar înainte torni un pic de ulei grecesc de măsline.”

„Prostii! Am tescovină bulgărească.”

„Domnule, dați o petrecere! Opoziția tot rumegă la fasole și murături de patruzeci și cinci de ani! Avem nevoie de un model de urmat. Haideți, domnule, să mergem să luăm niște salată, da?”

„Apropo de modele de urmat”, sorbea fasole din oală zgomotos, bolborosind aprobator. „Minunată fasole, Paskov, grozavă... ca și mica ta biografie despre mine... da! Lasă modelele de urmat în seama mea. Eu sunt cel mai bun model. Nu te gândi la opoziție. Nu merită nici măcar fasolea asta. Tu gândește-te la cartea noastră!”

„Care carte?”

„Cartea despre viața mea. Un bestseller. Uite, Paskov...”, Koleff milionarul se așează confortabil pe un taburet înalt și mă privi cu dispreț. „Vei veni aici în fiecare zi și vei găti. Și în timp ce tu gătești, eu o să-ți spun povești. Apoi te vei duce acasă și te vei așeza la mașina ta de scris. M-ai convis, Paskov. Cu abilitățile tale tehnice și experiența mea... nu vom avea nicio problemă cu editorii. Poate doar tu să ai probleme cu ideile. Ideile, Paskov, sunt scumpe. Le poți folosi pe ale mele.” - își desfăcu larg brațele - „Creează un bestseller. O să-l vindem editorilor tăi cu un milion de dolari și niciun cent mai puțin. Ăsta e big biznis! Cartea se va numi *Tunet în Munții Stâncoși*.”

„De ce *Tunet în Munții Stâncoși*?”, l-am întrebat complet zăpăcit.

„De ce nu? Hai, semnăm contractul acum?”

Am luat-o la fugă pe scări și am ajuns înaintea liftului. Uitasem că ușa are un sistem sofisticat de deschidere. Am început să smucesc clanța ca un țăran. Portăreasa nu mai putea de fericire în spatele meu. M-am întors către ea și mi-am pus mâinile pe cabina de sticlă. „Deschide!”

„Un moment! Sunteți domnul... domnul Paskov?”

„Nu!”, am strigat batjocoritor. „De unde ți-a venit ideea asta? Sunt Don Miguel de Cervantes, José Ortega-y-Gasset, Miguel de Unamuno! Deschide!”

...Rătăceam pe Podul Alexandru, aruncam câte o flegmă în Sena și priveam statuile aurii ale cailor înaripați care goneau precum comuniștii către un viitor luminos. Pe sub pod treceau bărcuțe, scăldate în lumini colorate, pline cu turiști lipsiți de griji. Splendid. Reflectoare brăzdau cerul... muzică, râsete, zgomot, bărbați, femei... Parizienii roiau precum fluturii. Am decis să-mi numesc viitorul fiu Alexandru, după acest pod.

Îi doream să fie la fel de plin de viață ca podul, nu bleg ca tatăl lui. Când o să crească o să-i povestesc cum găteam fasole pentru un milionar. Un model de urmat. Nu, eu nu eram pregătit pentru un așa big biznis. Nu eram și cu asta, basta! Am luat-o agale de-a lungul podului și am trecut pe lângă Le Grand Palais și Petit Palais, care găzduiau o expoziție Picasso și un grup imens de americani cu ale lor... ah, ce mă enervau americanii ăștia.

Îmi doream ca povestea lui Koleff să aibă o intrigă cel puțin cât de o nuvelă, dar nu avea. O grămadă de scriitori au scris povești ca ale lui Koleff, din Renaștere până acum, în seara asta, de ce să mă bag și eu într-o asemenea prostie?

„Ah, Rio”, m-am gândit cu amărăciune în metrou în drum spre Boissy. „Hawaii? *Haciendas*?”

De vină era lipsa mea de inspirație, combinată cu milionul ăla nenorocit, plus viața mea de artist liber profesionist la Paris, care a mai contribuit și ea la lipsa mea de inspirație, oh, oprește-te!

În metrou nu era aglomerație. Am încercat să ațipesc, dar cum ai putea să ațipești când te macină furia. Mi-a venit în minte un vers din Eliot despre metrou - despre cum totul se scufundă în întuneric - Eliot avea dreptate.

Și tot *Pá*skov în sus, *Pá*skov în jos! M-am înfuriat. Oare era total incapabil să pronunțe corect Pas*kóv*? De ce nu l-am corectat? Pentru că dau dovadă de lipsă de caracter. Arta necesită o personalitate puternică, sacrificii, caracter.

...„Victimă a lui Ceaușescu! Victimă a lui Ceaușescu! Doamnelor și domnilor, aveți milă de o victimă a lui Ceaușescu!”

Eram revoltat!

Puteți spune ce vreți, dar urăsc metroul. Singurii care îl fac suportabil sunt cei care îl folosesc pentru a câștiga o pâine cu demnitate, recitând poezii, cântând, cu sau fără chitară, făcând trucuri magice.

Acum cu prăbușirea comunismului, metroul era plin de victime ale lui Ceaușescu. Victimele lui Ceaușescu nu știau nici să cânte, nici să recite poezii, nici să scoată porumbei din mânecă. Se deghizau ca în filmele cu Dracula, purtau geoarse și își pictau pungi sub ochi. Virtuoși ai sărăciei, acești laureați ai disperării cărau sub braț copii apatici și anemici care scânceau din când în când pentru că victimele lui Ceaușescu îi pișcau pe ascuns.

Victimele astea ale lui Ceaușescu suspinau cu un profesionalism fanatic!

Ucigași cu stil, jefuitori prin tradiție, mă întrerupeau din meditație.

Îi dădeau afară din metrou pe lăutarii care cântau Brahms. Îi izgoneau pe bătrânii cu ale lor cutii muzicale. Îi deportau pe vagabonzii cu mustățile abia mijite. I-au alungat pe smeritul yoghin indian, pe negroteiul Bantu, care nu mai scâncise așa niciodată, pe drogați, acrobați, jongleri, mâncători de foc. Au năvalit în metrou cu aruncătoarele de foc ale incompetenței lor revoluționare, creând o stare de panică, ticuri nervoase, scrâșnituri din dinți, apocalipse - iad!

Ce să zic, victime ale lui Ceaușescu!

Ăsta avea în jur de patruzeci de ani, cam de vârsta mea. Era cocoșat, îmbrăcat într-un sacou. Sub sacou avea pijamale cu pantalonii zdrențuiți. Prin găuri se vedeau niște picioare subțiri, murdare de ketchup. Fără îndoială că Ceaușescu îl tăiase cu fierăstrăul.

Să fim serioși, eu am lucrat la opera germană timp de treisprezece ani și alți trei în cinematografia bulgară. Știam cum stau lucrurile când vine vorba de ketchup.

„Victimă de-a lui Ceaușescu, domnule!" Și-a băgat mâinile murdare sub nasul meu.

M-am ridicat.

L-am privit cu intenții criminale de sus până jos, așa cum ar fi trebuit să-l privesc pe Koleff. I-am zâmbit fără milă, în batjocură, cum ar fi trebuit să-i zâmbesc și lui Koleff și am spus categoric:

„Victimă a lui Todor Jivkov!"

Tăcere. Lumea ne privea. Ne legănam unul către celălalt, fără să ne atingem. Metroul se clătina la fiecare viraj. I se putea citi uimirea pe față. Apoi a amuțit. Se holba la mine. I s-a întunecat privirea, de parcă vedea o vază rară de porțelan sau o magnolie, naiba știe ce. În colțul ochiului îi apăru o lacrimă care se mări și îi alunecă pe obraz, lăsând o dâră peste fard și ruj. Respira greoi.

„Frate”, zise victima în bulgară autentică. „Frate!” Și-a desfăcut brațele, m-a strâns și a început să mă pupe de parcă eram frați pe bune. Radia o iubire pe care nu am mai întâlnit-o până atunci... în general vorbind, nu prea inspir iubire. Dar pe omul ăsta... l-am lăsat să mă îmbrățișeze puternic. Atât de mare îmi era mirarea...

Metroul s-a oprit. M-a tras de mânecă. L-am urmat. Voința îmi era paralizată.

„De unde știi bulgară, nu ești român?”

„Sunt bulgar”, zise el. Lumina gălbuie îi juca pe fața plină de vopseluri. Absolut grotesc și, în același timp, ca într-un basm de Charles Perault. „Sunt bulgar, pricepi?” Și-a scuturat pumnul în direcția trenului ce tocmai pleca. „De când ești aici?”, întrebă victima.

„De două săptămâni”, l-am mințit eu. Nu știu de ce.

„Un novice... n-ar trebui să porți haine de-astea. Nu ai alte haine, mai bune, pe care să le porți?” Mă privea precum portăreasa.

„Ce e-n neregulă cu hainele mele?”

„Strălucesc de parc-ar fi noi. N-o să capeți niciun franc. De ce nu le rupi puțin, le mototolești. Dă cu puțin noroi pe ele, ca să arăți mai uman. Ești necopt, încă necopt.” Și m-a tras spre bar.

„Mă simt împlinit! Victimă a lui Todor Jivkov, ai auzit asta?”, strigă înspre cei ce grăbeau către metrou, arătând cu degetul spre mine. Oamenii alergau din ce în ce mai repede.

Primele două beri le-am băut pe nerăsuflate. A făcut el cinste. Avusese o zi bună: făcuse 100 de franci.

„În metroul ăsta suntem cam zece bulgari”, bolborosi el. „Kircho, Vancho Kyorata, Grafcheto, toți din echipa lui Ceaușescu. Dă-mi o țigară. Vezi? Te dai de gol iar, pentru că fumezi Marlboro. Trebuie să te apuci de Gitane, fără

filtru. Dacă fumezi Marlboro, înseamnă că ai ceva parale. Nu capeți un franc. Tu ai parale?"

„Nu", am mințit pentru a doua oară. Nu știu de ce. Cred că aveam vreo sută de franci în portofel.

„De unde să ai, dacă fumezi Marlboro?", a tras el concluzia. „Unde dormi?"

Am mințit pentru a treia oară. Nu știu de ce. I-am spus o poveste - eu de ce să nu spun o poveste? - conform căreia dormeam în subsolul unei cunoștinte, un văr de-al cumnatului meu, un scriitor, căsătorit cu o franțuzoaică, doctoriță de... în fine, doctoriță. Cunoștința asta, scriitorul, tocmai încheiase un biznis: el scria biografia unui milionar, iar milionarul urma să-l ia cu el prin Hawaii, Rio, New York, pentru a-i reda cu acuratețe atmosfera vieții. Îl umple de parale. Iar eu dorm în subsolul lui plin de șobolani.

„Asta numești tu biznis?", zise Mircho, țuguindu-și buzele (îl chema Mircho). „Ești așa de prost. Milionarul ăsta, dacă chiar o fi milionar, ar putea plăti un scriitor american, francez, englez. E prima dată când aud că cineva angajează un scriitor bulgar. O să-l privească și o să-l asculte o vreme, apoi o să-i dea un șut în fund de o să aterizeze în fața Ansamblului Național din Sofia. Ce știi tu despre scriitori?"

„Nimic", am mărturisit. „Scriitorul ăsta e singurul pe care-l știu. Eu sunt cântăreț. Am cântat la operă." (Pe jumătate minciună - am cântat la operă, dar nu la Opera din Sofia, ar fi fost ghinion pentru cei de acolo.)

„Stai să-ți zic eu cum stă treaba. Ești un om bun. Ești patriot. E prima oară când văd un asemenea patriot, victimă a lui Todor Jivkov. Dar ești un prost. De asta îți plătesc eu băutura. Eu, frățioare, cunosc scriitorul bulgar. În Sofia sunt taximetrist. Mulți scriitori bulgari mi-au vomitat în mașină. Scriitorul bulgar nu are nevoie decât de un pic de haleală, ceva de băut și așa se apucă să vorbească despre cât de dulce

e comunismul. Oricum, acum nu mai e nimic dulce, acum totu-i de rahat. Cu asta se ocupă ei. Iar prietenul tău este un pederast. Cum zici că-l cheamă?"

„Victor Paskov", am răspuns eu timid. Mă săturasem de minciuni.

„Cine? Ăla?" Mircho era mânios. „Știi de câte ori l-am dus de la Clubul Scriitorilor acasă la Todor Jivkov?"

Eram șocat. „Cine, eu?!"

„Uite, uite. Zici că s-a măritat cu o franțuzoaică? Sigur o fi vreo scorpie slută."

„Nu, nu e..."

„E slută, slută ca dracu'." Era convins. „Ascultă, ai încredere. A fost printre ultimii țicniți care mai credea în Todor Jivkov. A fost plătit cu bani grei să scrie biografia *lui*. Și tu-l numești scriitor? Gras, chel și cu ochii mari?... un pigmeu fără talent, un furuncul!... un mercenar, un copoi, un destrăbălat!... un nebun, un sifilitic, un cleptoman!"

O vreme l-am înjurat pe Victor Paskov și așa ne-am împrietenit din ce în ce mai mult. Am băut o grămadă de beri. I-am spus că poate o fi scriitorul ăsta al meu un nemernic crunt, dar e un bucătar nemaipomenit. Toți se pricep la gătit, zise el, îi știu eu. Și Doamne, ce apartamente, ce femei, ce petreceri - așa e cu ăștia, scriitorii. Ghirlande, confetti, curve, caviar, whisky! - și țigănușii care între timp mănâncă pâine făcută din hrana vacilor. De asta e tatăl lor aici. Mircho pufni. „Mai bine ți-ai abandona scriitorul și ai pleca. Îți găsim o cutie mare de carton și dormi cu noi la metrou. Ești un vagabond orgolios. Cum ai zis? - *Victimă a lui Todor Jivkov* – pupa-ți-aș mâinile."

„De ce tot țipi că ești victimă a lui Ceaușescu?"

„Pentru ca Todor Jivkov nu se vinde. Tu ești singurul patriot de aici. Ceaușescu e biznisul. El a scos câteva bacnote mototolite și mi le-a întins drept sub nas. Miroase! Vezi ce bine miroase Ceaușescu. Ăsta e dictator și,

scuză-mă, al nostru e doar o javră ordinară. Poți să umbli prin metrou și un an, strigând că ești victima lui Todor Jivkov și nimeni n-o să se uite la tine. O să mori de foame. Ceaușescu - odihnească-se-n pace, fie ca amintirea lui să dăinuie, Dumnezeu să-l ierte - el îți va da de mâncare. Toată lumea știe asta."

A turnat câțiva stropi de bere pe jos și a zis, profund mișcat: fie-ți țărâna ușoară, Ceaușescu, 'tu-ți morții mă-tii!…

O, Todor Jivkov, Todor Jivkov, Todor Jivkov, nemernicule! Ce ar fi fost de mi-ai fi dat așa o ofertă de biznis ca cea a milionarului Koleff acum un an sau doi? M-ai fi trimis la Capri, unde se retrag scriitorii (unde a fost trimis Maxim Gorki) ca să-ți descriu lupta? Mulți literați fără minte roiau în jurul tău (nu-i așa că-ți place literatura?), te duceai la vânătoare cu scriitorii (nu-i așa că erați vânători?), ei lătrau, gonindu-ți vânatul precum câinii (nu-i așa că erau câini?), cântau cântece tradiționale (nu-i așa că proveneau din popor?) - nu-i așa că în final ți-ai fi deschis gura ta cea mare și ai fi înghițit capșorul meu micuț de scriitor, așa cum pitonul înșfacă iepurașul?

În Bulgaria i se pregătea un proces. Cine oare ar putea face dreptate în privința lui Todor Jivkov? Milioanele lui erau într-un loc mai sigur decât milioanele lui Koleff. Nepoții lui și strănepoții strănepoților lor erau asigurați până la judecata de apoi.

TOTUȘI

Ai auzit ce au decis ăia din metroul din Paris? - tu nu vinzi, omule! Nimeni nu te cunoaște aici. Nu meriți nicio para chioară. Ceaușescu e un hit, dar tu ești - cum a zis Mircho? - da, exact asta ești. Singurul lucru de care ești în stare este să provoci războiul ăsta absurd între camarazii bulgari și cetățenii români din metrou.

Adevăratele victime ale lui Ceaușescu au ocupat Nation, Châtelet, Montparnasse, St Lazar, Les Halles - toate stațiile centrale principale, unde afacerile sunt înfloritoare.

Bulgarii sunt alungați către suburbii, dar acolo locuiesc arabii, indienii, grecii, cărora nu le pasă - nici de Ceaușescu, nici de Buddha, nici de Homer, ca să nu mai zic de Todor Jivkov.

Astfel că bulgarii se duc pe furiș în teritoriul românilor și îl fură pe Ceaușescu ăsta al lor. Iar românul, mare patriot, îl ia la bătaie pe bulgar și nu renunță la tiranul lui. Priviți la Mircho, bătut de trei ori de șoviniști, dar continuă să își riște viața pentru Ceaușescu, care îi hrănește copiii, nu-i așa? Peste trei luni o să se întoarcă în Bulgaria plin de parale. Cui îi pasă că la graniță va fi amendat pentru că a stat mai mult decât îi permitea viza? Francezul e rezonabil în comparație cu românul. El nu fură pâinea țigănușilor.

„Asta înseamnă big biznis", a încheiat el. „Dură, necruțătoare, urâtă. Restul e o minciună. Ți-e foame?"

Îmi era foame. Îi gătisem fasole milionarului. Muream de foame. Mircho mi-a cumpărat un sendviș cu pește. Era așa generos, atât de bun cu mine. Era gata să mă ajute, să-și dea și sufletul pentru mine. Nu mai întâlnise până acum un nesuferit atât de orgolios. Nici atât de prost. Noi, cântăreții, nu suntem precum scriitorii. Mircho știe cum sunt cântăreții.

Sinceri!

Independenți!

Cântă!

I-am povestit lui Mircho cum Chaliapin nu s-a plecat nici în fața țarului rus, nici a lui Lenin, nici a lui Stalin și a fost înmormântat aici, în Père Lachaise.

„În Père Lachaise, desigur", zise el. Ca pe un prost. N-a avut parte să-l pună într-un mausoleu. Am băut două

beri în memoria lui Chaliapin. Știți ce vom face de acum în colo?

Big biznis!

O să mergem la metrou, chiar pe Champs-Elisées, unde sunt adevărații milionari - îi știe Mircho - și o să cântăm. Așa cum cânta Chaliapin!

Să nu ne mai prefacem că suntem români. Să-l ia dracu' pe Ceaușescu. Să terminăm cu umilința asta.

Dis-de-dimineață o să ne așezăm pe coridoarele calde din metroului, ca într-o sală de concert. O să cânt iar balade (nu-i așa că sunt cântăreț de balade?), cu vocea mea de bas-bariton, și ce bine că am voce de bas-bariton. Mircho o să se plimbe pe acolo și o să strige *victimă a lui Todor Jivkov, victimă a lui Todor Jivkov, doamnelor și domnilor, apropiați-vă!* Asta va aduce clienți. Pe bune. Meserie.

Și, după cum bine știți, francezul e curios din fire și se va opri să vadă: cine e ăsta care cântă cu tristețe și atât de bine? Iar noi îi vom spune porcării despre Mircho și țigănușii lui, despre mine, despre Todor Jivkov - francezul va fi încântat și francii vor curge gârlă. Până și cățelușul francezului va fi pătruns. Și dacă guvernul Mitterrand trece pe acolo, și el va fi încântat. Uau! vor spune, oamenii ăștia au suferit mult. Și vor împărți cozonac acestui imbecil, adică poporul bulgar. Nu regina lor a spus că dacă nu e pâine, să se dea oamenilor cozonac? Nu de asta trăim până la urmă, prostule, ca să aflăm cine suntem, de unde venim și unde ne îndreptăm?

Am și dat ceva lumii!

Adevărul, adevărul și numai adevărul!

Ah - ăsta e biznisul.

Restul, o iluzie.

Concertul
de Ismail Kadare

Mao avea un dosar, poate cel mai drag lui, numit „Scrisori din lanurile de orez”. În ultimii ani primise felurite scrisori de la tot soiul de oameni: prizonieri în pragul execuției, văduve, miniștri decăzuți care cerșeau îndurare, cei care îmbălsămează cadavre, acum rămași fără muncă, și așa mai departe. Dar acelea pe care le primea din orezării erau singurele peste care îi plăcea să-și mai arunce privirea din când în când. Erau de la scriitorii deportați în provincii sau în sate izolate pentru reeducare. „O, Doamne, din aceste orezării inundate și înnămolite noi cu miile îți mulțumim, pentru că ne-ai scăpat de povara infernală de a mai scrie.”

Lui Mao îi plăcea să scoată din dosar și să compare scrisorile primite recent cu unele mai vechi. A observat că erau tot mai neînchegate, cu propoziții din ce în ce mai serbede, precum țărâna. „Doamne, se gândea el într-o zi, în curând o să-mi trimită verzi și uscate, așa cum trăncănesc damblagiii. Și nu m-ar surprinde ca într-o bună zi unul dintre ei să-mi trimită o bucată de hârtie mânjită cu noroi și niște litere împrăștiate ca boabele de orez rămase miraculos în urma unei inundații.” A zâmbit la gândul ăsta. Se putea spune acum că i-a avut pe cei mai buni dintre scriitori. Simțise mereu o repulsie puternică față de ei, dar, după ce s-a căsătorit cu Jiang Qing, și mai ales când ea a început să îmbătrânească, antipatia lui devenise insuportabilă. Aflase recent din presa străină că ea fusese influențată de trecutul ei ca actriță de film de duzină, și de crizele de gelozie, eșecurile și umilințele permanente prin care trecuse, deși probabil nici nu-i pomenise despre cele mai rele dintre ele.

Știa sau își imagina, motivele pentru care această târzie reglare de conturi devenise o obsesie pentru ea, dar, întrucât corespundea cu propriile-i idei, nu se împotrivea. Într-o zi a împins lucrurile atât de departe, încât i-a spus: „Ești complet egoistă. Cred că ai o problemă. Și eu sunt poet, dar eu nu urăsc alți poeți din invidie sau ciudă. Nu-i suport pentru că fac rău, nu e nimic personal. Și atunci când o să scap de toți, poate că o să regret, ca atunci când smulgi o plantă frumoasă, dar otrăvitoare. Pe de altă parte... Tu ești femeie și presupun că nu ar trebui să fii tratată prea dur."

Își amintea bine acea noapte de iulie din Shaoshan, când i-a prins răsăritul vorbind despre viitorul omenirii. Era o noapte apăsătoare, umedă, în care vorbele lor sfârșeau înăbușite în gemete. Amândoi erau încântați la gândul că în viitor omenirea va fi purificată de artă și literatură. „Cât de minunat va fi să purifici lumea de asemenea amăgiri și sentimente bolnăvicioase", strigase ea, deși își trăsnise degetele cu o anumită teamă. Știa că era o misiune dificilă și îl tot întreba pentru a se asigura dacă mai era vreo șansă. I-a dat un răspuns evaziv, iar ea i-a răspuns de parcă ar fi băut ceva: „Și muzica. Într-o altă noapte ca asta vom scăpa lumea și de ea, încât planeta să fie surdă de-a binelea." Teatrul, proza, poezia - toate aveau să fie tratate la fel. Singurul subiect care se va bucura de libertate - nu a spus asta implicit, dar își dădea seama ce voia să zică - va fi doar despre viața lor. Sau mai degrabă a ei. Și chiar era așa îngrijorător? Ce altă femeie de la Facere încoace mai avusese drept soț un bărbat care să conducă miliarde de oameni?

Toate acestea puteau fi abordate într-un mod sau altul. Autodafeurile erau publice și obișnuite de-a lungul istoriei omenirii și era firesc să închizi teatre, să spargi piane, să târăști sute de scriitori prin mizerie, ba chiar să reduci creierul omenesc la o etapă mai puțin dezvoltată în

care imaginația să fie suprimată. Toate aceste lucruri aveau legătură: eliminarea unuia ducea la distrugerea altuia, așa cum se întâmplă atunci când se desprinde o grindă și se prăbușește întregul acoperiș. Mai era totuși ceva de care cu greu puteau să se descotorosească. Aproape tremurând, l-a întrebat de vreo două ori: „Dar cu viața? Ce-o să facem cu ceea ce oamenii numesc „o viață bună", cu șuetele de la cină, cu iubirea...?" Mai mult de teamă decât de altceva, încercase de vreo două ori să explice ce a vrut să zică prin iubire. După ce a încercat să-i spună pe ocolite, a zis: ea se referea la „iubire" în sensul propriu al cuvântului - relația dintre un bărbat și o femeie. Mao o ascultase în tăcere, apoi, la fel de circumspect ca înainte, i-a explicat că toate aspectele vieții la care se referise, inclusiv iubirea, vor dispărea în cele din urmă. Vor dispărea și șuetele din timpul mesei, dacă nu cumva deja se întâmplase asta, pentru simplul fapt că nu vor mai exista mese (un simplu bol de orez nu va putea fi numit o masă). În ceea ce privește iubirea, asta era doar o chestiune de timp...

Lăsând la o parte faptul că ideile lui nu erau nuanțate de vreo ambiție personală, gândirea lor devenea tot mai asemănătoare. Adevărat, Mao își iubise prima soție foarte mult: când i-a dedicat unul dintre cele mai emoționante poeme, Jiang Qing a izbucnit într-un plâns isteric. Dar cu timpul, atât părerile lui despre iubire, cât și despre alte lucruri, se schimbaseră.

Jiang Qing, bucuroasă să vadă în sfârșit iubirea surghiunită la un loc cu celelalte lucruri inoportune, a început să vorbească tot mai pătimaș, ba chiar mai fanatic, decât înainte, ore întregi toată noaptea, pe care el și-o va aminti mereu ca fiind „noaptea ei". Îi șoptea în ureche că iubirea era inamicul lor numărul unu (nu se mai sinchisea să o numească „inamicul Chinei" sau „al Revoluției"), la fel de necruțătoare ca ceilalți, în multe feluri mai implacabilă decât

ei pentru că era greu de potolit. Ea susținea că această relație ticăloasă dintre sexe folosea o mare parte din resursele de iubire ale omenirii, astfel privându-i pe el și pe ea de propria lor parte: le răpea iubirea care li se cuvenea pe bună dreptate, continua ea înlăcrimată. Din nou a întrerupt-o cu calm: „Nu te îngrijora, Jiang Qing, spunea el, și iubirea va fi suprimată." Și i-a explicat că iubirea nu e la fel de puternică precum pare: până de curând nici măcar nu exista. În epoca primitivă era doar un act sexual; chiar și în vremurile clasice, gradul de afecțiune era limitat. Dar perioada care a încurajat-o și a transformat-o în cea mai răspândită epidemie de pe glob a fost în Europa, în timpul Renașterii. Dar monstrul înaripat va dispărea în cele din urmă la fel de repede așa cum a fost creat, după ce își va lua rămas-bun de la lucrurile din care s-a hrănit - artele, literatura și celelalte absurdități. A descris diferitele etape ale războiului care urma să aibă loc: primul lucru care trebuie făcut este retrogradarea iubirii la ceea ce a fost înainte de Renaștere. A doua etapă i-ar da lovitura de grație, readucând-o pur și simplu la relații sexuale. Astfel s-ar elimina orice pericol. „Dar cât timp va lua asta, Dumnezeule? Cât timp va dura?", a întrebat ea nerăbdătoare, aproape în agonie. Îi dăduse un termen limită, nu-și mai amintea cu precizie, dar și-o amintea pe ea cum suspină, pentru că nu mai credea că vor mai apuca să trăiască să-și vadă visul cu ochii." La scurt timp, când a auzit prima dată în Cambodgia despre „îndrăgostiți" care au fost executați disciplinar după ce au fost prinși vorbind despre iubire în loc de politică, i-a amintit de suspinul sceptic din acea noapte fierbinte și umedă.

În acea noapte stranie, i-au prins zorii discutând subiecte care probabil nu mai fuseseră dezbătute de nimeni altcineva vreodată. „Tot ce ar putea încuraja dragostea trebuie suprimat," a șoptit ea. „Pantofii de damă, bijuteriile,

rochiile, coafurile...” „Dar pe astea deja le-am eliminat! a răspuns el. Astfel de extravaganțe nu mai sunt de multă vreme în China.” „Poate nu în China, s-a plâns ea, dar trebuie să privim mult mai departe - lumea întreagă e plină de așa ceva!” Apoi s-a ridicat brusc și s-a dus în altă cameră. După un timp s-a întors îmbrăcată într-o uniformă militărească, dar care arăta mai mult ca cea a unui paznic de închisoare. A închis o clipă ochii: nu putea s-o vadă așa, cu nenorocita aia de șapcă, care îi acoperea părul, și așa rar, și pantalonii ăia care atârnau pe ea: arăta oribil, de parcă era un băț îmbrăcat. Era conștient de ce adoptase ideile lui în legătură cu reformarea omenirii cu atâta nerăbdare, dar văzând-o așa, a înțeles că ea nu va avea pace până nu va transforma visul în realitate. „De acum înainte, a șoptit ea, mă voi îmbrăca așa nu numai când sunt cu tine, dar și la întâlnirile Politburo-ului[1], și peste tot - în public, la paradele din Piața Tienanmen, și chiar și la recepțiile oficiale, chiar sub nasul străinilor.” Cuvintele ei l-au convins că, dacă sacrificiul ei va fi complet, răsplata pe care o aștepta va fi pe măsură. „Trebuie să fiu precaut, se gândea el: femeia asta este mistuită de ambiție. Dar ea își va obține recompensa!” Nu-și mai amintește acum foarte clar ce spusese de fapt atunci, nici măcar ce gândise. Fără îndoială că făcuse câteva remarci mai în glumă, mai în serios. „Pe măsură ce vei îmbătrâni, odată cu tine va păli frumusețea din lume”; „Omenirea o să jelească tinerețea ta pierdută”; „Nu e vorba de tine, ci de omenirea care se va degrada” – cam așa ceva. Sau, „am auzit cândva de o carte în care chipul unui bărbat a rămas neschimbat, în timp ce efectele timpului se vedeau doar în portretul său... Cineva trebuie să plătească pentru trecerea tinereții tale, Jiang Qing. Nu-ți ajung toate femeile

[1] Politburo - Birou Politic (în rusă) în timpul comunismului.

din China? Știam că vei spune asta! Foarte bine, lasă toate femeile din lume să plătească atunci!”

I-a amintit că unele femei din Europa gândesc ca ea. A ascultat nerăbdătoare, neliniștită. „Sunt femei, a spus el, care mi-au acceptat imediat ideile, chiar și în sânul Europei, la Paris. Lumea le zice „maoiști”. Nu crezi că e minunat?”

„Desigur, a răspuns ea, dar nu sunt multe - doar o picătură într-un ocean. Ce grozav ar fi să le schimbi pe toate celelalte? Poate ar fi o idee bună să începi cu cele din Albania? Alianța dintre țările noastre ar face totul mai ușor.”

„Da, ai dreptate, a răspuns el, așa o să facem. Femeile albaneze vor fi primele din Europa care își vor pierde orice urmă de feminitate. Știu că au reușit să renunțe la voal după ce Islamul le impusese să-l poarte timp de cinci sute de ani. Dar noi suntem mult mai puternici decât Islamul!”

Eşarfa roz
de Bohumil Hrabal

Domnişoară April,

Acum câteva zile, pe 28 aprilie, David Cerny, student la Sculptură în cadrul Şcolii de Arte Aplicate din Praga, s-a dus până în Smichov, în careul unde infanteria sovietică îşi ţinea carele blindate şi a pictat tancul verde comemorativ într-un roz optimist. După cum a explicat jurnaliştilor, rozul este culoarea copilului în faşă, ţinut în braţe, simbol al inocenţei. Întreaga zi, trecătorii s-au îngrămădit să vadă acest lucru nemaipomenit care s-a întâmplat cu adevărat. Fotografii s-au grăbit, cât încă mai aveau timp, să filmeze această privelişte minunată a Pragăi, care l-ar fi făcut praf pe Allan Kaprow[1]. A trecut ceva timp până să vină armata să acopere tancul roz cu o prelată militară. Poliţiştii s-au dus la Şcoala de Arte Aplicate, încălcând suveranitatea instituţiei şi au supus o studentă la o anchetă judiciară dură, pe durata întregii zile, doar pentru că purta cizme roz, după cum a declarat Martin Smid în *Metropolitan.* Ulterior, soldaţii au pictat din nou tancul roz în verde. Se petrec tot felul de lucruri aici, în Praga... Mi-a părut aşa de rău că au distrus monumentul lui Stalin cu mulţi ani în urmă... Îţi poţi imagina, domnişoară April, ce tablou minunat ar fi fost, dacă David Cerny l-ar fi vopsit pe Stalin în roz? Dintr-o singură lovitură, acest lucru ar fi făcut din Praga centrul mondial al artei pop; un eveniment ca acesta,

[1] Allan Kaprow (1927-2006) artist american, peisagist, pionier în artele interpretative; a inventat termenul de *happening* la sfârşitul anilor ’50. A susținut că „delimitarea dintre artă şi viaţă ar trebui menţinută cât se poate de fluidă şi poate chiar insesizabilă.”

aici, în Praga, ar fi desăvârșit opera şcolii americane iniţiate cu mult timp în urmă de Allan Kaprow, Claes Oldenburg şi restul... să nu-i uităm pe Milan Knížák[2] sau pe Eugen Brikcius[3].

Domnişoară April, în această ultimă zi din aprilie, în Praga s-a defilat din nou, exact ca în noiembrie, în timpul evenimentelor tumultoase din ’89. Sute de mii de oameni, tineri, bătrâni şi ologi, toţi s-au grăbit să petreacă sărbătoarea Arderea Vrăjitoarelor, conform vechiului obicei slav moştenit de la celţi, în care se celebrează ultima zi de aprilie cu beţii şi orgii.

Iar eu, cu eşarfa mea roz, „de fetiţă”, m-am chinuit să-mi fac loc prin mulţime ca să scot ceva bani pentru a putea cumpăra caseta video de la Charlie, în care apăream eu, alături de ceilalţi nuntaşi. Mă obseda această înregistrare pe care mi-o doream nespus, deoarece, zic, ce s-ar întâmpla dacă aş muri? Ar fi minunat să mă vadă lumea la nuntă cu un şarpe boa în jurul gâtului, întărind astfel şi mai mult imaginea mea de june al târgului. Vezi tu, April, nunta despre care vorbesc a avut loc anul trecut. Am văzut caseta la acea vreme şi aproape uitasem de ea, o comoară pe cale să se piardă, cu toate că apăream şi eu acolo. Şi ce nuntă a fost! Mireasa era fermecătoare în rochia de dantelă fină, avea un trandafir în păr, muzica pe jumătate ţigănească, mirele, cu părul pieptănat cu cărare, costumat ca un DJ, fuma o ţigară, în timp ce invitaţii beau, mâncau sau se plimbau de la o masă la alta; iar eu, domnişoară April, stăteam lângă fereastră, când, deodată, ceva mi-a atins urechea. Din nou! Meseanul care stătea vizavi de mine a făcut ochii mari, holbându-se la ceva cu care aveam să dau

[2] Milan Knížák (1940) artist ceh, muzician, teoretician şi pedagog în artă.

[3] Eugen Brikcius (1942) scriitor, poet, filosof şi artist ceh.

nas în nas curând. M-am întors şi chiar în faţa mea era capul unui şarpe care îmi şuiera în ureche cu limba lui roşie, întinzându-se peste umăr şi apoi în jurul gâtului şi, într-un final, acest şarpe enorm şi minunat s-a încolăcit cu totul în jurul meu. Pielea îi era de un roz puternic auriu, lucea ca un ştiulete de porumb. Se uita cu afecţiune în ochii mei, deci ce puteam face? Era soarta mea, destinul meu... M-am ridicat, şarpele era foarte greu. O doamnă, una din invitatele lui Charlie, mi-a spus că era al ei; era un şarpe care sugruma şi ultima oară când sugrumase şi mâncase fusese cu două zile în urmă. Era un şarpe boa, iar doamna mă supraveghea îndeaproape să nu păţesc ceva. Mirele refuzase să şi-l pună în jurul gâtului, aşa că m-am plimbat eu cu şarpele ăsta printre invitaţi, unii erau speriaţi, alţii invidioşi şi, în cele din urmă, am devenit ce eram de fapt: un fel de comediant, un actor prost, căci, după cum vezi, domnişoară April, arta implică ceva amatorism, ceva *Schmierenkomediantentum*[4], precum a spus Friederich Nietzsche: „De ce scriu cărţi atât de frumoase?”

Domnişoară April, să-i spui Dubenkăi că am luat până şi şarpele peste masa deasupra căreia era pus Marele Cap de cerb, unde stătea mireasa împreună cu mirele, tocmai când terminau de servit supa de găluşte. M-am aşezat lângă mireasă, ea şi-a aplecat capul, în timp ce şarpele îi şoptea cu limba sa roşie vorbe dulci în ureche... Parfumul îmbătător al buchetelor de trandafiri învăluia masa, dar şarpele m-a strâns atât de tare, încât aproape m-am înroşit, iar la un moment dat am avut senzaţia clară că şarpele era de fapt Dubenka, simbol al ataşamentului meu faţă de ea, un braţ lung ce ne unea de la San Francisco până la Praga... Aşa că m-am ridicat din nou şi am continuat distracţia. A-nceput

[4] Comediant lipsit de talent.

să cânte muzica, iar în jur răsunau strunele viorilor şi simțeam privirile lăutarilor ațintite asupra mea. Am observat că nimeni altcineva n-ar fi îndrăznit să facă ce am făcut eu, pentru că acest şarpe sugruma, cântărea șase kilograme, era rece, parcă din bronz şi aducea un pic cu mirosul trandafirului moscat. Nu mai lipsea decât să se încolăcească încă puţin în jurul gâtului şi m-ar fi sufocat. Ba mai mult, am acceptat pentru că aveam impresia că şarpele era Dubenka şi zic, „dacă ar fi să aleg cum să mor... atunci aceasta ar fi moartea potrivită, să fii sufocat de un şarpe boa...” Asta am spus, dar proprietara s-a speriat şi a adăugat: „Dacă Sisa începe să te strângă mai tare, să-ţi fixezi degetele sub locul de unde te strânge, altfel voi fi nevoită să aduc un cuţit din bucătărie... Uite, încep să-mi fac griji.” Mă simţeam în culmea fericirii, domnişoară April, îmi plăcea, chiar dacă simţeam şarpele cum se agaţă de gâtul meu şi cum mă atinge ameninţător cu limba lui roşie. Am văzut-o pe stăpână cum a deschis uşa bucătăriei, dar apoi s-a îndreptat către cealaltă uşă care dădea într-un gang, treptele ducând la primul etaj, unde locuia... Vedeam cum urcă scările scăldate în lumină. Întâi i s-a văzut capul, apoi corpul, până nu s-a mai văzut. I se mai zăreau doar genunchii şi ciorapii albi, apoi doar pantofii, în timp ce urca scările... A dispărut complet, i se mai auzeau doar paşii la etaj... La scurt timp, s-a întors de mână cu o fetiţă drăgălaşă într-o rochiță roz... Au intrat în bar, iar fetiţa era frumoasă şi aducea cu Deanna Durbin din filmul *O sută de bărbaţi şi o fată*. Copila s-a înclinat cu o reverenţă, apoi şi-a întins braţul şi atunci şarpele boa s-a descolăcit uşor de pe gâtul meu, alunecând lin peste cot, spre umerii fetei... Apoi micuţa a plimbat şarpele prin bar, iar acesta era din nou în centrul atenţiei. M-am îngălbenit, în timp ce stăpâna lui, Sisa, m-a şters de transpiraţie cu o batistă, apoi am zâmbit. Am reuşit să mă aşez lângă mireasă, i-am atins şoldul, mâna îmi

tremura pe rochia de dantelă fină și rece. Charlie a adus un pahar de şampanie, aşa că am băut în cinstea mea, că doar contribuisem la reuşita petrecerii.

Domnişoară April, acum ştiţi ceea ce prietenii mei şi cu mine vom revedea pe caseta video pe care am cumpărat-o de la Charlie şi sunt curios dacă voi fi la fel de emoţionat aşa cum am fost acum şase luni la nuntă şi dacă această sublimă înregistrare a meritat cele o mie de mărci, mai ales că am avut o viziune despre moartea mea care va veni curând, iar această înregistrare va intra în patrimoniul publicaţiei *Imaginația de Praga*[5], editorii mei... Ce frumos va fi când voi muri şi *Imaginaţia de Praga* va vinde înregistrările video în toată lumea, va face bani frumoşi, iar domnul Karafiat îi va publica pe tinerii scriitori debutanţi îmbrăcaţi în jachete de un roz optimist. Roz, ca eşarfa „de fetiţă" pe care mi-am cumpărat-o în Strasbourg... De câte ori traducătorul şi prietenul meu Sergio Corduas venea la Praga, purta aproape fără excepţie o eşarfă roz... Şi aşa cum îl întrebau pe el, tot aşa mă întrebau şi pe mine oamenii din Tigru de ce port eşarfa asta roz...

Domnişoară April, a venit apoi ziua când trebuia să vedem caseta... şi era defectă, imaginea apărea cu purici care erau tot mai deși, ca şi cum tavanul de la Tigrul de Aur dispăruse, iar nuntaşii stăteau în ploaie... Dar principala atracţie era acolo, îmi atinsesem scopul, un fel de asigurare de moarte, aşa încât în cele din urmă, videoclipurile cu mine, nu mai lungi de zece minute, ar fi fost văzute pe întreg mapamondul, transformându-mă în cea mai cunoscută vedetă pentru că la nuntă am ținut şarpele în jurul gâtului... Dar, mai presus de toate, de când Praga a devenit Oraşul de Aur, unde se întâmplă tot felul de lucruri ciudate şi

[5] *Pražská imaginace*, Editură secretă anticomunistă înainte de '89.

minunate – Dubenka să fie mândră că nu sunt chiar un derbedeu aşa cum îmi place să spun în scrisorile mele...

Domnişoară April, transmite-i Dubenkăi că sunt un prost, mai spune-i că atunci când am prezentat caseta video de la nunta lui Charlie, am sfârşit prin a fi de acord cu cuvintele lui Tomáš Mazal[6], având în vedere ce i s-a întâmplat acelei fete cu tancul, poate culmea acestei isprăvi ar fi să ştergi înregistrarea, încât să nu mai rămână nimic pe casetă. Un Nimic mare şi roz, preţul a o mie de mărci... Nimicul contemplat de Heidegger[7] şi de filosoful indian din Antichitate... Mai spune-i Dubenkăi şi că aici, în Praga, am fost cuceriți de neamţul acela tânăr care, la vârsta de şaptesprezece ani, de ziua Forţelor Aeriene Sovietice, s-a strecurat cu avionul, survolând spaţiul aerian din Suedia până la Kremlin în Moscova, ajutat chiar şi de controlorii de trafic, care l-au coordonat pentru a nu lovi cablurile aeriene; a planat peste pod şi s-a îndreptat spre Piaţa Roşie, apărând brusc la zidul Kremlinului – două femei care duceau buchete de trandafiri ca să-l omagieze pe Lenin le-au dat pilotului... Aşa cum şi noi am fost captivaţi în acele zile de David Cerny, care, folosind documente false, chiar în faţa poliţiei, a pictat cu nonşalanţă tancul sovietic... Domnişoară April, spune-i din nou Dubenkăi că eu, cel care atât de des sunt văzut purtând eşarfa roz, la petrecerea lui Charlie de la Tigrul de Aur am purtat un şarpe boa în jurul gâtului și am încântat toţi invitaţii... Atenţie! Şarpele care s-a încolăcit în jurul meu precum eşarfa roz nu a fost nimic, dar cei doi bărbaţi, cel din Moscova şi acum cel din Praga, au desăvârșit revoluţia noastră de catifea, au pus baza unei noi epoci care poate va domina viitorul omenirii... Alătură-te

[6] Tomáš Mazal (1956) scriitor ceh, biograful lui Bohumil Hrabal;
[7] Martin Heidegger (1889-1976) filosof german.

Societăţii pentru Restaurarea Tancului Roz, după cum a spus Martin Šmíd în *Metropolitan*...

P.S. Domnişoară April, este Întâi Mai, sunt în Kersko, plouă, toată regiunea este înveşmântată în aroma pomilor înfloriţi şi a cireşilor; mă plimb de-a lungul gardului alb, trag în piept aroma, cu ceata de pisici care vine după mine, iar la coadă este haimanaua de Cassius, vechiul meu prieten, precum un mic ticălos al cetei, care mereu este ultimul, singurătatea cizelându-i curajul şi obrăznicia pe care i le admirasem cândva atât de mult... Plouă, se înserează, regiunea este liniştită şi învăluită în nuanţe de verde închis şi albastru, întrerupte doar de albul sclipitor al gardului şi al porţii de la grădină... Stau lângă gard, lângă un cireş uriaş, cu flori albe, vârful se unduiește în bătaia vântului, trunchiul se înalță semeț ca o mireasă mândră, iar cireşul se transformă într-un ecran de proiecţie, o mare cortină de dantelă fină... Ceata de pisici mă înconjoară în semicerc, toate absorbite de treburile lor, iar ceea ce fac eu acum, fac toate aceste feline, prietenele mele, copilaşii mei... Privesc la cireşul înflorit, adulmecând mirosul înţepător... şi acolo... ultima dintre ele, Cassius al meu, care urmăreşte acelaşi lucru ca şi mine... Suntem cu toţii captivi ai lui Serghei Esenin[8], căruia îi plăcea nespus să asculte atent cântecul cireşilor şi al ploii...

Domnişoară April, trimit, prin mireasma tuturor cireşilor din lume... salutări Dubenkăi.

[8] Serghei Esenin (1895-1925) poet rus.

Retina
de Hanna Krall

1

Satul se află într-o vale. O carte poștală prezintă o priveliște liniștită și neschimbată. Verdele închis al dealurilor împădurite, verdele crud al pajiștilor, acoperișuri roșii deasupra caselor albe și un brâu albastru în mijloc - râul Murg. Râul își are izvorul în munții din apropiere și se varsă în Rin. Munții fac parte din masivul Schwarzwad.

Pe una dintre cărțile poștale, artistul pictează o bancă. Aceasta se află în fundal, sub un copac - e făcută din patru scânduri pictate în roșu. Scândurile par vechi și probabil că provin de la o fabrică de cherestea din sat. Poate că au fost tăiate din cherestea și expediate la fabrică de soldații francezi. Imediat ce au ocupat satul, au început să transporte lemn din păduri. (Ce să facă francezii cu atâtea lemne? mese? sicrie? un pod? chioșcuri?)

Stainslaw W. - Stani pentru francezi și germane - a venit în sat direct din lagăr. Lucra la fabrica de cherestea. Poate că el însuși a tăiat scândurile pentru banca roșie.

2

Soldații francezi locuiau împreună cu căpitanul într-o casă mică în mijlocul satului. Serveau masa într-o fostă cafenea. Gizela lucra pentru o familie de germani chiar deasupra cafenelei. Primise o educație aleasă la o școală condusă de călugărițe franciscane. Știa să coasă, să gătească, să aibă grijă de copii, să coacă prăjituri (specialitatea casei, faimoasele prăjituri specifice zonei, o compoziție unică de chec, cireșe, lichior de cireșe, ciocolată și smântână) și să se poarte cum trebuie. Absolventele acelei școli știau cum să

stea pe marginea unui scaun în prezența unui conte și cum să asculte cu privirile plecate ordinele unei contese. Nu aveau nicio problemă în a-și găsi locuri de muncă la cele mai înstărite familii, și când războiul era pe sfârșite, iar familiile înstărite se mutau de pe linia frontului, își luau cu ele servitoarele.

Gizela lucra pentru o familie fugită din Dusseldorf. Familia locuia la al doilea etaj, în timp ce primul nivel era ocupat de cafeneaua frecventată de soldații francezi și de Stani.

Stani era înalt, tăcut, cel mai bun dansator de foxtrot din sat. Când Stani și Gizela s-au dus la dans împreună pentru prima dată, s-a dovedit că cea mai bună dansatoare de foxtrot era o femeie din Prusia. O fi fost ea îndrăgostită de Stani, dar avea trei copii și își aștepta soțul să se întoarcă de pe Frontul de Est. Nimic serios, oricum.

Stani și Gizela locuiau într-una dintre casele albe de sub acoperișurile roșii înclinate. Se vede și pe cartea poștală. Se vede și turla bisericii unde se ducea Stani cu cartea de rugăciuni în poloneză și niște hoteluri. Turiștii nu erau bogați. Cei bogați călătoreau în Elveția. Vizitatorii erau din districtul minier Rhura. În pantaloni scurți și în șosete de lână tricotate, se deplasau cu grijă în jurul pădurii, respirând adânc. Le erau dragi pădurile astea, slavă Domnului. Tocmai de aceea, Gizela avea câte ceva de făcut tot anul.

Stani nu voia să se întoarcă în Polonia. Mama lui era moartă, dar el avea impresia că nu i-ar fi simpatizat pe comuniști dacă i-ar cunoaște. Tot așa, nu voia să stea în Germania. Plănuiau să se mute în Austria, dar de fiecare dată când își făceau bagajele, le desfăceau imediat, pentru că Gizela era însărcinată. Slavă Domnului că locuiau în sat. Ce să facă ea într-o țară străină, cu patru copii și fără Stani?

3

Stani era cochet, harnic și nu-i plăcea să vorbească prea mult. Nu i-a vorbit maică-sii nici despre război, nici despre Polonia, dar uneori o întreba:

„Știai despre lagărele de concentrare?”

„Nu.”

„Dar tatăl tău?”

Mama nu ne dădea voie să vorbim despre astfel de lucruri. Cu puțin înainte de sfârșitul războiului, văzuse în Dusseldorf un grup de oameni în haine dungate. Descărcau un camion și erau extrem de slabi. Trecătorii le aruncau pachete de țigări, pe care aceștia le îndesau cu mâinile tremurânde pe sub cămăși. Doi bărbați în uniforme negre au venit în fugă, țipând, echipați cu bastoane. Mulțimea s-a împrăștiat. A rămas uluită. Nu și-a imaginat niciodată că oamenii pot fi atât de slabi.

I-a povestit lui Stani această întâmplare. Credeam că sunt prizonieri obișnuiți. De unde să știu că vin dintr-un lagăr de concentrare?

„Asta e bine”, a spus Stani. „E bine că nu știai.”

„Ce altceva ar trebui să mai știu?”

„Nimic.”

„De ce *nimic*? Dacă ți se pare că ar trebui să știu ceva, atunci de ce nu-mi spui?”

Nu înțelegea. Nici fiul lor. Când Stefan a crescut, i-a pus exact aceeași întrebare: „Știai despre lagărele de concentrare? Dar tatăl tău?”

Stani le-a povestit două întâmplări: cum erau obligați să alerge desculți prin zăpadă în jurul barăcilor și cum făceau ei socoteala: unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă. Prizonierii care se nimereau să fie trei, șase sau nouă ieșeau din „joc” și numărătoarea se relua: unu, doi, trei, patru, cinci, șase. În sfârșit, cei cu numerele trei, șase și

nouă erau daţi afară din lagăr, iar ceilalți se întorceau la muncă. Se zvonea că treiul, șasele și nouăle lucrau în sat, la Bauer. Stani îi invidia. Visa la muncă mai ușoară și mâncare în sat, se ruga să fie trei, șase sau nouă la următoarea numărătoare. Rugăciunile lui au rămas fără răspuns. După război, a înțeles că cei cu numerele trei, șase și nouă nu mergeau la muncă, ci la execuție.

I-a spus povestea asta lui Stefan când băiatul a crescut, dar acesta l-a dezaprobat: „Ar fi putut să lupte. De ce nu s-au apărat?”

Într-o zi, Stefan a spus: „Mamă, cred că îl înțeleg acum.”

Mulţi ani mai târziu, după moartea lui Stani, Gizela vorbea cu Stefan printr-un geam blindat. Geamul despărțea camera în două și era încadrat în fier. Rama avea fante pe ambele părți, prin care se putea comunica. Uneori, geamul acționa ca o oglindă și, în loc de persoana din partea cealaltă, puteai să-ți vezi doar reflexia. Stefan vorbea prin geam cu o voce înăbușită și lipsită de orice expresie.

„Mamă, cred că îl înțeleg acum.”

„Ce înțelegi?”

„Pe el. Am citit…”

„Ce?” A repetat ea de câteva ori, dar nu a înțeles ce i s-a răspuns.

Paznicul a făcut semn că vizita se încheiase.

4

Înainte de război, Stanislaw W. locuia cu părinții și rudele sale în Lodz. Tatăl lor era țesător. Stăteau într-o mansardă îngustă, lungă, cu o fereastră mică și un perete înclinat. Camera avea paturi cât pentru șapte oameni, dar pe când bunicii trăiau, cât pentru nouă. În afară de paturi, mai erau o sobă de fier cu burlan, o chiuvetă și două găleţi, una

pentru apă de băut și una pentru spălat vasele. Cartofii erau ținuți sub un pat și cărbunele, sub altul. Cu siguranță că au fost și niște scaune, măcar unul, pentru că, atunci când mama se întorcea tremurând și udă din escapadele nocturne când făcea negoţ ilegal, tata o aşeza pe un scaun și îi punea la picioare o spirtieră ca să se încălzească. Copiii se strângeau în jurul ei și priveau cum pâlpâie flăcările albastre în timp ce mama asuda.

Fratele mai mic al lui Stanislaw W., cel care s-a mutat într-un oraș mic din vest după război, își amintea camera. A lucrat într-o mină de uraniu care s-a închis după câțiva ani. Când era încă în exploatare, orașul era în siguranță. Străinii n-aveau acces în oraș, iar soldații verificau actele de identitate prin autobuze. Soția fratelui lucra într-o fabrică de covoare. Covoarele erau drăguțe, dar producția s-a redus și au început concedierile. Oricum, încă sunt multe cereri de carpete cu Fecioara Neagră - mărime 120x90. Angajații le pot achiziționa pentru 170 de zloți, pe când prețul de pe piaţă ajunge la un million. Au încercat să mai fabrice „Doamna noastră" de Ostra Brama, dar auriul ieşea prea şters – probleme cu colorantul. De curând, ceva s-a întâmplat cu picioarele fratelui mai mic al lui Stani. Sunt mulți oameni în oraș care au probleme cu picioarele: li se înmoaie și își pierd echilibrul. Unii spun că e de la depozitul de uraniu din mine, unii spun că e de la Cernobâl, când a afectat sever localităţile de munte din zonă. Unii spun că e de la vodcă.

Fratele mai mic era doar un copil pe vremea războiului, așa că nu-și mai aducea aminte de ce Stanislaw fusese dus în lagăr. La început, tatăl lor a fost trimis să lucreze în Germania. Mama s-a mutat împreună cu cei mici într-un sat și și-a ascuns fiul cel mare într-o căpiţă de fân, dar l-au găsit și l-au trimis la muncă. În toamna lui 1940,

mătușa lor a venit în vizită, dar amândoi, Stanislaw și taică-su deja plecaseră.

Toamna următoare, mătușa stătea la fereastră și pronunța încet numele celor care erau pomeniți la slujba Tuturor Sfinților. „Pentru tata, pentru mama, pentru sora mea, Czeslawa…" S-a înfiorat. „De ce Czeslawa ? Czeslawa trăiește." Atunci a văzut-o cum înainta spre ea în mijlocul drumului. Era la fel de drăguță și de tânără ca acum mulți ani… „Ce văd?" a spus mătușa și a deschis repede fereastra, dar strada era goală. Peste câteva zile, a primit o scrisoare. „Dragă mătușă, te rog, vino. Mama a murit, iar noi trăim pe străzi."

Cel mai mic dintre frați știa unde era îngropată mama: sectorul patru, rândul cinci, al 19-lea mormânt. Asta e ce le-a spus groparul să țină minte. Au repetat în cor: „sectorul patru, rândul cinci…" Mama lui Stanislaw W. avea 35 de ani când a murit. Se întorcea de la una dintre ieșirile ei nocturne, când făcea negoț ilegal. S-a oprit la prietena ei și a rugat-o să-i facă un ceai. Prietena s-a dus în bucătărie. Când s-a întors, mama lui Stanislaw zăcea pe podea. Părea mai bătrână de 35 de ani. Într-o fotografie se vede o femeie slabă și cocoșată, cu fața uscățivă și ochii adânciți în orbite. Încearcă să zâmbească la aparat, dar zâmbetul său seamănă mai mult a rictus care îi adâncește ridurile din jurul gurii și obrajii scofâlciți.

A avut parte de o înmormântare modestă pe o zi friguroasă și înnorată. Într-o fotografie se vede un grup de oameni în jurul unui mormânt proaspăt săpat, un morman de pământ, sicriul și dricul. Copii mici și triști se strâng unii în alţii deasupra mormântului. În spatele lor, un băiat înalt se holbează la sicriu. Băiatul este Stanislaw W. L-au luat nemții când trăia maică-sa și acum era la înmormântare?

I-a spus Gizelei ceva despre o evadare. Poate a fugit pentru a participa la înmormântare și, ca pedeapsă, a fost

dus în lagăr? Dar cum a aflat că maică-sa e moartă? Văzuse poate o tânără, la fel de frumoasă ca acum mulți ani, venind spre el în mijlocul drumului? Dar nu și-o amintea pe maică-sa tânără și frumoasă… Mai degrabă o văzuse pe acea femeie slabă și cocoșată cu un rânjet în colțul gurii…

Cumnata lui Stanislaw a întrebat dacă a întâlnit-o pe Gizela în timpul războiului. Dacă a fost așa, atunci e posibil să fi fost încarcerat din cauza ei. Când cumnata a fost forțată să muncească în Germania, a văzut un băiat polonez spânzurat în piață pentru că se iubise cu o nemțoaică. Toți polonezii fuseseră adunaţi în piață și obligați să privească toată scena… cum băiatul dădea funia la o parte și plângea în fața călăului. Cumnata lui Stanislaw nu știe cum să scrie chestia asta în germană, dar sună cam așa: „*Lass mich leben, lass mich leben*…” Deci dacă Stanislaw și Gizela s-au întâlnit în timpul războiului… Dar nu a fost așa. S-au întâlnit la bal după război, când s-a dovedit că Stani era cel mai bun dansator de foxtrot din sat, chiar dacă nu era cazul să danseze cu prusaca. Cu siguranță că fusese trimis în lagăr pentru altceva.

5

Stanislaw W. a fost în trei lagăre diferite, deși nu se știe când și cât a stat. În arhivele din Varșovia, se află un registru de la Dachau: s-au găsit mici fișiere roz și galbene realizate de prizonierii polonezi după ce au fost eliberați din lagăr. Bazându-se pe propriile informații și amintiri, au scris pe fiecare fișă numele și numărul prizonierului, de unde vine și unde a fost trimis. Există 80 de fișe cu numele W., în afară de Kowalski, cel mai răspândit nume polonez. Sunt 7 fișiere cu „Stanislaw W.”

Stanislaw W. din Bolimow a fost trimis de Gestapo în lagărul de la Flossenburg. Stanilaw W. din Piesciorgow a

venit din lagărul Dzialdowo și a fost trimis la Mautausen. Stanislaw W. din Sierpc… Stanislaw W. din Zielkona… Stanislaw W. din Anielin, Stanislaw W. din Kutno a venit cu un transport și a fost trimis în lagărul de la Natzweiller. Stanislaw W. din Kutno este viitorul soț al Gizelei și tatăl lui Stefan W. Numărul din lagăr este întotdeauna același: 122962.

Stanislaw W. a murit pe 9 octombrie 1953 în Clinica Tubingen. Știm din certificatul de deces că avea 1.80 m înălțime, cântărea 69.7 kg și suferea de o boală cronică de rinichi. Avea 27 de ani.

6

Gizela și-a petrecut ultima săptămână în clinică. În ultima zi, a venit un profesor, s-a uitat la Stani și a ordonat să fie mutat într-o rezervă. Stani a încercat să o liniștească. „Mâine o să mă simt mai bine, ai să vezi." Adormea și se trezea. „Mâine o să mă simt mai bine…" Când și-a revenit, și-a dat seama că, de fapt, stătea la masă în casa ei și ținea strâns în mână o cutie de carton nu prea mare în care erau hainele lui Stani și o cărticică de rugăciuni în poloneză, Cântările Domnului.

7

Verde închis, verde deschis, o panglică albastră, acoperișul înclinat al unui hotel. Gizela spală vase și face curat în camere. Acoperișul plat al spălătoriei. Gizela împăturește și aranjează cămășile bărbaților…

Să meargă în pădurea din sat era activitatea preferată a turiștilor. Să arunce conuri de pin în turiști era ocupația preferată a copiilor. Directorul școlii a convocat-o pe Gizela o discuție.

„Fiul tău aruncă cu conuri în turiști.”

„Toți copiii fac asta”, a spus Gizela. „De ce vă plângeți doar de copilul meu?”

„Fiica ta…”, a spus directorul altădată. „Fiul tău…” „Fiica ta…”

„Doar pentru că tații celorlalți au fost cu toții eroi”, explică Stefan.

Gizela se simțea ofensată. Ceilalți copii spuneau povești frumoase, înălțătoare despre eroi. Tații lor luptau - cei mai mulți pe Frontul de Est. Tații lor mureau, luptând până la ultima picătură de sânge… Și copiii ei ce să spună? Că tatăl lor visa să fie un „trei” sau un „șase”? Poate un tată care aleargă desculț în jurul barăcilor și care se roagă pentru un număr norocos… poate un așa tată să concureze cu eroii de pe Frontul de Vest? Poate fiul unui asemenea om să-i câștige bunăvoința unui director de școală? (O femeie din sat născută în aceeași zi cu Stefan îi trimitea în fiecare an felicitări. Scria mereu una și aceeași frază: „Dacă nu ar fi fost directorul ăla, ai fi ajuns și tu un om cinstit.” Stefan are deja peste douăzeci de astfel de felicitări, toate la fel: „Dacă n-ar fi fost directorul ăla…”)

„Ca să nu mai zic”, le spuneau alte mame copiilor lor, „dacă taică-su a fost în lagăr, trebuie să fi fost ceva la mijloc. Hitler a fost Hitler, dar nimeni nu a fost trimis în lagăr fără motiv.”

După ce Stefan a fugit a doua oară de la școală, Gizela a apelat la ajutorul psihologilor de la Departamentul de Supraveghere a Tinerilor. Ei au sfătuit-o să-și trimită fiul la o școală de corecție.

Tot acolo o să ajungă mai devreme sau mai târziu, spuneau ei. Dar, dacă îl trimiți din proprie inițiativă, o să fie mai ușor să-l retragi mai târziu, când o să-și învețe lecția. Stefan spune că a stat doar un an la școala de corecție. Stefan stă la carceră în cea mai bine păzită parte a închisorii,

cunoscută ca Zona de Maximă Securitate. E acolo de doisprezece ani.

După doisprezece ani de singurătate, trecutul îi pare estompat, pe când spațiul și timpul se comprimă printr-un efect de racoursi. Orașul unde Gizela locuiește este la 600 de kilometri depărtare, dar lui încă i se pare că e la o aruncătură de băț. Crede că a stat un an la școala de corecție, deși din dosarul lui reiese clar că au fost șase ani.

8

Directorul școlii de corecție era un preot protestant - un om solid, cu o față umflată și pumni grei. În fiecare săptămână, își evalua elevii după trei criterii: „după cum lucrau, învățau și se purtau". Șase era cea mai slabă notă, iar 1, cea mai mare. Dacă luai un 6 la oricare dintre materii, trebuia să-ți petreci sfârșitul de săptămână într-o celulă izolată cu două scânduri – pe una să stai și pe una să dormi. Din când în când, colegii de celulă încercau să fugă, dar erau repede aduși înapoi de poliție. De fiecare dată când reveneau, le povesteau celorlalți despre cum merg lucrurile pe-afară. Unul dintre elevi, care fugise la Frankfurt, i-a turnat pe cei care protestau împotriva metodelor folosite în școală. O fată scrisese un scenariu și unii voiau să se înființeze o școală în care să se folosească alte metode de reeducare.

Pe cea cu scenariul o chema Ulrike Meinhof, iar pe cea care lupta pentru schimbarea sistemului, Gudrun Ensslin.

9

După moartea lui Stanislaw, Gizela s-a adresat autorităților: soțul ei murise din cauza unei afecțiuni la rinichi pe când era închis în lagărele de concentrare. Cei

patru copii ai lui Stanislaw W. erau îndreptățiți să ceară ajutor. Un avocat a sfătuit-o pe Gizela W. să scrie o petiție către Biroul de Compensații din Baden-Wurttenberg. Funcționarii au întrebat-o despre istoricul bolii lui Stanislaw W.

Clinica nu putea să stabilească dacă boala lui Stanislaw W. a fost rezultatul întemnițării. Examinarea retinei lui Stanislaw nu a oferit probe suficiente în acest sens. Clinica a cerut și părerea Institutului de Patologie. Institutul de Patologie nu a putut stabili… Avocatul a făcut recurs împotriva hotărârii judecătorești.

Gizela a scris o scrisoare: „Crede Statul German că ar trebui copiii mei să-și găsească sfârșitul în mizerie…? Nu sunt cerșetoare, mă lupt doar pentru ce mi se cuvine…"

Avocatul nu era mulțumit de tenta emoțională a scrisorii. Biroul de Compensații a respins recursul, deoarece decedatul nu a întrunit toate condițiile stipulate în alineatele 1 și 2, dar a mai sugerat că se încadrează la alineatul 167.

La opt ani de la moartea lui Stanislaw, președintele Kölnului a informat-o pe Gizela: „RFG a semnat un acord cu Înalta Comisie a Națiunilor Unite cu privire la legea referitoare la cazurile de discriminare a naționalităților." Mai mult decât atât, președintele Kölnului a informat-o pe doamna Gizela W. „Nu există nicio dovadă care să indice că decedatul a fost persecutat din cauza rasei, religiei sau a ideologiei. Se poate să fi fost persecutat din cauza naționalității (art. 167)…, caz în care, oricum, compensația nu poate fi transferată membrilor în viață ai familiei".

10

În prima ei vizită la închisoare, Gizela vorbea prin geamul blindat cu fante de ambele părți: „Dacă tatăl tău ar fi în viață, sunt sigură că n-ar fi de acord cu tot ce se întâmplă

acum. Când americanii i-au eliberat din lagăr, i-au dat o rangă și i-au spus: «Haide, omule! Ia-o! Să fim chit!» Și știi ce le-a zis tatăl tău? «Îmi pare rău, domnilor, dar nu d-asta am stat închis atâta vreme.»”

În urma vizitelor pe care maică-sa i le făcea, Stefan avea discuții interminabile cu taică-su. „Barem să fi fost o mitralieră, nu o rangă! Dacă era o mitralieră, mai ziceam, da’ o rangă…”, zicea. „Și tu n-ai vrut s-o iei?”

Nu era sigur ce o să-i răspundă. „Nu de-asta am stat închis atâta vreme” nu e un răspuns. Apoi Stefan a continuat. „Credeai că lumea se va schimba după Dachau. Uită-te la pumnii directorului de la școala de corecție. Uită-te la cele două scânduri din carceră. Uită-te la mine cum stau pe una dintre scânduri și-mi țin capul pe cealaltă ca să mă odihnesc. Și nu uita fața mamei când s-a întors de la Birourile de Compensație. Nu ai vrut ranga - treaba ta! Dar, te rog, uită-te la fața mamei.

Îi vorbea tatălui său cu patos, ca și cum exista o legătură între pumnii directorului și ranga pe care Stanislaw W. nu a vrut s-o ia. Ca și cum exista o legătură între rangă, angajații de la Biroul de Compensații și carcera din Rândul de Maximă Securitate.

11

Conform notei biografice din dosarul lui, a lucrat câteva luni ca marinar. Două săptămâni a fost mecanic pe navă. A stabilit legături cu persoane care aveau convingeri radicale de stânga. A luat parte la o demonstrație la Ministerul Justiției, și-a donat ajutorul de șomaj fondului social al prizonierilor. A menținut contactul cu persoane implicate în pregătirea atacului terorist asupra Ambasadei

Republicii Federale în Stockholm. A aderat la gruparea RAF[1] (Rote Armee Fraktion) și a intrat în mină.

Extrase din dosar: membrii RAF-ului au închiriat mai multe apartamente în zonă. Au furat un Mercedes galben și au cumpărat o furgonetă albă. Au procurat două arme Heckler und Koh, o mitralieră WZ 63 (fabricată în Polonia), cu cartușe Marakov, un revolver Colt...

La ora 17:30, venea un Mercedes albastru în care se afla Hans Martin Schleyer împreună cu șoferul, urmat de un Mercedes alb cu trei ofițeri de poliție. În timp ce virau la dreapta, un Mercedes galben a parcat pe trotuarul din față. Șoferul doctorului Schleyer a pus frână. Agresorii au sărit din furgonetă și au început să tragă în șofer și în polițiști. Doctorul Schleyer a fost tras în furgonetă fără să fie rănit și dus într-o direcție necunoscută. Atacul a durat două minute. Șoferul și cei trei polițiști au murit pe loc. S-au tras cinci gloanțe în șofer – unul dintre ele i-a fost fatal. Douăzeci și trei de gloanțe s-au tras în primul polițist, două dintre ele fatale. Douăzeci și patru de gloanțe în cel de-al doilea polițist, trei fatale. Douăzeci de gloanțe în cel de-al treilea, două fatale. O sută de gloanțe în total. Toate gloanțele fatale erau Marakov de 9 mm. S-a întâmplat în Köln pe 5 septembrie 1977.

Hans Martin Schleyer era președintele Uniunii Angajaților din Republica Federală. În schimbul libertății acestuia, răpitorii au cerut eliberarea a zece teroriști RAF, incluzându-i pe Andreas Baader și Gudrun Ensslin.

Pe 13 octombrie, patru teroriști arabi au deturnat un avion Lufthansa. Au aterizat în Mogadishu și au revendicat cerințele RAF-ului.

[1] Organizație teroristă fondată în 1970 de Andreas Baader, Gudrun Ensslin, Horst Mahler și Ulrike Meinhof.

Pe 17 octombrie, trupele germane de comando au salvat trei pasageri și au omorât trei teroriști. Pilotul avionului a fost împușcat.

După câteva ore, gărzile de la închisoarea din Stammhein au găsit cadavrele prizonierilor RAF. Baader și Raspe[2] au fost împușcați. Gudrun Enssil atârna spânzurată de tocul geamului. S-a stabilit că toți s-au sinucis. După două zile, corpul doctorului Schleyer a fost găsit în portbagajul unui Audi 100 abandonat.

După șapte luni, în 1978, Stefan W. a fost arestat în aeroportul Orly pentru răpirea și uciderea lui Hans Martin Schleyer.

Procesul s-a ținut în 1980. Stefan W. a refuzat să depună mărturie în cazul despre răpire și crimă, deși își exprimase de bunăvoie opiniile cu privire la obiectivele actuale ale burgheziei germane, tentaculele neocolonialismului din Lumea a Treia și Războiul din Vietnam, care, după părerea lui, dezvăluia adevărata față a imperialismului american. A fost condamnat la închisoare pe viață.

12

Teroriștii stârneau frică și ură generală. Se zvonea că erau capabili să construiască și să folosească o bombă nucleară. Sondajele arătau o creștere rapidă a celor care doreau reintroducerea pedepsei cu moartea. Au turnat acid pe fiul de zece ani al lui Gudurn Enssil. Erau adulți. Băiatul se juca.

Fața i-a fost arsă. L-au dus în Statele Unite. Medicii i-au făcut trei transplanturi de piele reușite. Aveau experiență de când trataseră soldații din Vietnam arși cu

[2] Teroriști vest-germani, membru al organizației Rote Armee Fraktion.

napalm. Niciun cimitir nu a vrut să îi înmormânteze pe cei trei de la Stemmheim. Erau cereri ca trupurile să le fie arse și cenușa să fie împrăștiată sau lăsată la o groapă de gunoi. Până la urmă au fost îngropați la Stuttgart la cererea personală a maiorului. Îl chema Manfred Rommel și era fiul feldmareșalului Erwin Rommel – „vulpea deșertului" din Africa și părtaș la complotul împotriva lui Hitler. A făcut cererea pentru că era creștin. Pentru că o știa pe Gudrun din copilărie. Pentru că acum mulți ani, în Ulm, părinții lui Gudrun Ensslin locuiau la două case de familia Rommel.

Domnul Ensslin era pastor. După război, fiicele sale, Christana și Gudrun i-au pus aceeași întrebare pe care i-a pus-o Stani Gizelei W. „Știai?" Spre deosebire de Gizela, pastorul știa. Știa de conspirațiile lui Stauffenberg. Erau enoriașii lui. Cunoștea circumstanțele morții lui Rommel de la cariera de piatră din zonă.

Fiicele l-au învinuit că nu a condamnat crima. Ar fi trebuit să o facă public, de la amvon, în timpul liturghiei. Pastorul a explicat că agenți Gestapo participau la liturghie. Ăsta nu e un motiv să ții sub tăcere, i-au răspuns fiicele.

13

Christiana Ensslin își taie părul. Are ochii negri, duși în fundul capului, poartă un pulover larg și trăiește cu un terorist care și-a petrecut șaisprezece ani în închisoare și care a fost grațiat de președinte. Este prietenă cu o teroristă care este încă în închisoare, dar care va fi în curând grațiată și ea. Doar noaptea și-o petrece în închisoare, în timpul zilei confecționează costume pentru o producție locală din *La Traviata.* Când o să iasă din închisoare, își va petrece timpul în libertate alături de o prințesă suedeză, cunoscută ca „Îngerul păzitor". Christiana Ensslin activează în Sindicatul filmului pentru femei. Luptă pentru a obține mai multe

fonduri pentru femeile producător. Cel mai mult și-ar dori să producă un film despre prima zi în libertate a Rosei Luxemburg. Acțiunea se petrece în 1918. Rosa părăsește închisoarea din Breslau. Ia trenul către Berlin, intră în biroul de redacție, îl salută pe Leibknecht, se așază în spatele biroului și începe să scrie. Scrie un articol despre poziția Germaniei. Bine, dar cine o să vadă filmul? „Eu", spune teroristul care și-a petrecut șaisprezece ani după gratii. „Eu", spune terorista care confecționează costume pentru *La Traviata*. „Eu", spune Christiana, al cărei tată nu a condamnat crima. „Eu", spune doctorul Ronge care traduce conversațiile noastre din poloneză în germană și invers. „Și eu", spun din compasiune pentru Christiana Ensslin.

14

Zona de Maximă Securitate a fost construită special pentru Stefan și confrații săi din RAF. Este situată în Colonia de Nord, chiar în mijlocul închisorii din Ossendorf. Acolo, razele soarelui nu pătrund în celule. Pereții sunt făcuți din material prin care nu pătrund mirosurile și sunetele. Cheile nu zăngăne, încuietorile nu scârțâie, cafeaua proaspăt râșnită de Stefan nu miroase. Stefan și-a luat la vorbitor un termos cu apă fiartă și niște borcane. A turnat cafeaua instant și zahărul din borcane, le-a amestecat cu grijă și a adăugat încet laptele. A făcut un capuccino. Vorbitorul este o hrubă din beton, ornamentată cu diverse gravuri. Una din ele îl reprezintă pe Petru cel Mare călare, a doua descrie inspecția gărzilor din Piața Senatului, iar ultima înfățișează râul Moyka iarna. Au fost aduse acolo de consilierul lui Stefan care are o slăbiciune pentru St. Petresburg.

Stefan era într-o stare bună. Avea ochii gri-verzui ca ai tatălui său și un zâmbet care inspira încredere. A strigat,

„*Dzieńdobrypani*”, și cu asta și-a epuizat poloneza și a dat-o pe germană. Spunea că a fost odată în Polonia, dar numai până la aeroport. Când a ajuns împreună cu un prieten în zona de trecere, a observat o listă cu pozele celor mai căutați teroriști. Fără mare greutate și-au recunoscut propriile poze. Din fericire nimeni nu le dădea atenție și nici nu remarcaseră afișul. După o jumătate de oră le-a fost anunțat zborul. Al doilea contact cu Polonia e luat de un automat WZ 63. A fost cumpărat din afară. O piesă frumoasă, la îndemână, mică nu mai mare decât o armă de mână. Le-a plăcut și confraților pentru că era ușor de ascuns. Din păcate avea un singur mare dezavantaj: cartușele erau prea scurte. Nu ar avea nicio șansă în fața armamentului din dotarea NATO. Gloanțele Marakov se potrivesc doar la armele poloneze. Polițiștii și șoferul lui Schleyer au fost împușcați cu gloanțe Marakov. Stefan W. spune că șoferul nu era în plan să moară. A fost o greșeală. Nici polițiștii nu ar fi trebuit să moară, dar nimeni nu se aștepta ca acolo să fie o escortă a poliției. Schleyer nu era niciodată însoțit de gărzi. Îl filaseră încă de dinainte de răpire, după ce au încercat schema cu un director de bancă. Pe scurt – un lucru de mântuială. „Pe de altă parte”, spune Stefan W., „dacă pui mâna pe o armă, tragi”.

Răpirea lui Schleyer a produs multe victime: Schleyer, șoferul, trei polițiști, trei bandiți, pilotul avionului, prizonierii din Stammeheim... Da, multe victime, e de acord Stefan W., dar niciuna nu a anticipat că guvernul le va respinge solicitările. Nimeni nu a avut nici cea mai mică idee. Știau despre capitalism că e sălbatic, dar nici chiar așa...

15

Pentru prima dată în șaisprezece ani, Stefan W. a părăsit Zona de Maximă Securitate și a venit la vorbitor. Era

mai degrabă o cameră mare cu două uși. Una se deschidea pentru prizonieri, cealaltă pentru vizitatori. Fiecare prizonier era însoțit de un gardian care avea o diagram pe care o punea pe o masă. La masă, stătea o femeie supraveghetor. Era brunetă, rotofeie, cu cercei de aur și o bluză cu un decolteu adânc, dantelată la margini. Purta o fustă încheiată în față cu nasturi. Nasturii de jos nu erau încheiați, lăsând la vedere coapsele. Erau atât de groase, încât nu-și putea ține picioarele împreunate. Purta ștrampi negri cu model și stătea cu picioarele puțin desfăcute.

În afară de masa supraveghetoarei, mai erau șase mese cu scaune. Deținuții au intrat primii. Erau în mare parte tineri. Au intrat cărând saci de plastic plini cu haine murdare și s-au uitat în jur. Apoi au fost chemați vizitatorii. Erau femei. Au dat năvală lovind scaunele și s-au aruncat în brațele bărbaților. Purtau fuste largi, lungi. S-au întors cu spatele la cameră și au început imediat să sporovăiască. Ascultau replicile, izbucneau în râs și-și relau apoi povestea. Stefan W. le-a explicat de unde provin sursele ideologiei R.A.F: din mișcările urbane de gherilă din America Latină. Imperialismul contemporan se alimentează din exploatarea Țărilor din Lumea a Treia. RAF susține Țările din Lumea a Treia și mișcările acestora de eliberare, lovind drept în inima imperialismului. „Noi atacăm bastioanele imperialismului", a spus Stefan W., „baze militare, bănci..."

Femeile treceau de pe scaune pe genunchii bărbaților. Fustele lungi ajungeau până la pământ și îi protejau ca un paravan. Râsul s-a transformat într-un chicot înăbușit, întrerupt.

Mao a zis: „Clasa muncitoare în statele imperialiste nu mai este o forță revoluționară", a continuat Stefan W. „Își câștigă existența din exploatarea Țărilor din Lumea a Treia. Noile forțe revoluționare ale lumii..."

Femeile le descheiau hainele bărbaților. Chicotul s-a domolit treptat.

...sunt oamenii de la marginea societății. Cei fără casă, șomerii, foștii deținuți, tinerii din școlile de corecție. Ei sunt cauza luptei noastre.

Femeile au început să se balanseze pe genunchii bărbaților – încetișor, ca bărcile pe ape line. În închisoarea din Ossendorf, doar vocea lui Stefan W. se mai auzea la vorbitor.

Cei respinși trebuie să se organizeze! Fabrici pentru muncitori! Când un capitalist cheamă poliția, să răspundem în forță! Violența este moașa lumii noi, a spus Marx. Libertatea este doar o chestiune de timp.

Supraveghetoarea a făcut un semn. Vizita se terminase. Femeile s-au încheiat la nasturi, apoi le-au încheiat hainele bărbaților. Și-au aranjat părul și bluzele.

Europa de Est? a spus Stefan W., mai precaut, gânditor. Ei bine, Europa, încă un experiment eșuat. Ideea dăinuie, dar milioane de oameni încă se zbat în sărăcie. Au venit gardienii și i-au luat pe prizonieri. Camera a rămas goală.

16

Discuțiile cu tatăl din Zona de Maximă Securitate s-au încheiat în tăcere, dar Stefan W. știa că asta nu era decât o blamare tenace, care, de fapt, nu încetase niciodată. Asta i-a lăsat un gust amar. Mai târziu a ajuns la concluzia că orice argument era inutil. Nimeni nu putea să convingă un bărbat care a trăit în Dachau fără să opună rezistență și care mai târziu a căutat dreptatea în cartea de rugăciuni *Cântările Domnului.* Așadar, s-a dus în altă parte, la bunica din partea tatălui. Era săracă și se spetea muncind. Se simțea oprimată de patronii de fabrici. Pe ea și pe prietenii lui voia Stefan W. să îi apere de lăcomia imperialismului. Trebuia să

fie de partea lui în luptă. Trebuia să îl înțeleagă. O compătimea și avea încredere totală în ea. Se prăpădea de dorul ei. El nu știa câți ani are. Și cum stătea el așa pe priciul din Zona de Maximă Securitate, nu avea de unde să știe că la moartea ei era mai tânără decât el. Măcar de-ar fi știut povestea fratelui mai mic al lui Stanislaw W., de-ar fi știut despre camera de la mansardă și despre spirtieră, și-ar imagina-o probabil stând în scaun. I-ar vorbi unei femei care tremură înfășurată într-o pătură, la picioarele căreia arde o limbă de foc albastră ca o văpaie pe rugul de jertfă.

17

Într-o zi, Stefan W. a primit o scrisoare de la o necunoscută. Scria că are 23 de ani și că luptă pentru drepturile femeilor. S-a gândit la el și voia să îi facă o vizită. A invitat-o la el. Era înaltă, zveltă, purta un pulover negru și pantaloni negri de piele. Au vorbit prin geamul blindat despre libertatea femeilor, imperialismul în lume și iubire. De atunci l-a vizitat în fiecare lună și de câteva ori pe săptămână îi trimitea scrisori și cărți poștale. Scrisorile nu aveau nici început, nici sfârșit. Întotdeauna începea să scrie din mijlocul unei propoziții, uneori din mijlocul unui cuvânt și termina brusc. Își ghiceau fiecare stările după scris. S-au înțeles să aibă o relație fără pretenții. Când era supărată, nu zâmbea, iar când se simțea rău, nu se machia. Îi îngrijora faptul că se înțelegeau așa de bine, că se reinventaseră și că relația lor era perfectă. Asta era grija lor permanentă și subiectul lor de discuție. „Poate mă crezi inteligentă”, a strigat prin geam. „Să nu crezi asta. Sunt mult mai proastă decât crezi.” „Poate mă crezi bună”, a strigat cu altă ocazie. Timp de șapte ani nu au reușit să se atingă. Au făcut dragoste cu ochii prin geamul blindat. Timp de trei ani s-au

întâlnit la vorbitor, înconjurați de gravurile care înfățișau orașul Sankt Petersburg iarna.

Într-o zi ea i-a scris că era îndrăgostită de altcineva. Pentru că își promiseseră să nu aibă pretenții, ea nu l-am mai vizitat și nici nu i-a mai scris vreodată. Și-a ținut promisiunea.

Din calculele lui reieșea că avea în jur de 33 de ani, din moment ce îl vizitase timp de șapte ani. Niciodată nu a numărat scrisorile sau cărțile poștale pe care i le trimisese în cele 500 de săptămâni.

18

Daniel Cohn-Bendit, conducătorul studenților din 1968, a fost numit director în Departamentul de Cultură al Ministerului de Externe de către primarul din Frankfurt. Are o cameră mare cu o secretară care îi aduce cafeaua și biscuiții. Consideră că terorismul este produsul anilor cincizeci – nu aduce vorba despre război. Tinerii din Germania voiau să știe ce s-a întâmplat, dar părinții le-au spus: „De ce să deschizi răni vechi?"

Oamenii au avut curajul să vorbească despre crime doar după procesul acoliților de la Auschwitz ținut la Frankfurt în 1963. Când a început războiul din Vietnam, Andreas Baader, Gudrun Ensslin și confrații lor au spus: „Nu o să acceptăm asta cum au făcut părinții noștri, o să acționăm." Au început să omoare. Credeau că au dreptul să omoare soldați americani în Germania drept răzbunare pentru Vietnam, iar pe judecătorii germani pentru justiția lor burgheză. Credeau că sunt de partea dreptății. Dacă cineva este de partea dreptății, atunci tot ce face este drept. Chiar și crima devine sacră. Andreas Baader l-a chemat pe Cohn-Bendit, eroul anului 1968 să participe la lupta lor comună. Cohn-Bendit a refuzat. Andreas Baader l-a numit trădător.

Le-a spus lui Andreas Baader și lui Gudrun Ensslin că este o crimă să folosești tineri din școlile de corecție în activitățile RAF. El condamna terorismul. În primul rând nu îi plăceau asasinatele. În al doilea rând nu îi plăcea de Andreas Baader și nu avea niciun chef să creeze o lume nouă, mai bună, împreună cu el.

Guvernul i-a tratat pe teroriști cu cruzime. Social-democrații i-au asigurat pe germani că ceea ce s-a întâmplat în 1933 nu se va mai repeta.

Teroriștii spuneau: „Nimeni nu ne va mai acuza vreodată că nu am acționat." Social-democrații spuneau: „Nimeni nu ne va mai acuza vreodată de slăbiciune." Era o psihodramă, spune Cohn-Bendit. Ambele părți încercau să-și exprime complexele post-naziste.

19

Una dintre cărțile poștale de la fata cu pulover negru era o reproducere a unei pânze realizate de o artistă mexicană, Frida Kahlo. Lui Stefan W. i-a plăcut fotografia și i-a scris editorului. Acela i-a trimis mai multe reproduceri și o scrisoare. „Aveți un nume polonez. Sunteți interesat de subiecte poloneze?" Următorul pachet conținea câteva traduceri în germană ale unor scriitori polonezi.

De atunci, Stefan W. a început să citească cărți în poloneză despre cel de-al Doilea Război Mondial. Era interesat în special de ghettoul din Varșovia. A descoperit o asemănare între soarta evreilor din ghetou și prizonierii din lagărele de concentrare. A citit cărți de Bartoszewski, Moczarski și poezii de Czese Milosz. Amândoi au reflectat asupra discrepanțelor dintre relatările lui Marek Edelman și ale generalului Stroop. Sau la întrebarea de ce nu îi plăceau lui Edelman comuniștii, deși comuniștii fuseseră primii care le-au dat arme celor din ghetou – pistolul cu care a fost

împușcat comandantul poliției. I-a dat cărțile fetei ca să le citească. Pe unele nu i le-a mai înapoiat niciodată, poate uitase, poate din alte motive. Era fascinat de afirmația lui Marek Edelman despre „dreptul uman la slăbiciune". Pentru Stefan W., Edelman a devenit autoritatea morală supremă. Aflase că Marek Edelman considera disprețul teroriștilor față de ființa umană o victorie post-mortem a nazismului.
Ce păcat că nu am știut mai demult, a spus.

20

Duminica este cea mai frumoasă zi pentru Gizela W. Nu muncește, nu o ajută pe bătrâna din mahala și nu se întâlnește cu părinții altor prizonieri din RAF. (Nu îi plac aceste întâlniri. Toți sunt profesori și doctori, ea e singura fără studii).

Întâi își ia micul dejun de duminică. Apoi scrie o scrisoare. Scrie că picioarele o dor mai puțin. Că încă este destul de puternică să o ajute pe bătrână. Că pe malul râului castanii au înflorit și că cireșul japonez ar trebui să înflorească în curând. Sigilează plicul și scrie adresa: Închisoarea Ossendorf.

Apoi se roagă. Începe cu rugăciunea de mulțumire: pentru o nouă zi, pentru picioarele care nu o mai dor, pentru castani... apoi își spune rugăciunea. Nu Domnului. Nu ar îndrăzni să Îl deranjeze cu greutățile ei. I se adresează lui Stani, care a suferit foarte mult, care nu s-a plâns niciodată și care s-a dus în fiecare duminică la biserică. Sigur e în relații mai bune cu Dumnezeu decât este ea, dar dacă Stani L-ar ruga, Dumnezeu i-ar aduce fiul acasă.

Doar într-o singură situație apelează direct la Dumnezeu, fără să îl implice pe Stani. Doar când Îl roagă să îi ierte fiul pentru cel mai de neiertat păcat.

Pământul care mânca mere

de László Márton

Într-o dimineaţă, mărul din grădină a dispărut. Am remarcat doar că încăperea era mai luminoasă decât de obicei. Lumina, care venea de unde este acum cabinetul medical, nu mai era difuză. Când m-am dus în faţa casei, am descoperit că până şi crengile din vârful pomului dispăruseră. Pământul, afânat de dezgheţ, nu îi mai putea susţine greutatea. În acea iarnă ninsese din belșug; încă îmi amintesc cum ne târam prin zăpadă.

Îmi amintesc până și gustul zăpezii, deoarece, atunci când venea patrula, trebuia să ne trântim cu fața la pământ. Treceam pe lângă moșia bisericii, care în acele vremuri era o podgorie. Fratele meu mai mic avea meningită. Doctorul îi dăduse o pastilă - o doză de penicilină - și a spus că trebuie să mai ia cel puțin încă zece ca să supraviețuiască, așa că am mers în oraș. Știam o scurtătură prin pădure care era mai sigură decât drumul principal, pentru că soldații nu știau de ea. Dar când am ajuns în oraș am aflat că nu mai erau pastile și trei zile mai târziu fratele meu a murit.

Mă tot gândesc cum oare s-a cufundat atât de miraculos pomul ăla așa de mare și de bătrân. Nu mai văzusem niciodată mere atât de frumoase și colorate ca acelea. Mi s-a spus să nu mă mai apropii de el, ca nu cumva să mă înghită și pe mine pământul. Mama mi-a legat o funie în jurul taliei și, când m-am apropiat de locul unde s-a afundat pomul, am văzut că pământul cedase și formase un șanț mare. Nici eu și nici bărbații care veniseră n-am avut curajul să coborâm acolo. Oricum, aveam alte probleme, pentru că trebuia să merg la doctor și nu era chiar așa simplu. Poate părea o prostie, dar mama m-a deghizat într-o femeie bătrână și m-a murdărit pe mâini și pe față. Doctorul a izbucnit în hohote de râs când și-a dat seama că eram eu.

Vedeți voi, odată, când mergeam pe strada principală, am fost oprit și trimis la curățat de cartofi. Însă, așa cum s-a dovedit, nu era vorba despre cartofi. Toți ofițerii erau la cinema și n-am avut încotro, am văzut și eu filmul împreună cu ei. Era unul obscen. Cum să zic...? Imoral. Atunci unul dintre soldați mi-a zis să mă duc repede acasă. Era un om cumsecade în comparație cu ceilalți.

Cu noi mai locuia un căpitan, căruia îi plăcea să facă glume. Nu era decât un copil, dar, pentru că se avansa atât de repede în rang, era deja căpitan. Ofițerii obișnuiau să joace cărți. Prin părul blond al căpitanului, care îi intra în ochi, se vedeau păduchi. Arăta spre părul său și spre păduchi, spunând că este Gitler. Și toți râdeau. Și chiar râdeau de așa ceva. Căpitanul a murit într-o încăierare. Având în vedere de ce teapă erau cei care au venit după el, ne-a părut rău că bunul nostru căpitan murise.

A fost unul dintre cei care au murit când trupele germane au bătut în retragere. Orașul era încercuit. Nemții săpau toată pădurea, crezând că de acolo se deschidea drumul către vest. Sau nu știu ce au crezut, dar au fost cu toții masacrați. Niciunul nu a scăpat cu viață. Au căzut cu toții la capătul Dealului Câinelui unde, după ceva timp, când a fost înființat primul C.A.P., ne-au dus să plantăm puieți. Eram îngroziți, deoarece, pe măsură ce săpam, dădeam constant de oase dintre care unele mai aveau păr sau rămășițe de haine. Mai târziu au fost adunate și îngropate toate într-un loc, dar n-aș putea spune unde. De atunci orașul s-a schimbat mult. N-a mai rămas nimic care să-i dea o notă aparte. Chiar și copacii pe care i-am plantat au fost dezgropați fără a avea măcar șansa de a crește.

Când doctorul a venit la noi și ne-a dat pastila de penicilină s-a uitat la șanțul unde a fost mărul. A spus că șanțul făcea parte dintr-o pivniță veche și că toate pivnițele din sat corespundeau. Avea dreptate. Sub sat era un întreg

labirint: pe sub biserică, pe lângă școală și în curtea unde locuiau călugării cistercieni. Poate că nu avea pereți de cărămidă ca cel de la Eger, fiind pur și simplu săpat în lut, dar era un lucru destul de remarcabil într-un sat atât de devastat. Când au venit copiii să-l vadă, le-am spus: „Uite, pământul mănâncă mere!“

Încerc să mi-i imaginez pe cei care au săpat acest labirint. Oare la ce le folosea? Poate acolo se ascundeau. Cine știe ce situații dificile i-au făcut să se adăpostească acolo? Într-o zi și noi vom fi uitați. Vor veni alți oameni. Nu ne vor ști nici măcar numele, darămite ce ne bucura sau ne supăra. În fața C.A.P.-ului este un cimitir, Hajnar, unde sunt îngropați cei care au murit în epidemia de holeră. Știm că a fost vorba de o epidemie pentru că au fost îngropați acolo cu toții.

Dar probabil că nici asta nu este interesant. Nu are rost să insistăm asupra trecutului, ci să ne concentrăm pe prezent.

Fratele meu luase boala de la Sammy Bük. N-aveam nicio idee cât de periculoasă era. Venise să ne viziteze, când clădirea a fost bombardată. Unchiul Johnny Bük tocmai ieșea din casă tunând și fulgerând după o ceartă cu nevastă-sa, când i-a zburat capul.

Se zvârcolea pe acolo fără cap. Nu vă puteți imagina cum a fost. Sammy Bük încă trăiește. Câteodată se aud strigăte ciudate venind din curtea sa: „hai-ho, hai-ho, hai-ho“. Este vocea lui Sammy Bük. Acum a îmbătrânit. Nu are voie să iasă pe stradă, pentru că atunci când vede o clădire în construcție sau chiar și cărămizi așezate grămadă, se duce direct acolo și spune „hai-ho, hai-ho“. Odată era să dea un camion peste el. Ei bine, asta s-a ales de el. Fratele meu mai mic a murit pentru că nu i-am putut procura medicamente..., dar cred că am menționat deja asta.

Am uitat să spun că după incidentul de la cinema, când deja locuiam la o mătușă îndepărtată, au început să mă caute, iar pe mama au lovit-o în piept cu patul puștii. De atunci s-a îmbolnăvit. Apoi, când m-am căsătorit și am săpat o pivniță nouă, pe când mama era atât de bolnavă, încât nu se mai putea face nimic pentru ea, în disperarea noastră am cărat tot pământul în șanț și am îngropat mărul.

Mina
de Pawel Huelle

Mina lăsase de mult impresia unei persoane dezechilibrate, dar izbucnirea neașteptată a bolii și evoluția rapidă a acesteia m-au luat complet prin surprindere.

Trecea pe la mine din ce în ce mai des și vorbea fără întrerupere timp de două sau trei ore, fumând țigară după țigară. Monologurile Minei gravitau în jurul copilăriei sale, alunecând, pe nesimțite, către viața sa religioasă, pentru ca, în final, într-o succesiune inevitabilă, să rătăcească pe cărările întunecate ale zeului Eros.

Mina se temea de osânda veșnică. Dumnezeul ei, mereu atent la orice pas greșit, fiecare poticnire și cădere, era un Dumnezeu crud și răzbunător. El pedepsea, dar nu ierta niciodată. El judeca, dar nu era în stare să iubească. El era Creatorul, dar profețea moarte și distrugere. Mina se temea de acest Dumnezeu, iar în neliniștea ei, mi s-a părut că văd o fetiță de cinci ani, care se trezește în mijlocul nopții și își vede tatăl beat cum aruncă vorbe de ocară și dă cu pumnii în mama ei.

Nu am reușit niciodată să îi explic ceva sau să mă fac înțeles în vreun fel. Copilăria ei, atât de îndepărtată și despre care vorbea atât de des, era pentru ea ca o sursă de oxigen. Era un tărâm vag și nefamiliar pentru mine, chiar dacă Mina s-a născut și primii douăzeci de ani din viață și i-a petrecut în aceeași regiune în care am crescut și eu. Micul oraș din Silezia, aproape de granița cu Germania, apărea în povestea sa ca o insulă exotică. Aici oamenii mureau de tineri, de obicei înaintea vârstei de șaizeci de ani; în afară de a găti și de a munci în trei schimburi, femeile nășteau, iar bărbații tineri părăseau orașul imediat ce prindeau ocazia; dacă nu se ivea nicio astfel de oportunitate, beau vodcă și coborau în mine. Așa era viața aici.

Mina mai vorbea și de tatăl ei, care nu o iubea, de mama ei care murise cu zece ani în urmă și de frații care nu se interesau niciodată de soarta surorii lor. Vorbea și de ruși, câteva mii de soldați sovietici care ocupaseră orașul și de raionul din împrejurimi în care locuiau împreună cu familiile lor.

Mina își simțea corpul ca un bloc de gheață. Senzația asta pusese stăpânire pe ea încă de la început; era un adevărat calvar.

„Parcă m-aș scufunda într-o fântână", încerca ea să explice, „parcă m-ar trage la fund, acolo unde apa este înghețată, unde nu este aer deloc".

Petrecuse luni în șir în această stare și, chiar dacă afară copacii înverzeau, chiar dacă veniseră ploile calde de iunie, Mina încă își simțea corpul acoperit cu un strat din ce în ce mai dens de gheață; mâinile îi era acum ca niște țurțuri, iar un vânt rece îi fremăta în piept și pântece.

„Măcar de-ar trece o rază de lumină prin mine, de-aș putea auzi cuvântul acela, spunea ea, atunci aș fi salvată".

Dar CEL CARE ÎI ERA SORTIT nici nu se uita la ea, nu avea nici cea mai mică intenție de a-i adresa vreun cuvânt. În momente ca astea, se oferea bărbaților pe care îi întâlnea întâmplător, iar pasiunea arzătoare pe care și-o reprimase de-a lungul timpului se dezlănțuia atunci cu o forță nestăpânită, asemeni unui vulcan care erupe. Înțelesese totuși destul de repede că, pe măsură ce trupul său ajungea pe culmile plăcerii, sufletul îi era cuprins de neliniște. La început, nu-și putea explica acea dualitate stranie, dar, în timp, a reușit să-i descopere cauza – de fiecare dată i se dăruia aceluiași bărbat. Prințul Întunericului, într-adevăr, își schimbase înfățișarea – o fi fost vreun bărbat oacheș, pe care să-l fi întâlnit într-un hotel sau vreun blond dintr-un departament comercial – dar, când ajungea la extaz, întotdeauna îi recunoștea trăsăturile. Acolo frumusețea și

hidoșenia se îmbinau în cel mai uluitor mod. În acel moment strigătul ei străpungea aerul, spărgea pahare, dacă îi cădeau în mână sau alerga pe scări pentru a-i avertiza pe oameni. Atunci revenea starea de frig, care îi cuprindea corpul din ce în ce mai mult până data următoare. CEL CARE ÎI ERA SORTIT nu a venit niciodată, însă Prințul Întunericului, cu pofta lui trupească aproape satisfăcută pentru moment, stătea în continuare la pândă, așteptând momentul ideal.

Am stat și am privit-o cum plânge. Mina era neajutorată, dar neputința mea de a-i alina durerea părea încă și mai mare. Să fi discutat despre Dumnezeu, cel de care Mina se temea atât de mult și care în mintea ei era o replică a tatălui său? Tot drumul fugise de el, de orașul de la granița cu Germania, până aici, unde își terminase studiile, unde, ghemuită ore în șir printre rafturile bibliotecii, își câștigase existența, iar privirea lui insistentă continua să o urmărească precum o forță invizibilă.

Toate planurile sale, toate șiretlicurile pe care le încerca pentru a se feri de privirea lui, întruchiparea puterii și a suveranității, erau zadarnice. Mina se convinsese de acest lucru cu câteva luni în urmă, când, îngenunchind în fața confesionalului, a încercat din răsputeri să explice omului în sutană ce o apăsa. I-a vorbit despre flacăra care izbucnea neașteptat de sub cupola de gheață, despre focul dorinței de nestins care o mistuia în acele momente, și despre Prințul Întunericului, căruia trebuia să i se supună. Omul în sutană a fugit din confesional și a strigat cuvinte pe care ea nu le-a înțeles, dar care i-au devenit clare în curând – era El, răzbunătorul, invidiosul Iehova în persoană! A alergat după ea, urmărind-o prin biserică, agitându-și mâinile violent, amenințând-o cu osânda exact ca tatăl ei. Mina a luat-o la fugă către plajă și s-a întins pe nisipul uscat până seara, ascultând șuieratul vântului.

„Măcar o rază de lumină, măcar un cuvânt, spuse ea, și aș fi fost salvată.”

Am încercat să spun ceva. I-am spus că raza sau vocea pe care o aștepta putea fi foarte aproape, la o aruncătură de băț, deci nu trebuia să-și piardă speranța. Când auzea asta, exploda de mânie. Pe Muntele Armon, două sute de îngeri se aprinseseră după muritoare, însă cu o singură privire le-au transformat în scrum. Niciuna dintre ele nu a putut rezista valului de căldură și astfel a început sfârșitul. Îngeri lipsiți de trup, minți nepângărite, s-au unit cu țărâna de pe Pământ, căci ce este trupul unei femei, dacă nu țărână? Când îngerii de pe Muntele Armon s-au unit cu pulberea de pe Pământ, atunci a început Căderea.

Dar Mina nu era preocupată de acel gen de privire, de lumina care arde și distruge. Mina aștepta o rază de lumină care să îi atingă tandru trupul și să îi pătrundă sufletul; cât despre muzică – sau poate doar sunetul unei răsuflări imperceptibile – o făcea să se simtă binecuvântată. CEL CARE ÎI ERA SORTIT avea exact această privire. Cum de nu am înțeles? Cum a fost posibil să nu-mi dau seama că există lumini atât de diferite?

Oricum, mai mult decât atât nu știam. Vechile coloane din mină, pompele care nu mai fuseseră pornite de mult timp, comandamentele soldaților ruși, de unde se auzea câte un foc de armă sau o muzicuță care acompania corul, îmi erau la fel de străine precum povestea Muntelui Armon și a îngerilor căzuți. Pe lângă toate astea, de parcă Muntele Armon era un morman de funingine în orășelul Minei, îi mai apărea și fantoma tatălui ei. Acest om cu sprâncene stufoase și cu mâinile de mărimea unor lopeți o urâse pe Mina chiar de la început, când aceasta a văzut lumina zilei în casa lor din cărămizi din suburbie.

„Ar fi trebuit să mă cheme Helena, a explicat, dar tatăl meu a pufnit în râs și i-a strigat mamei că nu putea da

un așa nume unui copil atât de urât. De aceea mi-a pus numele Mina.”

Bărbatul cu sprâncene stufoase și mâini uriașe avea o sete de perfecțiune. Și doar pentru că lumea, inclusiv Mina, orășelul lor și mii de alți oameni, nu erau perfecte, tatăl îi condamna pe toți. Oriunde privea, nu zărea decât blocuri tuciurii, prăfuite, pline de crăpături, ca acelea din pereții casei în care locuiau înainte să se mute. Mina își amintea de buldozerul care spărgea peretele și acoperișul roșu; își mai amintea cum un copac era smuls din rădăcini, apucat de ghearele din metal și lăsat să atârne ani după aceea, sub cerul albastru.

De parcă ar fi vrut să îi facă în ciudă tatălui său, Mina a crescut și s-a făcut cea mai frumoasă fată din oraș. Bărbații erau seduși de pieptul ei și de felul său de a păși, iar ofițerii ruși cu epoleți aurii, care ieșeau rar din cazarmă, soldații care miroseau a apă de colonie și a piele de încălțăminte lustruită, o priveau lung, cu deznădejde.

„Prințul Întunericului putea fi oricare dintre ei, explica Mina, dar nu știam asta încă. Tot ce știam era că tatăl meu îmi aștepta sfârșitul.”

I-am privit fața obosită și degetele, îngălbenite de țigări dintre cele mai ieftine. Și-a depănat povestea mai departe, sărind cu ușurință peste ani, în timp ce logica ei interioară era ca un labirint fără ieșire. Mina era perfect conștientă de asta, poate de aceea încă se mai putea citi o urmă de spaimă în ochii ei. Simțea cum o cuprinde nebunia, și, chiar dacă jumătate din ea se afla încă ancorată în lumea reală, unde lucrurile aveau sens și fără povești cu îngeri căzuți, cealaltă jumătate trecuse deja de cealaltă parte.

„Este ca un vârtej care mă înghite, a strigat fără să mă privească. În câteva zile mă voi da primului bărbat cumsecade, îl voi trage de mânecă și-i voi spune „de ce dracu’ nu mă vrei?” Sau voi sta în fața ferestrei, da, voi sta

în fața ferestrei și îmi voi arunca hainele una câte una, până când un străin va veni și va dori să mă dezbrace de tot."

A plâns în hohote, ascunzându-și fața în palme. Relația noastră nu era ceva de durată; îmi oferea din când în când cărți la bibliotecă, o văzusem de câteva ori pe coridoarele lungi ale universității și am schimbat câteva remarci despre vreme și mâncarea de la cantină. Am înțeles că locuia singură și probabil nici nu avea cu cine să vorbească. Nimeni nu-i scria niciodată și nici nu o vizita măcar la un ceai. În sfârșit, după o liniște de câteva minute, mi-a înmânat un număr de telefon pe o bucată de hârtie.

„Sună-i, a șoptit. Eu nu o pot face. Dar vezi, spune-le să își țină labele deoparte. Sau îi voi mușca precum o cățea sălbatică, ai înțeles? Zi-le asta!"

Mi-am dat seama că nu era prima dată când s-a dus singură la spital.

Când oamenii în halate albe au apărut la ușă, Mina s-a ridicat calmă de pe scaun și s-a dus cu ei la mașină. La puțin timp după aceea, unul dintre ei s-a întors, dorind să afle mai multe despre pacient. A avut un atac? Ar putea fi conflictele din familie o cauză a depresiei sale? A fost acesta primul caz în familia ei? Eram reticent. Când mașina s-a îndepărtat, am oftat adânc, de parcă aș fi fost eliberat de o povară grea.

După două zile m-a sunat de la spital. M-a pus să-i rezolv o grămadă de lucruri care îi rămăseseră de făcut. Trebuia să îi plătesc chiria, să merg să vorbesc cu bibliotecarul, să îi aduc de acasă niște cărți, pasta de dinți, un prosop și papucii. Am pierdut cel puțin jumătate din zi pregătind toate astea. Așa că, atunci când mi-a mai sugerat să-i păstrez și cheia ca să îi ud plantele, am refuzat hotărât. Am promis, totuși, că o s-o vizitez o dată pe săptămână; i-am spus că dacă își amintește din întâmplare ceva, să nu aștepte până vineri, să mă sune imediat.

Arăta somnoroasă, se plângea de dureri de cap și de tonele de injecții pe care i le făceau asistentele. Se mișca încet și nu își putea îndoi spatele sau gâtul pentru că medicamentele îi înțepeneau mușchii. În camera unde stăteam și discutam, alte câteva siluete umblau de colo-colo în pijamale. Deși privirile lor erau absente și transparente, mie mi se păreau cu adevărat tulburătoare, pentru că aveam impresia că ne dau târcoale, încercând să audă ce vorbim, de parcă aveam ceva de ascuns. O perioadă nu am spus nimic, dar Mina, cu privirea fixată asupra ferestrei, continua să vorbească despre CEL CARE ÎI ERA SORTIT. De ce nu venea? Oare Mina nu merita o asemenea vizită? Ori era dezgustat de trupul ei? El trebuie să știe că, pe lângă trup, ea avea un suflet, și ce suflet! Un suflet pur, imaculat, pe care îl simțea atât de puternic, putea pătrunde în el, ca într-o vază de cristal. Ce s-ar fi întâmplat, dacă ar fi găsit-o aici, în spital, printre paturi și halate albe, în toată această agitație și miros dezgustător? El ar întregi-o, așa cum uleiul de măsline umple un ulcior gol. „El, care își poate vârî mâna într-un cuib de șerpi, care poate deschide toate ușile și închizătorile.”

Un țipăt îngrozitor a răsunat de undeva din fundul sălii. Auzeam strigăte, și pași care veneau sau plecau; apropiindu-se de fereastră, Mina își spunea rugăciunea în continuare, din ce în ce mai încet – era complet absentă, pierdută...

Unul dintre pacienți, cu un halat tras peste pulover, grebla o fâșie mare de pământ lângă zid. Mina părea că îl ignoră. Continua să vorbească pentru sine, în timp ce eu îi observam mișcările precise, care de aici de sus, de la primul etaj, arătau nefiresc de serioase. Din când în când își întrerupea lucrul pentru a cerceta urmele din pământul proaspăt greblat. Părea să caute ceva din priviri, apoi clătina din cap sceptic și se întorcea la lucru. Când asistentele au

venit să o conducă pe Mina la capătul coridorului, bărbatul cu grebla stătea nemișcat lângă perete, uitându-se fix la cer. Nori argintii pluteau ușor deasupra parcului, razele soarelui scânteiau domol printre frunzele copacilor, și dincolo de pădure, din direcția aerodromului, zbura un avion de linie.

După o săptămână, fața durdulie a Minei m-a întâmpinat ca un mesager aducător de vești rele. Avea cearcăne și o tăietură pe buză; grimasa ei o făcea să arate ca o vrăjitoare dintr-o carte cu poze pentru copii.

Sacoșa cu mere verzi s-a răsturnat pe podea. Am început să le adun de pe jos, îngenunchind pe linoleumul alunecos. A început să mă blesteme cu o voce joasă, răgușită, aruncându-mi vorbe grele, de parcă era posedată de un spirit malefic. Eu eram vinovat de tot – toată furia ei s-a revărsat asupra mea cu o violență sălbatică. Eu am fost cel care o urmărea pe holurile universității, eu am făcut aluzii răutăcioase în timp ce înapoiam cărțile pe care le împrumutasem, eu am urmărit-o pe stradă, sperând că într-un final ea va ceda dorințelor mele necuviincioase și doar pentru că nu a cedat, am izgonit-o la spital, unde suferea toată această tortură, unde îi tot administrau injecții, șocuri electrice și „toate acele mizerii care te îmbolnăvesc”.

Nu mă lăsa să spun nicio vorbă. A aruncat din nou sacoșa cu mere. Își agita mâinile în aer ca un robot, rostind cuvinte obscene. Eu eram Prințul Întunericului, conducătorul fiilor desfrânați ai lui Dumnezeu de pe Muntele Armon, eu eram soldatul rus care o violase în parc la lăsarea nopții, când venea ea de la prima întâlnire; eu eram și doctorul care i-a făcut avortul; numai din cauza mea a lovit-o taică-său peste față, a făcut-o curvă și a dat-o afară din casă.

Am încercat să scap, dar Mina a venit după mine, vorbea din ce în ce mai repede și mă trăgea de mână. Parcă

era turbată, avea spume la gură; am sperat că asistentele vor veni în curând să pună capăt acestei scene.

Și au venit imediat, dar Mina, cu o putere la care nu m-aș fi așteptat niciodată, pentru o vreme a ținut piept celor trei bărbați solizi.

„El este! El este!” continua ea să strige la cei care o chinuiau, în timp ce arăta spre mine. „El a distrus-o pe micuța Mina! Închideți ușile! Nu-l lăsați să scape! Unde-i este uniforma? Unde-i sunt epoleții aurii?”

Nu pot descrie cum m-am simțit atunci. Pacienții și rudele venite în vizită îmi aruncau priviri pe furiș; deși erau obișnuiți cu asemenea scene, am văzut pe chipurile lor semne de întrebare. Merele erau încă împrăștiate pe podea, ca bilele de biliard. Nu m-am oprit să le ridic, dar curând, când mă îndreptam spre ieșire, am fost reținut de doctor, Profesorul B., o figură notabilă printre psihiatrii locali, care se afla și la conducerea clinicii. Voia să mă invite în biroul său să îmi pună câteva întrebări legate de Mina, dar eu deja coborâsem scările, fără să acord atenție celor spuse de el, de parcă eram o asistentă sau un îngrijitor al spitalului. Venea totuși după mine, cu tivul hăinii fluturând în vânt, iar conversația noastră era ca un schimb de remarci diplomatice, reținută și plină de informații ascunse. În sfârșit, ne-am oprit lângă un zid acoperit de glicină. Eu îi explicam care era de fapt relația mea cu Mina, iar el îmi vorbea despre stadiile schizofreniei, simptomele ei comune și cazurile ei complicate, când l-am zărit dintr-odată pe omul cu grebla. Se uita la florile violete de glicină sau fâșia de pământ proaspăt greblată, pe care el o îngrijea cu un aer ocupat, exact ca atunci când îl priveam de la fereastră.

„O stare de genul acesta, a continuat profesorul, poate dura câteva luni, apoi criza dispare sau nu - uneori ține ani întregi – a arătat către bărbatul aplecat deasupra

parcelei de pământ – ca în cazul acelui om. Știți de cât timp e aici? Mai mult de treizeci de ani!”

Am coborât pe aleea vechiului parc, printre acareturile spitalului. Ici-colo pacienții mă urmăreau atent de la ferestrele cu gratii. Doar câțiva locatari, ca omul cu grebla, colindau liber curtea, îmbrăcați în halate decolorate, imprimate cu triunghiuri roșu-închis.

Profesorul B. s-a oprit la secția de psihoterapie și mi-a întins mâna.

„Tinere,” mi-a spus, „bravo... este lăudabil... mai ales că pacienta noastră pare să nu aibă pe nimeni.”

La sfârșitul discuției m-am prezentat; s-a gândit o clipă și și-a amintit de tatăl meu.

„Am mers împreună la pescuit, la clubul de iaht, pe un vechi vas german.” a spus cu un zâmbet larg. „În 1946. Da, într-adevăr, știi cum arăta Gdynia în acele zile?” În timp ce se îndepărta, mi-a spus că ar trebui să-i fac o vizită data viitoare când o să trec să o văd pe Mina. „Nu te îngrijora, a strigat după mine, ar trebui să fie mai calmă data viitoare.”

În următoarele zile am încercat să nu mă gândesc la Mina, la boala ei sau la spital. Dar într-o noapte, Mina mi s-a arătat într-un vis. Stătea în vârful unui turn făcut din cărămizi: în jur se întindea o câmpie cu iarbă culcată, iar eu alergam spre ea, prin ciulini și scaieți. În mână ținea o torță care ardea și, deși părea să fie zi, vederea îmi era orbită de o lumină puternică. „Eu nu sunt Mina, sunt Helena!” a strigat odată ce am ajuns acolo. Când m-am trezit, așternuturile erau ude.

De atunci visul s-a tot repetat și deveneam din ce în ce mai neliniștit. Îmi doream trupul ei, dar nu pe acela pe care-l vedeam de obicei la bibliotecă sau pe holurile lungi ale universității, sau pe acela pe care mi-l imaginam în orașul mic de la frontiera germană. Îl doream pe acela din vârful turnului de cărămizi – acolo era frumos, perfect.

Între timp se întâmplau lucruri îngrijorătoare cu trupul real al Minei. Se îngrășa de la o săptămână la alta; fața ei durdulie și umflată îmi amintea de o pictură de Bosch, iar inerția și apatia ei totală adânceau și mai mult impresia de înstrăinare, stârnindu-mi o aversiune pe care, în ciuda celor mai bune intenții ale mele, nu mi-o puteam reprima întru totul.

Poate că înțelegea ce îi spuneam, dar răspundea cu reticență și în fraze discontinue. Voiam să o întreb o mulțime de lucruri. Ce făceau frații ei? Tatăl ei mai era în viață? Și care era treaba cu soldatul rus din orașul ei natal, în timp ce se întorcea pe înserat de la întâlnire prin parcul abandonat, plutind de fericire, când poate se sărutase pentru prima oară cu un prieten de la școală dintr-un an mai mare? Dar toate trebuiau să rămână în sfera ipotezei. Era o forță respingătoare în privirea Minei și niciuna dintre întrebările mele nu fusese măcar rostită.

Nu puteam să îmi explic de ce continuam să mă duc acolo. Nu aveam niciun fel de obligații față de Mina și starea ei, aproape catatonică, se înrăutățea, blocând orice mijloc de comunicare.

Vizitele mele erau din ce în ce mai scurte; când mă duceam acolo evitam orice fel de întâlnire cu Profesorul B. Omul cu grebla, care se afla în același loc lângă zid, îmi stârnea și mai mult interesul. Grebla mereu aceeași fâșie de pământ, apoi inspecta brazdele. Cu siguranță căuta un semn, dar eșua și o lua de la capăt. Îi urmărisem mișcările de atâtea ori, când mă opream în fața zidului minute în șir, dar, ocupat cu ale lui, nu m-a observat niciodată.

La sfârșitul verii mi-am dat seama că motivul pentru care continuam să merg acolo nu mai era Mina, nici măcar faptul că aveam vise cu ea – totul se datora bărbatului îmbrăcat în halatul imprimat cu litera P într-un triunghi, simbolul spitalelor pentru boli mintale. Oricum fața lui nu

exprima nicio emoție. Niciodată, nici măcar pentru o clipă, nu i s-a luminat chipul, niciodată nu s-a îndoit și, doar când se oprea lângă petecul său de pământ, îl vedeam cum se încruntă, probabil surprins că nu găsise ce-și dorea. Nu mi-a răspuns la întrebarea pe care i-am pus-o de câteva ori: "Ce cauți? Pot să te ajut? Ai pierdut ceva de valoare?" Câteodată, la auzul cuvintelor mele, se întorcea, iar eu îi studiam privirea. Avea ochii albaștri ca ai Minei, dar în privirea lui se citea o altfel de nebunie. Da, figura de pustnic și calmul impunător erau ca o provocare. Lumea din care venisem, de dincolo de zid, mi se părea dintr-odată haotică și dezordonată; într-o permanentă schimbare, într-un curent continuu de forme și zgomote, îmi amintea de un râu care curgea Dumnezeu știe unde. Nu îl afecta nimic atât timp cât își continua ritualul. Forța lui pasivă și de nestrămutat venea din altă parte, nu de la cei câțiva metri de pământ afânat.

Într-o zi, cred că era ultima vineri din septembrie, nu au mai adus-o pe Mina în salonul de vizită. Stătea în pat nemișcată, dar, când am privit-o prin fereastra pavilionului izolat, am înțeles că o forță invizibilă, fără îndoială cea care o torturase în tot acest timp, o rupsese definitiv de această lume.

L-am auzit pe profesor cum vorbea despre schimbări somatice și hormonale, despre țesuturi, chimie și substanțe misterioase din creier, despre nume de care nici nu-mi mai amintesc; spunea că peste o sută sau poate două sute de ani de acum încolo, când biochimia va rezolva aceste mistere, boli ca acestea nu vor mai fi incurabile. Nu am comentat.

Vocea profesorului era calmă și hotărâtă, de parcă ținea o conferință într-o încăpere plină cu oameni care aveau aceeași profesie. Pe partea unde erau ferestrele, coridorul răsuna de „structuri de proteine", „mutații genetice" și „ganglioni cerebrali"; pe cealaltă parte era Mina, grasă, urâtă și care saliva într-o stare de idioțenie totală. Avea

nevoie să fie hrănită, spălată, îmbrăcată și dezbrăcată la fel ca un copil mic; trebuia să fie spălată la cur. La toate acestea se supunea indiferentă, fără să opună rezistență.

Nu venise încă CEL CARE ÎI ERA SORTIT? Îi luaseră sufletul zeii întunericului, în frunte cu îngerul de pe muntele Armon, lăsând urme pe trupul ei?

Să fi fost altceva? Aveam douăzeci și patru de ani și nu studiasem niciodată teologia. Educația mea catolică nu mă avantaja să fac considerații de acest fel și, totuși, Mina avea mare nevoie de o explicație. Mai ales acolo, dincolo de fereastră, unde era extrem de neajutorată și abandonată.

Între timp, profesorul vorbea mai departe, și mi-a luat ceva să realizez că îmi spunea, de fapt, povestea omului cu grebla. Pe vremuri, omul fusese grănicer pe fâșia de plajă pe unde trecea în fiecare seară camionul încărcat cu muniție. În fiecare dimineață în zori patrula zona, și, după cum avea să spună mai târziu în timpul interogatoriului interminabil, găsea urme de pași ce duceau de la dune la mare. Nu a raportat asta superiorilor săi – dacă urmele ar fi venit din direcția opusă, ar fi crezut, după cum primise ordin, că era un spion de pe vreun submarin. Dar de ce urme de picioare goale și de ce exact în același loc în fiecare zi? Nu a găsit răspuns și nici nu și-a putut explica de ce urmele duceau mereu în punctul în care valurile le ștergeau. Așa că stătea de strajă în fiecare noapte, sperând să găsească o explicație. Deși urmele apăreau mereu, de parcă cineva își bătea joc de grăniceri, nu a văzut niciodată pe nimeni. Pașii nu-i dădeau pace; deveniseră obsesia și blestemul lui și, orice făcea în afara muncii, nu-și putea lua gândul de la faptul că dimineața următoare, pe când va mărșălui de-a lungul fâșiei de plajă proaspăt greblate cu arma atârnată de umăr, avea să găsească urmele de picioare goale în același loc ca de obicei. S-a luat după ele înspre dune, dar acolo se întrerupeau, de parcă cineva s-ar fi materializat din aer doar

pentru a trece dealul nisipos. Traversa fâșia greblată, apoi dispărea în mare.

M-am întrebat de ce profesorul îmi spunea povestea asta. Odată, pe când serveam ceaiul în biroul lui, totul a căpătat sens.

„Aceste urme", a spus el aranjându-și ochelarii cu ramă de corn, „nu au existat, de fapt, niciodată. Cu siguranță suferea deja de niște tulburări care, dacă ar fi fost descoperite la timp, nu ar fi dus la această tragedie."

Se întâmplase în 1951, în zori, în timp ce se așternea negura și primele raze de soare străluceau deasupra mării. Pe când stătea de strajă, așa cum făcuse atâtea nopți, a ațipit, iar când s-a trezit dimineață, s-a înfiorat. Din zona dunelor se apropia o siluetă. Venea agale pe plaja proaspăt greblată, de-abia atingând pământul, iar grănicerul, care nu-și putea lua ochii de la ea, putea jura că văzuse două aripi mari care îi creșteau pe spate. "Oprește sau trag!" a somat-o, dar silueta – nu-și dădea seama dacă era bărbat sau femeie, nu vedea bine de la distanța aceea – nici nu l-a luat în seamă; doar continua să se îndepărteze cât mai mult de țărm. A armat o dată, de două ori, țintind un pic mai sus de omoplați, între aripi. Când a alergat către țărm, a găsit o tânără de aproape nouăsprezece sau douăzeci de ani, nemișcată, cu privirea către cer. Valurile îi atingeau picioarele goale, iar pete roșiatice de sânge se îmbibau în nisip cu rapiditate. Era moartă, dar aripile nu i se vedeau nicăieri. Așa au fost găsiți o oră mai târziu – ea cu picioarele în apă, el îngenuncheat lângă ea, plângând, atingându-i obrajii și netezindu-i părul lung.

"Nu au reușit niciodată să stabilească identitatea fetei", a continuat profesorul, „și ca să încheie ancheta, au înregistrat incidentul ca pe o încercare ilegală de a trece granița. Grănicerul a fost transferat la cazarmă ca să nu mai patruleze plaja, dar câteva luni mai târziu, s-a aflat că era

nebun. „Am omorât un înger”, a scris într-o succesiune de rapoarte către superiorii săi, „și fie ca Dumnezeu să-mi trimită pedeapsa mie și acestei țări blestemate unde crime ca aceasta sunt permise.” Atunci a fost trimis aici, a spus profesorul aprinzându-și țigara. Pe atunci eram doar asistent și am fost prezent la expertiza medicală. Nu a putut explica de ce nimeni altcineva nu văzuse urmele pe nisip, cât despre aripi, credea că au zburat singure către Ceruri, pentru că Dumnezeu nu ar fi permis niciodată să cadă pe mâinile muritorilor.”

La scurt timp după aceea a cerut o greblă și și-a început ritualul; zilnic îngrijea aceeași bucată de pământ de lângă zid.

„Treizeci de ani”, reluă profesorul după o scurtă pauză. “Atâta timp a trecut de când a cerut grebla pentru prima dată. S-a interesat un jurnalist de povestea lui,” a continuat, „știi, chestii de genul... să sapi în trecut și să investighezi acea perioadă. Dar nu a reușit niciodată să găsească mormântul fetei care se presupunea că era înger; nu s-au găsit dovezi. „Cât despre el”, a spus profesorul, arătând către fereastră, „nu scoate niciun cuvânt. De când a început să-și grebleze bucata de pământ de lângă zid, a încetat complet să mai vorbească. Nu există niciun articol despre această poveste în ziarele vremii. Ce om în toate mințile ar crede așa o poveste?” Profesorul a râs scurt, sec și ironic.

Îndreptându-ne către ieșire, mi-a spus că Mina s-ar putea să rămână în starea asta de letargie la fel de mult ca omul cu grebla sau chiar mai mult; în timp ce îmi explica ce procese au loc în creier și în sistemul nervos, procese ale căror esențe nu le putem defini, mă gândeam la coada greblei. Era netedă și strălucitoare ca lemnul de la stranele din biserică; o folosea tot timpul în același loc.

„Uneori”, își încheie profesorul povestea, „e nevoie doar de o ușoară modificare în compoziția chimică a țesuturilor sau a secrețiilor și începem să vedem îngeri, să auzim voci; niciodată nu știi cum se va termina. Da, într-adevăr...” spuse, „te rog, sună-mă din când în când, dar nu mai e niciun motiv să vii aici de acum încolo”.

Într-adevăr, nu mai aveam niciun motiv să mă duc acolo. Mina nu se mai făcea bine. Nu s-a întâmplat niciodată vreun miracol care să-i redea sănătatea și înfățișarea de altădată și nici nu s-a descoperit vreun medicament care să o vindece.

Sunt opt ani de atunci. Știu că Mina, închisă într-un salon special, are crize de nebunie de câteva ori pe an, urmate de perioade de apatie totală și pasivitate. Mă gândesc deseori la ea, și de fiecare dată, îmi amintesc de ultima mea vizită la spital; nu am mai văzut-o de atunci. Trecuseră două luni de la discuția mea cu profesorul. Îmi vin în minte copacii desfrunziți din parc și sunetul băltoacele înghețate care-mi scârțâiau sub picioare. Asistentul care o însoțea pe Mina îi aranja haina, pe care i-o pusese peste halat; Mina s-a oprit și s-a așezat lângă zid. De la o fereastră, cineva l-a strigat pe asistent; a ezitat pentru o clipă, dar, văzând că eram acolo, a lăsat-o pe Mina singură și a intrat în clădire. Chiar atunci s-a întâmplat ceva extraordinar: omul cu grebla, care purta o căciulă de lână și o haină veche zdrențăroasă din piele de oaie, și-a pus uneltele jos și a îngenuncheat; și-a împreunat mâinile ca și când s-ar fi rugat și a început să se închine Minei. Stătea pe bucata de pământ proaspăt greblată. Vântul sufla frunzele uscate de pe zid și primii fulgi de zăpadă se răsuceau în aer, așternându-se ca o pânză argintie în părul ei. Se priveau în ochi. El rostea o rugăciune, iar ea îi absorbea cuvintele în tăcere. Când asistentul a venit să o ia pe Mina și să o conducă în salon, mi s-a părut că amândoi așteptaseră întâlnirea de lângă zid

de ani buni. Amândoi erau fericiți în acel moment, dacă prin fericire înțelegem o alinare temporară de la suferință, un moment în care nu mai simți durerea sfâșiindu-te.

Secretul tinereții mele
de Mimoza Ahmeti

Avea mai degrabă un nume ciudat. O strigau „Ochi”. Nu știu dacă acesta era numele pe care îl primise la naștere, când părinții aleg să ne numească fără a ne lua dorințele în considerare sau dacă îl căpătase datorită ochilor săi mari. Oricare ar fi motivul, drept e că privirea ei era mult mai pătrunzătoare decât își pot imagina cei care văd normal.

Evitasem acei ochi mult timp. Nu aveam cum să nu simt un fior pe șira spinării când am auzit vorbindu-se că odată fuseseră desfigurați într-un grav accident. Oamenii obișnuiți se plânseseră că și-au văzut imaginea reflectată în ochii ei atât de clar ca într-un strop de apă. Alții, serioși, respectabili și admirați, nu se regăsiseră în ochii ei, ba chiar văzuseră o imagine grotesc mutilată.

Nu, categoric nu, nu aveam de gând să mă văd transformat într-un monstru în ochii fetei. Luasem hotărârea. Orice s-ar întâmpla, nu aveam să mă las pradă acelor ochi. Dar… luasem această hotărâre înainte ca ei să mă privească vreodată. Și, într-adevăr, m-au privit. De fiecare dată când încerc să evit ceva, acel ceva nu-mi dă pace. Tot ce-mi doresc acum e să fiu sedus de acei ochi. De data asta, pentru totdeauna.

Sunt pe deplin convins că tot ce este frumos pe pământ este o excepție, o abatere de la regula care spune că toate lucrurile obișnuite se atrag, contrar naturii lor. Da, și acei ochi devoratori nu pot fi, de fapt, nimic altceva decât o anomalie. Ofereau o imagine exactă. Și, într-adevăr, îmi dau seama că există o doză de iluzie în felul în care se reflectă multe persoane. Probabil că de aceea cunoașterea, ca proces, e infinită, întrucât ființa umană e efemeră și limitată. Din pricina oglindirii atât de precise a oamenilor în ochii ei, mulți erau derutați.

Erau cei mai încântători ochi pe care i-am văzut în viața mea, acea combinație de frumusețe fizică și interioară. Atunci când i-am admirat, adică atunci când i-am spus că o iubesc, a răspuns modest: „Ochii mei nu au fost dintotdeauna așa. Experiența i-a făcut să devină cum sunt."

Nu mi-a vorbit niciodată despre vreo putere specială a ochilor săi. Poate că, pentru ea, asta era ceva normal. Și chiar era. Dar nu și pentru mine.

Nu am înțeles cum, atunci când privea orice, un oraș, o floare sau o persoană, un anumit loc din ochii ei rămânea gol. Obiectele la care se uita nu reușeau întotdeauna să-i umple privirea. Se putea întâmpla la fel de bine ca orice obiect, oricât de mare, să lase un gol în ochii săi. Acest spațiu liber era deseori umplut de imaginea cerului senin sau de visuri pentru viitor. Așa cum era și viața ei.

Nici măcar nu mi-am dat seama că eram una dintre acele persoane rare (deși mă îndoiesc că sunt singurul care are această aptitudine) capabile să umple tot golul din ochii ei cu imaginea lor. Aproape. Dar aproape nu înseamnă în totalitate. Rămânea un mic gol, într-adevăr foarte mic, așa de mic încât, dacă ar fi vrut, l-ar fi umplut doar cu imaginea unui copac sau a unei păsări la începutul primăverii. Numai atunci când ochii i se umpleau cu imaginea persoanei care se reflecta în ei, când nu mai rămânea niciun gol, doar atunci atingea acea stare de extaz. Era un joc ciudat între ochii și mintea ei. Abia acum încep să înțeleg de ce privea atât de mult la cer. Îi umplea ochii cu totul. Îl adora.

Am acceptat să-mi pun în pericol fericirea, fericirea amândurora. Eram neîntregit. Exista ceva care lipsea din mine, ceva care crease un gol, un mic spaţiu în colţul ochiului, dar era destul pentru încă o oglindire şi, categoric, pentru una remarcabilă: binecuvântarea fericirii. Nu înțelegeam, şi mai târziu m-am gândit mult la asta, de ce o fată cu ochi mari şi luminoşi să fi făcut aşa un sacrificiu.

Poate că se întâmplase pentru că, deşi eram neîntregit, eram totuși cel mai întregit dintre toate persoanele neîntregite pe care le cunoscuse până atunci. Aproape că eram destinat ochilor ei. Nu chiar destinat, dar pe-aproape. Acum înţelegeți? Nu-i aşa că e îngrozitor? Mai lipsea puțin, extrem de puțin, dar destul încât să pună totul în pericol.

Şi astfel, ea s-a sacrificat. Nu mi-am dat seama că îşi micşora dimensiunea ochilor în mod constant, doar pentru a scăpa de golul care rămânea pe lângă imaginea mea. Dacă mi-ar fi spus, dacă măcar ar fi amintit de problema asta, m-aş fi luptat cu mine însumi şi, de ce nu, chiar cu ceilalţi. Pentru a creşte în ochii ei, sau, cel puţin, pentru a umple golul. Dar ce păcat! Nu eram de ajuns şi nici măcar nu-mi dădeam seama de asta!

Nu eram conştient că îşi reducea dimensiunea ochilor doar de dragul meu. Nu mi-am dat seama de nimic la început. Poate că, la început, nu şi-i micşora, aşteptând ca eu să cresc, să devin „mare". Abia mai târziu, după ce ea pierduse orice speranţă în privinţa maturizării mele, am observat ridul din colţul ochiului, pungile de sub ochi care mă tulburau.

Zilele treceau. Ochii ei mă tulburau din ce în ce mai mult, nu prin frumuşţea lor, ci prin privire. Se stinseseră, se micşoraseră. În tot timpul ăsta, și dragostea mea se stinsese şi se micşorase. Nu erau aceiaşi ochi pe care îi remarcasem la început, ochi despre care oamenii, tineri sau bătrâni, puteau sporovăi la nesfârşit. Pentru mine, deveniseră banali. Chiar mai rău. Fuseseră lipsiţi de orice frumuseţe. Ochi înşelători. Asta era impresia pe care mi-o lăsau.

Furia începuse să pună stăpânire pe mine. Era ca şi cum şi-ar fi bătut joc de mine. Şi oricum, ce rost mai avea dragostea mea fără ochii ei? Reproşurile s-au transformat în jigniri. Nu înţelegeam cum de mă tolera. Răbdarea ei mă făcea să cred că am dreptate. Nu înţelegeam atunci, spre

deosebire de cum înțeleg acum, cât de rari, extrem de rari erau oamenii care îi puteau umple privirea. Credeam că această raritate se datora calităţilor mele. Ce ridicol! Părea să-şi dea seama de asta şi, prin urmare, mă suporta. Nu eram „alesul", ci „aproape alesul", deci mă tolera.

Cu cât îi reproşam mai mult, cu atât mai răbdătoare părea și cu cât ochii săi deveneau mai stinși și mai ridaţi, cu atât mai mult pălea strălucirea lor. În sfârşit, într-o seară, am apucat-o de umeri şi am zgâlţâit-o cu furie: „Minţi! Minţi!" am strigat. „Ai ochi urâţi, cei mai urâţi ochi pe care i-am văzut. Lasă-mă în pace! M-am săturat!"

Era înmărmurită. Pe măsură ce ţipam, ochii ei se măreau treptat. Spre surpriza mea, s-au făcut mari şi luminoşi, pătrunzători şi puri, aşa cum fuseseră când i-am văzut întâia dată, când… încă nu erau dependenți de mine. Nu ştiu de ce, dar am rămas fără cuvinte, ca şi cum aveam un os în gât.

Nu mi-a răspuns. A plecat cu ochii din nou însufleţiți şi eu am rămas acolo încremenit de ceea ce făcusem. Nu, nu din cauza a ceea ce făcusem. De fapt, eram copleşit de transformarea din ochii ei. Pentru o clipă, un fulger luminase norii negri ai îndoielilor mele, o sclipire care s-a dovedit fatală slabelor mele convingeri cum că aș fi fost cauza stingerii și micșorării ochilor ei, cei mai frumoşi ochi de pe planetă.

Am strigat-o de câteva ori. Nici nu vă imaginați cât de greu mi-a fost să îi pronunț numele: „Ochi! Întoarce-te, Ochi!"

Dar degeaba. Nu s-a întors. Luându-şi ochii de la mine, mi-am recăpătat locul pe care îl meritam. Curând după aceea, fericirea mea s-a destrămat. Fusesem aproape întregit, dar nu în totalitate. Nu eram de ajuns. Jocul dintre ochii şi mintea ei era acum întrerupt.

Nu intenționa să se întoarcă. Nu se mai putea vorbi despre fericire. Poate că nu se vorbise niciodată. Și-o crease muncind din greu, trudind, de fapt, vătămându-şi ochii. Fericirea e singurul lucru pe care încă nu am învăţat să-l preţuim cât încă îl mai avem. O slăbiciune? Se poate. Dar asta mă face să mă simt încă uman în suferinţa mea. Sufăr ca să mă împlinesc, ca să devin, probabil, ceva mai bun.

Se spune că fericirea este imposibilă, ireală. Însă am fost atât de aproape de ea şi ştiu ce înseamnă, chiar dacă nu am reuşit să o înţeleg. Cred cu tărie că totuşi pot. Vreau să-mi însuşesc fericirea! Lasă-i să râdă de mine cât or vrea (să râzi de cineva nu e, adesea, decât oglindirea dureroasă a propriei neputinţe). Vreau să obţin imposibilul, vreau să fiu întregit, să umplu acei ochi până la refuz, să ajung la fericirea absolută.

Acesta este secretul tinereţii mele. Încă un motiv să trăiesc.

Succesiunea anotimpurilor
de Yurii Petkevich

Suplistov a repetat primul an de școală de șapte ori. În fiecare an erau din ce în ce mai puțini copii în clasa întâi și Suplistov se gândea cu groază că va rămâne, într-o zi, singur. Dar, în al șaptelea an, s-a înscris la școală o fetiță cu față palidă și păr bălai, o fată grasă. Școala nu mai era așa deprimantă pentru Suplistov, care a început să vină bucuros la ore dis-de-dimineață, deși fetița întârzia mereu.

Învățătorul locuia în camera de alături și dimineața, înainte de ore, își ocăra familia, urlând ca un apucat. Clasa se umplea de elevi; clopoțelul suna; învățătorul se ascundea după tablă și bea, pentru a-i trece mahmureala. Într-un final venea și fetița grasă, ciocănea și intra tristă, cu capul plecat, învățătorul o lua la întrebări, dar ea tăcea.

În fiecare primăvară venea la școală un inspector, ca să verifice activitatea învățătorului. Acesta stătea numai în ultima bancă, lângă Suplistov, căruia îi zâmbea mereu, deoarece doar pe el îl agrea, fiind cel mai cuminte dintre toți. Îl fura imediat somnul. Ca întotdeauna, elevii se băteau cu boabe de mazăre. Învățătorul le aduna și apoi ieșea pe coridor, de parcă voia să le arunce, dar, de fapt, le băga în buzunar. La scurt timp, Suplistov își ridică picioarele și strigă în gura mare, fără să ridice mâna, deranjând ora: „Iar a făcut pe el!”.

Apoi învățătorul curăța balta de sub inspector, ca acesta să nu se simtă prost când se trezește, apoi Suplistov își punea picioarele înapoi pe podea. Doar de astfel de inspectori aveau parte.

În al șaptelea an de școală al lui Suplistov, inspectorul a rămas peste noapte în casa părinților lui. În acea dimineață, mama lui prăji o tigaie plină de ouă.

Inspectorul mâncă numai gălbenușurile. La plecare, mama lui Suplistov spuse în urma lui: „Sper să crăpi!”.

În ziua aceea, Suplistov fură de acasă o sută de ruble, astfel încât să fie bănuit inspectorul - le aduse la școală și le arătă băieților din clasa întâi. A doua zi, începură să îi aducă tot ce găseau prin casă. Un băiat mai obraznic aduse proteza dentară a bunicii și ceru patruzeci de ruble pe ea. Asta îl încântă pe Suplistov, nicio altă comoară nu îi captase așa de tare atenția.

Fata grasă îndrăgea să meargă pe lângă pârâu cu o găleată pe cap, în timp ce asculta sunetele din jur. După ore, Suplistov a mers pe pajiște, s-a ascuns după niște tufișuri și și-a îndesat proteza în gură. Fetița hoinărea pe pajiște cu găleata pe cap, fără să vadă nimic, iar adierea îi purta din când în când gâfâiala până la urechile lui Suplistov. El râse încet și se furișă ca un animal spre fata grasă ca să o sperie. Dar mai mult, fetei îi plăcea să fie văzută cu găleata pe cap, decât să o poarte. Așa că, atunci când, cu tot zgomotul pe care îl făcea găleata și cu tot ciripitul păsărilor, simți, mai degrabă, decât auzi pași pe urmele ei, fata apucă găleata, ca să nu i se tot lovească de cap și fugi către o moviliță de lângă râu, atentă la iarba și florile pe care călca. Suplistov o urmări îndeaproape. Fata se așeză pe deal și, de la atâta alergat și încântare, răsuflă așa puternic în găleată că până și-un pește sări din râu. De atâta emoție, Suplistov leșină, dar își reveni curând și se ridică în genunchi.

Flori mari cu tulpini subțiri îi rămâneau printre degetele dezgolite. Fata grasă stătea tot în picioare, cu găleata pe cap, neînțelegând zgomotele făcute de Suplistov, fiindu-i totuși teamă să se uite. Cum era nefiresc de înalt, Suplistov îngenunche în fața ei, uitând că intenționase, de fapt, să o sperie. Se gândea numai la cât de stupidă era situația în care se afla, când văzu o căruță apropiindu-se pe drumul care străbătea pajiștea. Fata grasă nu mai respira sub

găleată. Suplistov se uita fascinat la omul din căruță. Speriat de Suplistov, calul își întoarse capul, arătându-și toți dinții într-un nechezat. Căruța se apropia încet. În ea, îl văzu pe învățător, care îl privea îngrozit. Încet-încet, învățătorul o luă razna, căruța își continuă drumul, iar bărbatul, deja nebun, nici măcar nu se mai uita în jur.

Apoi, Suplistov își aminti de proteza care îi ieșea din gură și o luă pe fetiță de braț, ca să îi scoată găleata de pe cap. Aceasta se împotrivi cu înverșunare. Brusc, Suplistov simți cum i se taie respirația și începură să îl doară brațele la fel ca inima din piept. Era îngrozit; își luă mâinile vlăguite de pe fata grasă și simți că și ea era speriată, din aceleași motive. Reuși totuși să ridice găleata bătută de soare de pe capul fetei și văzu lacrimile care îi curgeau pe obraji; încercase și ea să o dea jos, dar mânerul se blocase în spatele bărbiei ei dolofane și arăta ca un capișon. Suplistov se bucură și zâmbi larg, arătându-și dinții.

Când ajunse acasă, îi găsiră proteza în buzunar, iar în ghiozdan tot felul de comori. Dimineață, mama îl duse la școală. Învățătorul nu mai era acolo și, pentru prima oară, era liniște de cealaltă parte a peretelui, în afară de plânsetul și țipetele ocazionale ale nefericitei lui soții. Și ceilalți elevi din clasa întâi plânseră și înapoiară banii, iar mama lui le dădu comorile înapoi. A doua zi, Suplistov nu se mai duse la școală, ci fu trimis să lucreze ca cioban într-o gospodărie de stat stranie, nu departe de Yablonovka, unde trăiau cretini, invalizi și nebuni.

Odată cu trecerea timpului, Suplistov deveni bărbat, neînchipuit de înalt și, cum trăia înconjurat numai de vaci, se făcu și chipeș. Avea gene lungi și întoarse. Ochii îi erau albaștri și triști, iar privirea blajină, ca a unei vaci. Nu îi mai era frică de moarte, ca odinioară, dar se gândea încontinuu la genialitatea sa printre vaci și își amintea cum, copil fiind,

rătăcea prin Yablonovka până la biserica albă dintre platani, și cum filozofa el.

Administratorul gospodăriei era atât de gras, încât îl duceau cu remorca unui camion, pentru că nu încăpea în taxi și, vară sau iarnă, purta mereu o pufoaică, cizme și bască. Avea un ten rozaliu și, la o singură masă, mânca o oală mare de cartofi și o cratiță de slănină. Se spunea că fiecare dintre angajații cu funcții de conducere în gospodărie își avea propriile ajutoare. Negustorul le distribuia lemn de foc, dar nebunii îl furau unul de la altul ca să aprindă soba ajutoarelor lor. Dacă unul din ei prindea un hoț, se băteau până la moarte.

Odată Suplistov se încumetă să se apropie de casa văruită, cu grădină și felinare. Nebunii se plimbau în voie și nu fugeau în pădure pentru că mulți fugiseră deja, dar nu îi dusese capul să se și întoarcă. De îndată ce Suplistov se apropie de ei, unul începu să zâmbească și, arătând cu degetul în semn de admirație, zise: „Ești îmbrăcat cu haină roșie cu eșarfă albastră."

„Taci, te rog," îl imploră Suplistov.

„Nu-l face de râs, Styopa," spuse un alt idiot. „E și el un geniu."

Un nebun înalt și chipeș ca Suplistov cânta, iar unul scund dansa în jurul lui; toți erau adunați în jurul lor, femei și bărbați, și îi priveau. Brusc, Suplistov îl văzu pe învățător: stătea ghemuit și gânditor și nici măcar nu îl observă pe elevul său, dar un alt nebun îi arunca cu pietricele în chelie. Apoi, altul veni zâmbind la Suplistov și îl întrebă: „Ce? Ai nevoie de pământ?", uitându-se în ochii lui cu privirea blajină. „Îți dau și ție imediat." Și măsură un metru în lungime și jumătate în lățime. „Uite aici pământ."

Suplistov se grăbi să ajungă la vaci, îngrozit de gândul că el, un om genial și chipeș, era cauza nebuniei învățătorului. Aerul era umed și îmbâcsit de la ploaie. Ploaia

se oprise. Suplistov simți ultima picătură pe marginea buzelor. Chipul lui frumos se făcu roșu ca focul de la umezeală. Merse de-a lungul pajiștii, neștiind ce să facă, pentru că nu își găsea locul. Ar fi vrut să se arunce pe iarbă, dar era udă. Într-un final, își luă inima în dinți și se aruncă bucuros, rostogolindu-se ca un animal, apoi, din iarba deasă care nu îi permitea să vadă nimic, privi în sus: pe alocuri iarba părea roșie din cauza luminii. Îi plăceau florile și femeile grase.

Curând, rudele lui Suplistov au început să moară, una după alta, și el înțelese că, de fapt, nebunul acela glumeț îi dădea pământ pentru groapă. În ziua în care Suplistov s-a dus la o înmormântare în Yablonovka, a fost ridicat un gard electric pe pășunile din jurul casei stranii, iar acest gard a omorât mai mulți cai, deoarece se pare că sunt mai sensibili decât vacile. În Yablonovka, Suplistov o întâlni pe fata cea grasă, dar acum nu mai era nimic ieșit din comun între ei, doar un simplu fior îl săgetă pe Suplistov, dar ea nu îl observă, poate pentru că purta niște pantofi frumoși sau poate că îl uitase.

După înmormântări, obișnuia să se plimbe noaptea prin grădina casei stranii. Odată, auzind un zgomot ciudat, se opri și își dădu cu grijă găleata jos de pe cap. Zări ceva neclar în întuneric și bănui că mai jos se afla o femeie. Suplistov fu teribil tulburat și începu să se îndepărteze, furișându-se ca un animal. Dar apoi se întoarse fără să vrea și fugi înapoi, de-a lungul grădinii, și se trezi cu câte un măr în cap. Femeia țipă și i se păru că era vocea fetei grase. Suplistov stătea cu găleata în mână când îl văzu pe administratorul uriaș al casei stranii târându-se în patru labe și urmărind-o pe femeie, în timp ce ea se târa prin grădină ca o fiară.

Suplistov nu o mai văzu niciodată pe fata grasă în Yablonovka, dispăruse, iar Suplistov credea că murise sau

că plecase într-o călătorie. Viața pe care o ducea de la o înmormântare la alta îl îngrozea pe Suplistov – se hotărî să schimbe ceva. A plecat la oraș, dar rudele mai înstărite i-au găsit o slujbă într-o fanfară care cânta la înmormântări pentru că, în afară de cântat, Suplistov nu știa să facă nimic, și astfel au rămas vacile singure.

Când a ajuns prima oară la oraș, Suplistov s-a amuzat pe seama mulțimii surprinzătoare de mașini și de oameni. Orașul era mare, dar fiind construit în mare parte din lemn, părea, mai degrabă, un sat imens. În fiecare zi mureau oameni și în fiecare zi Suplistov avea una sau mai multe înmormântări. În oraș locuiau o mulțime de orbi, schilozi și cocoșați, care participau la toate procesiunile funerare. Viața își relua cursul după trecerea cortegiului funerar - avioanele zburau, cocoșii cântau, traficul era zgomotos - astfel că uneori sfârșitul nu era atât de evident. Toate astea împreună cu alte zgomote asemănătoare îl enervau pe Suplistov și îi provocau furnicături în palme. Suplistov nu știa cum să reacționeze, așadar era întotdeauna uimit de morți. Aflându-se permanent în prezența esenței umane, care suferise enorm până în prezent, și fiind superior tuturor celor de față la procesiuni datorită înălțimii lui, începu să trăiască o suferință copleșitoare. Își dădu seama de propria-i mediocritate și începu să își amintească de momentele din copilărie, când alegea singur cu ce activități să își ocupe mintea genială și hoinărea printre platani pe iarba verde pe care o călcase în picioare, în apropiere de biserica albă – acestea nu vor muri și nu vor fi îngropate cu cortegii sinistre, cu bătăi de tobe pe fundal. Odată, Suplistov aproape că a izbucnit în plâns în fața decedatului, și apoi în râs, dar, oricât de mult timp ar fi lucrat cu fanfara, el continua să repete în gând ce îl învățaseră, ca să nu greșească sau să se afunde în gânduri: „S-a născut... A trăit... A murit – blestematul!” și, nervos pe întreaga lume

din cauza zgomotului, bătea toba pe ritmul acestor cuvinte. Odată a vrut chiar să îl bată pe mort în cap cu bățul tobei, dar pe drum, se opri în mijlocul cortegiului și uită ritmul; îl durea părul din cap la gândul că a vrut să facă așa ceva... Și a început să se uite în jur la copaci, la frunzele îngălbenite și la cerul cenușiu. La înmormântare, s-a nimerit să stea lângă un cocoșat, care îi spuse ceva.

- Ce? întrebă Suplistov. Ai spus „crizantemă".

- O să strice drumul, repetă cocoșatul.

- Ah, ce drăguț! exclamă Suplitov. Tu ai spus „o să strice drumul", eu am înțeles „crizanteme".

- Habar n-am, spuse cocoșatul.

O vacă încăpățânată stătea ca o stană de piatră în mijlocul drumului, privind cum se vindeau pești în fața magazinului. Vaca era la fel de importantă ca un general pentru că era la oraș. Văcarul, care îi era și proprietar, îmbrăcat într-un costum negru (și vaca tot neagră era), trăgea de o sfoară legată în jurul coarnelor ei, dar vaca se uita la pești. Cortegiul funerar se opri, apoi ocoli vaca, strângându-și rândurile. Solzii argintii și aurii ai peștilor sclipeau în amurgul tomnatic. Într-un final, nefericitul îmbrăcat în negru trase vaca într-o parte și cortegiul reveni în mijlocul drumului. Cineva călcă în balegă și se tot văită până ajunse la cimitir. Suplistov uită ce îi spuse cocoșatul în loc de „crizanteme", dar simțea că era minunat.

Cimitirul era imens, mormânt lângă mormânt, umed și umbrit de copacii ruginii, împrejmuit cu piatră și fier. Se spunea că sub pământ era săpată o peșteră, unde noaptea se adunau infractorii. Cosciugul fu coborât în balta din groapă și, când lumea începu să se împrăștie, Suplistov merse la cocoșat, entuziasmat de frumusețea cuvintelor în locul cărora el înțelesese „crizanteme". Dar cocoșatul uitase tot și spuse: „Eram foarte deprimat."

...Într-o noapte, Suplistov dormi într-un parc municipal, într-o fântână arteziană, sus, pe una din coloane. Fântâna nu era încă funcțională după trecerea iernii. O rază de soare puternică îl trezi pe Suplistov. Nu putea să își deschidă ochii de bucurie și prin pleoape văzu ceva minunat. În lumina portocalie, ceva se aprinse brusc și când Suplistov reuși să își deschidă ochii, văzu o femeie grasă uriașă aplecată asupra lui. Când miji ochii săi blânzi, femeia gâfâi de plăcere. Suplitov se întrebă: Cum o fi ajuns ea în fântână? - și văzu că soarele era deja pe cer. Pana de la pălăria femeii se tot legăna pe o fundă, gata să se desprindă, deși nu bătea vântul. Suplistov simțea umbrele dansându-i pe piele. Primăvara își făcea simțită prezența: merii înfloreau, păsările cântau, în aer plutea puf de plop, raze rătăcite tremurau pe frunze. Brusc, își dădu seama că nu mai era în fântână, ci pe iarbă și se ridică imediat: de jur împrejur creșteau arbuști și copaci. Capul femeii era de-o frumusețe de-a dreptul copleșitoare, dar, la prima vedere, înfățișarea ei era hidoasă. Suplistov se gândi: cum ajunsese el acolo? Se speriase atât de tare, încât era sleit de puteri. Femeia îi mângâie ușor brațul cu mâna ei fierbinte și mintea i se tulbură cumplit. Se așeză lângă el. Suplistov avea senzația că pământul se ridică ușor cu el pentru că se scufunda de greutate sub ea. Suplistov se ridică și o luă la goană, mai întâi în direcția greșită, dar auzi zgomote și o luă la fugă într-acolo. Ieși din pădurice și nimeri în parc. Fântâna funcționa...

Suplistov încercă iar să își amintească de cuvintele cocoșatului, în locul cărora el înțelesese „crizanteme“, când văzu ceva sclipind, categoric nu crizanteme, până când înțelese că era, de fapt, un pește.

Frumuseţea istoriei
de Viivi Luik

Fumul de la coşurile fabricii se ridică spre cer, fierul scoate un zgomot asurzitor, becuri neacoperite luminează coridoarele şi scările. Să nu ai încredere în nimeni. Mai bine să nu te destăinui nimănui. Teama e intensificată de lumina albă a becului neizolat de patruzeci de waţi care arată ca oul, untul sau smântâna, ca interogatoriul în plină desfăşurare. Norii plutesc în cercuri deasupra Mării Baltice cu plajele ei lungi, pustii şi nisipoase, deasupra ghetelor soldatului şi a urmelor de copoi. În Boemia şi în Moravia pădurile gem, vântul îndoaie recolta lituanienilor și doboară la pământ fasolea letonilor. Mai multă credinţă! Mai multă speranţă! Mai multă iubire! Să nu uităm că sub plapumă se află telefonul, dar să nu-l folosești, dacă nu știi limbajul secret. Odată cunoscut, nu ai cale de întoarcere şi eşti băgat până în gât în tot ce se întâmplă. Fii atent să nu foloseşti la telefon cuvintele *carte*, *acte*, *document*, *servietă*, *scrisoare* sau *oameni*. O carte poate fi interzisă în întregime sau poate fi publicată peste graniţă, actele sunt aceleaşi cu documentele, doar că documentul poate fi falsificat. Servieta te dă de gol că muţi lucruri dintr-un loc în altul. Dar ce fel de lucruri? Şi din care loc? Scrisoarea poate oricând să ajungă în ţară prin curier. Oamenii pot avea păreri diferite pentru că există dovezi în acest sens. Bărbaţii sunt întotdeauna mai suspicioşi decât femeile. Pentru siguranţă, numele bărbaţilor ar trebui schimbate în nume de femei, cum ar fi Paris în Kiev şi New York în Moscova. *La mătuşa*, pe de altă parte, înseamnă la Kiev şi *la unchiul* înseamnă la Moscova. Nici Talin sau Riga n-ar trebui să fie pomenite fără rost. Poţi să vorbeşti întotdeauna despre unt şi ouă. E chiar indicat. Poţi vorbi despre câini, dar nu despre botniţă, deoarece botniţele atrag atenţia inutil şi oare chiar e necesar? Poţi vorbi oricât

despre mătuşa Olga, despre mama, despre policlinică, despre varză şi sfeclă. Toate acestea să se petreacă în timpul zilei, nopţile în sine trezesc suspiciune. Nu cumva să vorbeşti despre noapte, să ne ferească Dumnezeu de ea.

Dacă vrei să spui: „O să ajung miercurea viitoare la opt", atunci spune „Mătuşa Olga o să-i trimită mamei miercurea viitoare nasturii ăia negri pe care i-a cerut." Sau opt kile jumătate de coacăze negre. Sau şapte conserve de măsline, negre, nu verzi. Sau papuci negri ce costă şase ruble. În orice caz, negru înseamnă noapte. Trebuie să înveţi să *vorbeşti* despre viaţa mătuşii Olga. Să nu spui *telegramă*, ci *pachet de unt*. O să te obişnuieşti repede. Până şi urşii învaţă să danseze. Nu are rost să te îngrijorezi de fiecare detaliu. Când te îngrijorezi că „Nu s-a mai auzit nimic despre ginerele Kuzminitshanei în ultima vreme, mă întreb dacă mai lucrează ca artist", înseamnă că documentele de ieşire din ţară sunt încă reţinute şi ofiţerul care se ocupă de această problemă este în vacanţă sau într-o călătorie de afaceri sau a fost transferat într-un alt departament. Cei care se ocupă cu treaba asta prin cunoştinţe sunt *ginerii Kuzminitshanei*, să nu uiţi asta şi să nu te agiţi fără rost, dacă se referă la bărbaţi sau femei. Mereu există *gineri ai Kuzminitshanei*. Kuzminitshana există: la ea duci mierea letonă şi firul de bumbac, pe care mama le ia din piaţă.

Ştie foarte puţine despre mama şi mătuşa Olga. Pe viitor, va interpreta greşit până şi cuvintele banale, iar mai târziu, din acest motiv, îşi va închipui că această familie e smintită, deşi nu o cunoscuse încă, închipuiri pe care le va ţine pentru ea. Crede cu înverşunare că mătuşa Olga prinde *biban* noaptea, pentru că aude în fiecare seară vorbindu-se că o dor *coatele*; asemănarea dintre aceste două cuvinte într-o limbă străină o nedumireşte. Limbajul secret le învălmăşeşte. Nu își dă seama niciodată dacă ei vorbesc

serios dacă să cumpere unt ori smântână sau dacă au informaţii despre OVIR[1].

Parchetul scârţâie. Deja e prea întuneric. Nu se vede nimic. Poate pentru că zeci de ani se scurg atât de repede în camera asta întunecată sau poate din cauza curentului de aer care mişcă perdeaua. Dacă nu ar fi aşa de întuneric, ţi-ai vedea fiecare vertebră. Dar e imposibil, le deslușești deodată ca pe o declaraţie, ca și cum ai jura solemn, ai spune adevărul şi numai adevărul. Atât Leul, numele conspirativ, cât şi Levi, numele pe care îl știu toţi, ziua de mâine şi chiar mormântul bunicului din New York, fac în așa fel încât râsul ei să capete neîncredere, iar privirea lui, o putere absolută, pe care nici măcar ea nu o mai poate distinge în întuneric.

Un străin nu-şi putea imagina că tocmai aceste degete osoase pe care a ajuns să le simtă ca pe propria mână, sunt făcute din argilă, ba chiar remodelate, astfel că aceleaşi degete redau acum savoarea rusească direct în estonă, pe omoplat: *Dorinţa ta e poruncă pentru mine*. Până şi colţurile gurii pe care o ştie atât de bine au fost remodelate, aşa încât aceeaşi gură râde în întuneric, de parcă întreaga soartă a omenirii, cu toată tristeţea sa, sunt doar o bătaie de joc şi-o glumă.

Îngerul Domnului se încruntă și coboară. Într-o linişte de mormânt, noaptea strămută oamenii de pe pământurile lor, din Vest spre Est; nici câinii nu mai latră.

[1] OVIR, Organizaţia pentru Vize, Imigrare şi Înregistrare, Ucraina, Kiev.

Note despre autori

Slavenka Drakulič. Este o scriitoare şi jurnalistă de origine croată, născută în 1949, a cărei muncă s-a bazat pe experienţele din comunism. La începutul carierei, Slavenka, împreună cu alte câteva scriitoare croate, a fost persecutată şi chiar ameninţată, fapt care, în timp, a determinat-o să devină co-fondatoarea primului grup feminist din Iugoslavia (1979). Războaiele din Balcani au afectat-o mai apoi atât pe ea, cât şi pe prietenii ei croaţi şi sârbi. A scris romane precum *Holograms of Fear* (1992), *Marble Skin* (1993), dar şi opere documentare, precum *The Balkan Express* (1993), *How We Survived Communism and Even Laughed* (1992) sau *As If I Am Not There*, în care se face referire la crimele împotriva femeilor din timpul războiului bosniac. Publicată de editura Penguin în Statele Unite ale Americii, *A Guided Tour Through the Museum of Communism: Fables from a Mouse, a Parrot, a Bear, a Cat, a Mole, a Pig, a Dog, & a Raven* este cea mai nouă lucrare a Slavenkăi şi a primit numai critică pozitivă. Volumul *N-ar face rău nici unei muşte* a apărut tradus în română în 2008, la editura Curtea Veche Publishing House.

Victor Paskov. Prozator, muzician, muzicolog și dramaturg bulgar, s-a născut la Sofia în anul 1949. Înainte de a-și începe cariera de scriitor, Paskov a urmat cursurile Conservatorului din Leipzig, în Germania, și a devenit cântăreț în diverse trupe de jazz, compozitor și solist la operă. Paskov rămâne, totuși, cel mai cunoscut pentru operele *Ballad for Georg Henig, Juvenile Murders* și *Big Business,* care au fost traduse în mai multe limbi și și l-au transformat într-unul dintre cei mai de succes scriitori bulgari. Opera plină de umor cinic, *Big Biznis*, prezintă povestea bulgarilor exilați în Paris care se erijază în refugiați

români cu scopul de a obține mai mulți bani din cerșitul la metrou. Paskov murit cu câteva luni înainte de a împlini 60 de ani.

Ismail Kadare. Cel mai de seamă poet și romancier albanez, născut pe 26 ianuarie 1936 în orașul-muzeu Gjirokastë, este autorul romanului *Generalul armatei moarte*, cea mai importantă proză a acestuia, care a pus bazele carierei sale de scriitor cu o reputație internațională. Alături de aceasta, au fost traduse în engleză alte lucrări ale sale precum: *Chronicle of Stone* (1987), *Doruntine* (1988), *Broken April* (1990), *The Palace of Dreams* (1993), *Albanian Spring: the Anatomy of Tyranny*, *The Three-Arched Bridge* și *The Concert* (1994);

Acțiunea prozei *Concertul* este fixată în mijlocul anilor ’70, în timpul înfloririi alianței dintre Albania și China Comunistă condusă de Mao Zedong. În fragmentul tradus, Kadare schițează portretul devastator al grandomanului Mao, ce avea ca țel „spălarea creierului întregii omeniri”, așa cum îi promite iubitei sale, Jiang Qing. Complotul dintre ei descrie planul lor de defeminizare a Europei, Mao promițându-i soției sale că femeile din toată lumea vor plăti pentru tot ce i s-a întâmplat ei. Intențiile subversive ale celor doi înfățișează China în adevărata sa ridiculizare a vieții private, unde monitorizarea constantă și sentimentul de control total asupra fiecărui aspect al traiului individului fac parte din viața de zi cu zi.

Bohumil Hrabal (1914 – 1997). După ce a absolvit Dreptul la Universitatea Carolina din Praga, Hrabal a continuat ca muncitor la Căile Ferate, telegrafist, impiegat de mişcare, agent de asigurări, comis voiajor, ambalator de hârtie etc., în cele din urmă afirmându-se ca unul dintre cei mai importanţi scriitori cehi. Toate aceste meserii i-au oferit

posibilitatea de a strânge informaţii care să-i servească mai târziu în opera sa, în conturarea personajelor. Era pasionat de bere, pisici şi de Nietzsche, Schopenhauer sau Kant, din care cita la crâşma lui preferată din Praga, „Tigrul de Aur". La început, operele sale au circulat în samizdat[91] însă hrabalienii nu au încetat să le citească, pasionaţi de umanismul tragicomic şi umorul savuros al autorului. *Eşarfa roz* face parte dintr-o serie de scrisori netrimise către April Gifford (Dubenka), prinse într-un volum numit *Scrisori către Dubenka.* În aceste scrisori, Bohumil Hrabal oferă informaţii referitoare la Praga, la vremea aceea ocupată de trupele naziste sau de comunişti, dar şi după Revoluţia din 1989, surprinzând euforia generală, regăsită şi în tancul roz din fragment. Alături de acest volum remarcabil, scriitorul a avut şi alte opere importante traduse şi în română, precum *Trenuri cu prioritate, L-am servit pe regele Angliei, O singurătate prea zgomotoasă, Bambini di Praga* etc. Bohumil Hrabal a murit la 83 de ani, în urma unui accident mai degrabă stupid: a căzut de la etajul unui spital, în dorinţa sa de a hrăni porumbei.

Hanna Krall. Născută la Varșovia în 1937, Hanna Krall este scriitoare și jurnalistă, cunoscută în Polonia în special pentru interviurile și reportajele ei acide. A lucrat ca reporter în Uniunea Sovietică și a călătorit prin vestul Europei, America și regiunile din provincie ale Poloniei. Printre cărțile de reportaj cele mai renumite se numără *East of Arbat, To outwit God* (un interviu cu Marek Edelman, unul dintre liderii revoltei din ghetoul Varșoviei), *Six Shades of White, Hard to Get Up in the Morning, Hypnosis*

[1] Samizdat – act în care diferite persoane au reprodus manual publicaţii sau opere literare cenzurate, transmiţându-le de la cititor la cititor, în cercul de apropiaţi.

(1989) și *Legoland* (1991). Hanna Krall este și autoarea a două romane: *The Subtenant,* roman care în 1986 a obținut premiul *Solidarity Cultural Award* și *Windows* (1987). În prezent, își aduce contribuția la *Gazeta Wyborcza.* Având origine evreiască, a avut de suferit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Și-a pierdut majoritatea rudelor în Holocaust, dar ea a supraviețuit deportărilor, fiind ascunsă de soldații naziști de trupele poloneze. Aceste experiențe i-au marcat semnificativ scrierile. Krall povestește în *Retina* despre un polonez care a petrecut o perioadă în lagărele de concentrare naziste, ceea ce a determinat ulterioarele activități teroriste ale fiului său.

László Márton. S-a născut la Budapesta în 1959. A studiat Limba și literatura germana și maghiară și Sociologia la Universitatea din Budapesta și a absolvit în 1983. Este unanim recunoscut ca unul dintre cei mai talentați scriitori maghiari de proză ai generației sale. Operele sale includ *The Great Budapest Ghost-Hunt (1984)* și *Refuge (1985). Pamântul care mânca mere* a fost publicată în 1991. În 1999 a primit premiul pentru Jelenkor Publishers, iar în 2001 a primit distincția Belles Letters.

Pawel Huelle. Unul dintre cei mai cunoscuți prozatori polonezi contemporani, s-a născut la Gdansk în 1957. A lucrat ca jurnalist, apoi a fost angajat la serviciul de presă al societății Solidaritatea înainte de anunțarea legii marțiale. A predat literatură, filosofie si istorie. Din 1988 până în 1989, a condus unul dintre „ziarele audio", care prezentau texte semiclandestine ale scriitorilor și jurnaliștilor care nu puteau sau nu doreau să-și publice lucrările în presa controlată de comuniști. Primul său roman, *Who was David Weiser?* (1991), a obținut multe premii și a fost declarat una dintre cele mai inovative lucrări de ficțiune

în literatura poloneză de după război. Huelle lucrează ca recenzent și critic literar.

În *Mina*, noua sa carte de povestiri, protagonista este trimisă într-un spital de psihiatrie. *Moving House* apare în 1994. A venit la București cu ocazia Salonului Internațional de Carte Bookfest, care a avut loc la Romexpo, fiind unul dintre scriitorii invitați să reprezinte Polonia, țara cu patru Premii Nobel pentru literatură. Are, de asemenea, două cărți traduse în limba română: Mercedes-Benz – Editura Polirom, 2014, ediția a II-a, traducere din limba polonă și note de Radoslawa Janowska-Lascăr și Mihaela Cornelia Fiscutean – și Eram singur și fericit – Editura Polirom, 2014, în aceeași traducere.

Mimoza Ahmeti. Născută în 1963 în Kujra, lângă Tirana, este unul dintre „copiii teribili" ai anilor '90, care a hotărât să-și lărgească orizonturile și să exploreze posibilitățile pe care i le oferă toate cele cinci simțuri ale sale. După două volume de versuri în anii '80, a urmat unul cu 53 de poeme în colecția Delirium, Tirana, 1994, care a atras atenția publicului. Poezia Mimozei Ahmeti a fost primită bine de noua generație de cititori care se află la putere, pentru prima dată, prin cultura vestică. Expresia ei imparțială care transmite din plin dorință feminină și toleranță senzuală, fluiditatea cristalină a vocii ei au făcut din ea un scriitor clasic modern.

Ahmeti a publicat pe scară largă, iar cărțile ei au fost traduse în italiană, franceză și engleză. În ciuda faptului că a devenit cunoscută prin poemele ei, a scris și scurte povestiri și articole, printre care și *Secretul tinereții mele.* S-a aventurat și în lumea muzicii și a participat la câteva festivaluri de muzică albaneze. De asemenea, a pictat și o colecție de nuduri.

Yurii Petkevich. Născut în 1962, scriitorul bielorus, s-a ocupat de film, artă și literatură. Urmaș al marilor scriitori Aksakov, Tolstoi (atât Lev, cât și Aleksei) și Nabokov (și, în materie de film, Tarkovsky), *Succesiunea anotimpurilor* oferă o impresionantă perspectivă realistă asupra copilăriei și maturizării în provinciile Uniunii Sovietice. Fragmentul publicat aici face parte dintr-o mai amplă „educație sentimentală" într-o manieră de tip sovietic…

Viivi Luik. Născută în 1946, şi-a început cariera la vârsta de şaisprezece de ani, prin publicarea câtorva poezii, iar mai apoi a devenit o prezenţă importantă în lumea poeziei estoniene. Primul ei roman, *The Seventh Springtime of Peace*, publicat în 1985, în care se ridică problema regimului stalinist din perspectiva unei fetiţe de şase ani, a fost un bestseller. După cum spune ea însăşi, generaţia ei l-a iubit pe Stalin, fiind păcăliţi de poveştile pe care le auzeau despre el. Opera cu caracter semi-autobiografic, *Frumusețea istoriei*, în care autoarea relatează relaţia dintre o femeie estonă aproape narcisistă cu un artist leton evreu, a provocat multe discuţii în Estonia.

Cuprins

Cuvânt înainte……..2
Balkan Express, de Slavenka Drakulič…...……4
Big biznis, de Victor Paskov…….……..10
Concertul, de Ismail Kadare…….……...……31
Eşarfa roz, de Bohumil Hrabal……37
Retina, de Hanna Krall……44
Pământul care mânca mere, de László Márton……...67
Mina, de Pawel Huelle……....71
Secretul tinereții mele, de Mimoza Ahmeti……..…..88
Succesiunea anotimpurilor, de Yurii Petkevich…….….93
Frumuseţea istoriei, de Viivi Luik…….……101
Lista autorilor……104

Carte apărută sub egida

Centrului Cultural "Bogdan Petriceicu Hasdeu"

ISBN 978-606- 568-312- 9